

НОВИЙ ОБРІЙ

АЛЬМАНАХ

3

*ВІСІМНАДЦЯТЬ РОКІВ НАШОГО ЖИТТЯ В АВСТРАЛІЇ
(1949-1967)*

50-РІЧЧЯ ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ

THE NEW HORIZON

A L M A N A C

Literature, art, cultural life

Обкладинка: В. Цибульського
Упорядкування та загальна редакція: Дм. Чуб
Редколегія: П. Дубів, В. Онуфрієнко

Друкарські роботи виконано в друкарні в-ва «Українські вісті»
в Новому Ульмі, Німеччина.

Н О В И Й О Б Р І Й

А Л Ь М А Н А Х

ЛІТЕРАТУРА, МИСТЕЦТВО,
КУЛЬТУРНЕ ЖИТТЯ

Ч. 3

В-ВО «ЛІАСТІВКА»
МЕЛЬБОРН — 1 9 6 7 — АВСТРАЛІЯ

М. Мамківська

У першому ряду, починаючи зліва: Зоя Когут, Лідія Гаєвська-Денес, На фото група членів Літературно-Мистецького Клубу в Мельборні. Галя Нитченко, Антоніна Цибульська, Іванна Сірко. Другий ряд: Степан Радіон, О. Коваленко, Др. І. Сірко, Дмитро Чуб — голова Клубу, Цибульський та Ярослав Гевко. Фото: І. Святківський

О. Олесь

Яка краса: відродження країни!

Яка краса: відродження країни!
Ще рік, ще день тут нісся плач рабів,
Мовчали десь під попелом руїни,
І журно дзвін по мертвому гудів.
Коли звідкільсь взялася міць шалена,
Як буря, все живе схопила, пройняла,
І ось, дивись — в руках замаяли знамена
І гимн звитяг співа невідьма сторона.
Так спить орел — і враз, розкривши очі,
Побачить світ, красу і простір голубий,
І легко з скель спурхне і в небі заклеочє
Про вільний лет орлів, про ранок золотий.
Так море іноді всю ніч дрімає
І нагло хвилями, як крилами, заб'є,
І дивним жемчугом і барвами заграє,
І очі всесвіту до себе прикує.
Летить воно, хвилюється і летється,
В обіймах соняшних і сяє, і тремтить,
І щастям все життя йому в той мент здається,
І все в путі йому і годить і щастить.

.
І де взялись ті хвилі сніжнобілі,
Хто дивно так навчив їх грати і шумить?
З яких країн чайки ті прилетіли,
Що вміють ніжно так і плакати, і жалить?
Чайки, чайки! Тоді не треба плачу,
Коли іде борня за волю, за життя,
Коли на хмарах я вже дивний відблиск бачу,
І сонця жданого блискуче вороття.

ЗЕЛЕНА ПАННА

НОВЕЛЯ

Присвячую п. Ірині Білінській
з Мельборну, Австралія.

Ніхто інакше не казав на неї, як зелена панна. Хоч вона й мала своє ім'я, як усі люди, але на неї казали зелена панна. Може тому, що вона любила ходити гірським плаєм, тим, що входить з долини між дві стрімкі гори, а потім піднімається стежкою на третю, середню, і з її вершка спускається вниз, на вузьку гірську дорогу, що на полонині свій слід губить, а там знов віднаходить і йде аж до села. А може тому, що часто любила носити зелені сукні, ще й сміялася дзвінко, аж чабан, той з колиби, що в підніжжі гори, співав їй услід:

На широкій полонині
Овечки пасуться
Мене милий так цілує,
Аж гори трясуться.

— Щоб ти своїх овечок не половив! — заклала дівчина, а чорнобривий чабан не брав собі до серця цього прокльону; виймав з-за пояса сопілку й грав, а звуки сопілки здоганяли зелену панну й не було їй сумно йти самотньою дорогою, лісом.

Зелена панна — з міста, з Чернівець. Приїздила зі шкіл до свого вуйка, багача. Ті полонини, що на узбіччях гір сонцем залиті, ті ліси, темні, дрімучі, он той потік, що впливає біля ніг дівчини й б'ється піною по скелі, та й хмара, що гору окутує, — все його. Все має, а дітей вуйкові Бог не дав. Сестрина дочка, зелена панна, — то вся вуйкова радість. Та вона приїжджає лиш двічі на рік. Зимом — на Різдво, а літом, як закінчують навчання. Тоді залишає коня на припоні, під горою, а сама ходить по горах, як лісова мавка, зелена. Всі її знають, та ніхто не зачепить. І мало до кого вона заговорить. Гордо носить свою залотоволосу голову, велика багачка, пані з міста. Як проїжджає попри селянські хатки, он ті в долині, далеко від села, то діти, що бавляться на ґруні, напівголі, замовкають і мовчать ще довго потім, як вона пройде, і витріщують оченята на її зе-

лену сукню. Газда, як зустріне, знімає низько свою кресаню. Лиш дурний чабанище за нею співає і на сопілці виграє, на сміх людям. Йому що, аби грати та співати.

Через кілька днів проходила тією самою стежкою, попри колибу. Чабана не було видно, але його сопілку було чути здалека. Панні дорога саме туди йшла, де дзвеніла сопілка.

— Звідки ти знаєш стільки пісень? — запитала вона чабана зупинившись. Це було дуже дивно, але вона стала й заговорила до нього, до гірського чабана.

— Від дяді.

— А дядя звідки?

— Від діда.

— А дід?

— Не знаю.

— А то, що ти тепер грав, що то за пісня була?

— То не пісня.

— А що?

Чабан глянув на панну, засміявся. Зуби в нього — як у вовка: білі, міцні.

— Та нічого, так граю.

— А звідкіля береш те, що граєш?

— Нізвідки. Сам не граю, душа грає.

— Чому ж моя душа не грає?

— Бо ви не дивитеся на небо та й на гори.

— Хіба ж там написано, як грати?

Чабан знизав плечима. Він не вмів з панами говорити. Не вмів ні читати, ні писати. Грала його душа, але панна того не розуміла. Тріпнула ясною голівкою:

— Бувай! — і подалася плаєм, знайомою стежкою між дві стрімкі гори.

— Бувайте! — гукнув за нею і пригулив до уст сопілку. І в її тужних звуках дзвеніла радість.

Ах, той чабан! Говорити не вмів, а співає та грає, мов той лісовий чугайстер, що мавок сопілкою спокушає і в свої нетри заводить.

Зелена панна не мала нині з собою, коня пішла долиною, попри селянські хатки, що їх кілька розкинулось далеко від села. Дітей не було чомусь на ґруні. Були, мабуть, у хаті, бо зсередини долітав їхній плач, такий голосний, що аж панна зупинилася. Підійшла до тієї хати, звідки діти кричали. Крізь вікно було видно світло свічки, хоч був білий день. Якесь нещастя!

Не довго думаючи, панна відчинила ворота й попри квітник з мальвами ввійшла до сіней. Тут товпилися люди, жінки й чоловіки. Вони прийшли прощатися з Палагною, що лежала в світлиці на постелі, бліда, як полотно. Очі були в неї заплющені, а руками розкидала так, що жінки придержували свічку, щоб не впала. Діти голосно плакали, а жінки їх заспокоювали й по черзі підходили до лави та прощалися з умираючою.

— Що трапилось?! — запитала панна, бліднучи.

Люди розступилися й дали їй дорогу до хворої.

Палагна не лежала довго. Всього три дні тому захворіла, але так їй у боці кололо, що ніяк було дихнути, а через три дні вона втратила притомність. Тепер умирає жінка й лишає п'ятеро дрібних дітей. Ще молода, лише б жити.

— Рятували чим?

— Ще б ні! Та нічого не допомгло, ані вінці з часнику, ані мед, ані вилитий віск. Умирає.

— Лікаря не було! — не то запитала, не то вигукнула панна.

— Ні, не було. Чоловік на горах, а самі не мали права по лікаря слати. Хто буде платити, як чоловік не захоче?! Ану ж умре жінка, а тут ще й видатки на доктора...

Та не для панни такі слова.

— Хто мені до міста коня дасть? — запитала — Поки по свого піду, пізно буде.

Коня? По лікаря? Та чому ні? Коня дадуть. Але шкода праці. Кожен бачить, що жінка вмирає.

Панна не слухала. Наказала коня осідлати й, як стояла, верхи сіла й помчала на ньому, як вихор. Аби ще борони Боже, не зачепила за що, та й не забилася. Бо їхала навпростець, лісом. Гостинцем далеко об'їздити. За годину була в місті, на лікаревому подвір'ї. Кинула хлопцеві віжки. Просила верети, коня накрити, бо піною укритися від дикого бігу, а тепер дрижав увесь, як від мухи. Попросила відвести її до д-ра Білого. Коня прикрили, але до лікаря служниця не могла допустити. Лікар щойно заснув і не дозволив себе будити.

— Скажіть, що то я приїхала.

— Аби й сам цісар приїхав, то не казали будити. Дуже утруджені. Щойно над ранком приїхали від хворого в селі, і ніхто не наважиться їх турбувати.

— Кажіть, що заплата буде добра.

— Аби й сто левів хто платив, не встануть. Три ночі на коні перебули, бо ще й до літників їздили, один ногу зломив, а другому щось у середині трісло — то де їх тепер з постелі видобути?!

Панна аж задрижала з нетерплячки; дуже їй спішно було і не звикла до відмов. Відсунула дівчину набік. І хоча дівчина перечила й дороги не давала, все ж панна двері до спальні відкрила й пішла просто до лікаревого ліжка.

Спершу не хотів і слухати й сердитий був на панну й на цілий світ, що йому спати не дає. Але панна не відступала.

— Грошей там не будете мати, знаєте, які там багатства, але я вам віддячуся.

Лікар цю вдячність цінить. Просить панну вийти, а собі наказав дати холодної води, аби сон відігнати, і кличе хлопця сідлати коня. І за хвилину женуть обое на конях, через гору й ліс навпростець, бо гостинцем дуже вже накладати треба. Як попри чабана, біля колиби проскакували, то він аж грати забув і коломийка йому з голови вилетіла, лише рот відкрив і так застиг із дива.

Жінку застали ледь живу й хату повну людей. Діти вже не плакали, лише перелякані в кутку тулилися. Лікар наказав свічку загасити й усім геть із хати вийти. Тоді гостру голку в тіло жінки вштрикнув і став натирати їй серце, аж поки відкрила очі й ожила. Сказав, що має тяжке запалення всередині і треба їй ліків і доброї їжі. Зараз сусідка курку зарізала й поставила варити для хворої, а по ліки поїхав чоловік, що саме з гір зійшов, мав якесь передчуття, що вдома щось недобре діється.

Панна відвідувала Палагну що кілька днів. Носила їй ліки та варене й печене, хоч хвора на їжу глядіти не могла. Давала дітям.

Дорога до Палагни вела попри колибу. Немає в тому нічиєї вини, але що це було зручно, то правда, бо як одного разу піднялась буря, то панна в своїй тонкій зеленій сукні була б змогла до нитки від раптового дощу, якби не ця колиба. Чабан хоч дикий хлопець, як той олень, що при кожному шелесті в ліс біжить, не втік від панни, але накрив її своїм сердаком, а як дощ пустився ще більший, то попросив її сховатися до колиби. Панна вагалася, чи через темний отвір колиби, чи через гарячі очі чабанові, але коли горами покотився грім і заграли блискавки, а дощ перетворився на зливу, панна нахилила свою горду голову й пішла

до середини, а чабан за нею, бо лило, як з відра, небо потемніло, і день став ніччю.

Палагна через місяць з постелі підвелася, а до кінця другого вівці з стари виганяла й до сонця сміялася, замість у сирій землі лежати. Лікар свсе дістав, йому панна заплатила, либонь і вуйко доплачував, а ціла околиця його благословила за те, що урятував дрібним дітям матір.

II.

Як осінь починалась, то на вуйкові кошти майстри стали будувати церкву. Така була вуйкова воля, аби братанниця у його власній церкві шлюб брала. І на Різдво до весілля церква була готова. І вирізьблена й споряджена. Стояла серед білих гір, як красуня, що на неї кожне око спочине з радістю. Люди не могли надивуватися такій багацькій забаганці, та й хвалили церкву й вуйка.

Весілля було гучне, а гостей повен двір. Були там буковинські газди й газдині у білих сорочках і киптарях, були й пани з міста в чорних убраннях, самі поважні, староста з жінкою у срібних сукнях, адвокат, і лікар, і суддя, і різні менші пани,, а найбільше то було тих, що на професорів учаться. Молодий у високих школах був і з ними знався. Не бракувало й питомців, що всюди по весіллях і гостинах їздили, бо мусіли на галай-балай женитися, а тут було панночок ціла хмара. То було багацьке весілля.

Дружки випровадили молоду. Гості лиш ахнули, немов би перед ними з'явився янгол з неба, в мереживах і серпанку, що стелився білою хмаринкою. Дружки випровадили молодого. Вже уставлялися до церкви у найбільшій ясній світлиці, як перед молодого парою, немов із землі виріс, з'явився чорноокий чабан.

Шум пройшов по людях, бо хоча чабан був нині у білій сорочці, і червоних сірякових штанах, а в руках тримав кресаню з павиним пером, то все таки це був лише пастух з гір і не йому було місце у цих світлицях. Впустити, його впустили, бо не можна нікому заборонити молодим віншувати, інакше діти не будуть їм ховатися, але що важать побажання громадського пастуха?

Молода з сорому спалахнула, її великі зелені очі аж потемніли й дивилася на чабана з таким страхом, ніби перед нею стояв не пастух, а дикий чугайстер з гір.

Віншую вас щастям і многими літьми.

Аби вам худоба велася і діти ховалися,
абисте були здорові й пили добро і з роси і з води.

Аж дивно було звідкіля в пастуха така мова взялася. І на кінець дав молодому дарунок, різьблений топірець, з ручкою, перлямутром викладеною. Молодому сподобався дарунок, аж засіяв від радості й подякував.

— А вам красна панно, — звернувся чабан до молодої, — віддаю вашу хустинку, яку ви загубили в моїй колибі, — і подав їй шовкову хустинку, квітами гаптовану.

І вдруге шум пройшов по людях, а ще до того хтось і засміявся. А потім стало чути, як люди дихали. Молодий спалахнув і підніс угору топірець. Був би пустив його чабанові на голову, якби не дружби, що весільний дарунок від молодого перейняли й на столах, між інші дарунки поклали, а чабана випровадили на подвір'я і ворота за ним закрити веліли.

Заграла музика, гості загомоніли і про чабана забули, лише молодий стояв, як чорна хмара, й ні до кого словом не обзивався. Даремно дружби жартували над дурним чабаном, а молода благала його очима. Очі ці були скляні, бо сльози затрималися на них і так мінілися, як скляна шиба. Але не розтопили серця молодого. Стояв, як закам'янілий, з насупленими бровами.

І тоді прийшла Палагна. Не сама. А з усіми своїми дітьми. Діти дивилися на молоду, розкривши роти, але Палагна не заговорила до молодої, а несподівано впала молодому до ніг, зложила руки, як до молитви, й казала своїм високим співучим голосом:

— Будьте добрі, паночку до неї, будьте добрі, вона мені життя урятувала! Просіть, діти, пана, аби був добрий! —

Гомін упав додолу. В кімнаті стало тихо, як у церкві. Чутно лише було дитячі голоси, як молитву, що просили за мамою:

— Будьте добрі до неї, панночку, вона нам маму врятувала, будьте добрі!»! —

Молодий зблід, а гості стали сльози втирати. Дружба нахилився і шепнув молодому, аби обіцяв бути добрим, бо інакше вони не встануть з колін. Молодий глянув по дітях... по людях... на молоду... Засміявся і сказав весело:

— Певно, що буду добрий! — і взяв молоду за руку.

Тоді Палагна встала, вийняла з кошика сувій полотна й розгорнула його в ногах мсломим. То були весільні дарунки. Скатертина мережана, як сніг біла, рушник вишиваний хрестиками й штитівкою, настільник накладений низом-шовком.

Гості витягали шиї, аби поглянути на ці дива, а Палагна сказала:

— Я бідна, панійко, ви знаєте, але в ці стіби я своє серце вложила, не погордуйте ними!

Молода поцілувалася з Палагнуою, а як дружки дарунки переймали, то якийсь пан з міста поклав на ніс окуляри й запитався Палагну, звідкіля вона ці взори знала, й хто кольори так майстерно добирав, що вони за всіма правилами гармонії кольорів укладені.

— Ніхто, паночку, але як ви вишиваєте, то мусите дивитися на небо, на гори й на всю красу божу кругом. Тоді ваша душа співає та й вишиває, сама, ніхто не вчить.

Пан промимрив щось під носом та й відійшов, бо вже батьки були готові до шлюбу благословити.

Сідней, 10. лютого 1962 р.

.....

О. Олесь

Вільну Україну не скують кайдани...

Українське військо, мов з могили, встало,
Загриміло в бубни, в сурмоньки заграло,
Розгорнуло прапор соняшно-блакитний,
Прапор України, рідний, заповітний!
Вільну Україну не скують кайдани:
В обороні волі наше військо встане,
Заревуть гармати, закричать шаблі, —
Не дадуть в наругу рідної землі.
Від дощу, від грому оживе руїна,
Зацвіте квітками вільна Україна,
Творчий дух народу із могили встане,
І здивують всесвіт лицарі-титани.

1917 р.

Хор «Чайка» при Українській Громаді Вікторії.

Передній ряд, починаючи зліва: Н. Васютяк, А. Кметь, М. Кочержук, Л. Кіпіш, А. Грушецька, М. Болюх, Г. Пирогів, Г. Корінь, **С. Корінь** — диригент хору, Д. Любарська, Н. Сліпеська, Т. Гоцуляк, Р. Авдіїв, М. Микитюк, Л. Дзісь, Г. Давидюк, К. Маскалюк. Задній ряд: О. Бучко, В. Осипів, І. Борецький, В. Гук, М. Глуховева, П. Матвіїшин, І. Гончар, Д. Пирогів, А. Маланюк, М. Стратій, П. Малиновський, В. Бойко, В. Стельмахів, О. Сютрик, В. Іванчо, О. Дзісь, Ю. Коцюмбас, М. Денесевич, В. Юзефович. Неприсутні: М. Баран, Г. Куцик, В. Баран, Я. Кутний, Є. Радивил.

Фото: Іван Святківський

НАПЕРЕДОДНІ

Уривок з історичного роману «Патріот»

Молодий шведський король Карло 12-ий хотів за всяку ціну розбити Московію так, щоби раз і назавжди спекатися небезпечного ворога-сусіда. Було то в часи гетьманування Івана Степановича Мазепи, який і собі шукав спільника теж, щоби спекатися Московії, що вже добре вместилися в Гетьманщині й уже вважала наш Край своєю «вотчиною» чи «окономією». Край наш несподівано став для москалів невичерпним джерелом не лише добутку хліба, а й добутку робочої сили. Саме тут через великий розбрат поміж вищою старшиною Московія стала вербувати молодих козаків на розбудову своєї нової столиці Петербургу та всякі так звані «каналські роботи», ставити військові пості по всіх містах та селах, стягати податки.

Старшина і генеральна, і полкова та сотенна не скоро побачила велике лихо в своїй домівці, а все ж побачила біду, стала просити гетьмана про порятунок. Вона казала:

— Визволи, ясновельможний пане, усіх нас і весь хрищевий народ наш із страшної неволі московської, щоби ми, наші діти і діти дітей наших благословляли тебе з віку у вік! Порви кайдани, накинуті на нас лютим ворогом, а ми всі помічники тобі в тому святому ділі!

Так говорили всі старшини від великого й до малого та й увесь український народ не один раз і не двічі. І Мазепа надумав зрештою поєднати до спілки шведського короля, який саме тепер вже завзято бився з москалями за свої землі, куди ліз московський цар Петро, який уже будував на чужій землі столицю чужими руками.

По довгих роздумах та пертрактаціях Мазепа склав умову з молодим шведським королем Карлом — «Північним Метеором», як називали його за великий сприт та військові здібності.

Гетьман хотів так допомогти шведам, щоби розбити москаля на Півночі, де вже сили Петра дуже заломилися. Тим часом шведський король плянував зустрітися з своїм спільником Мазепою в Україні, десть далеко від свого краю. Це дуже здивувало всю старшину, яка бачила тут велику по-

милку: армія шведів сама відпихала себе від харчових баз і фуражу, чим король ставив всю армію під великий ризик. Але що сталося, те сталося. Доля судила так, що сили двох великих тоді потуг зустрілися на Полтавщині, і навіть генеральний бій стався саме під Полтавою, на великий жаль всього нашого козацтва.

* * *

Саме в Полтаві на Панянці жив старий полковник Григор Орлик з усією родиною, жив у просторому будинку під гонтом. Старша донька Ганна вже була в Батурині замужем за генеральним писарем Пилипом Орликом, мала й діток: Григора, якого дома називали Орлею, Настуню та ще Варвару, або Басю. Уся ця родина вже з півроку гостювала у пана полковника в Полтаві, горнулася до дідуся. Правду казати, всі переїхали сюди з ляку, бо в останні місяці стало якось небезпечно в Батурині. До всього прочули, що на Гетьманщину посунуло багато московського війська з головним воєводою князем Олександром Меншиковим. Насувала громиця, бо й сам цар прочув від агентів, що шведський король йде на Гетьманщину. Отже пішов гомін, що й Петро збирається в Гетьманщину, щоб перетнути шлях своєму давньому ворогові, з яким все воював далеко на Півночі якось невдало. Чутки ходили різні, понурі й настирливі, люди жили в напрузі. Сам генеральний писар все слав депеші панові Полтавському полковникові Герцику, писав бути обачним, бо цар вже на Чернігівщині близько. .

А це три дні тому дав знати панові полковникові і своїй дружині, що пан гетьман з шістьма полками та сердюками вибрався з Батурину до Гадячого, тобто вже вийшов на Полтавщину. Там ніби хоче приєднати свої полки до шведського війська. . Вже, не криючись, хоче просто стати збройно супроти Москви. . Писав ще, що сам заверне до Полтави побачитися на часину, дати раду, а тоді мерщій і собі до Гадячого. Часи, мовляв, дуже важкі, треба сподіватися великих змін і в усій Гетьманщині, і в житті всієї старшини впрост до самого ясновельможного пана гетьмана. . Просив ще дружину поберетти себе й діток, та коли, боронь Боже чого, спакуватись в далеку дорогу, але не до Батурину, бо там стоять муть москалі, а швидше на Кобеляки на Переволочну або до Польських кордонів, а, може, і в татарські степи, ближче до Туреччини. «Кажу на всякий випадок, щоб були наготові, не спали, бо, з усього видно,

на Полтавщині станеться велика січа між москалями та шведами з козацькою потугою».

Лист дуже наполохав усіх.

* * *

Вже й зовсім стало моторошно, коли до пана полковника почали з'їжджатися ще вночі старшинські родини. Гомоніли багато не так про шведів, як про страшних москалів, лихого царя та його велике військо, до якого пристали бродячі киргизи, калмики та башкири. Вся ця орда суне зі сходу на Гетьманщину. Втікачі вже знали, як воевода Меншиков та інший Шереметєв спалили до цурки славний Стародуб і всі багаті довкола нього селища, пограбували до сорочки селян, силу повбивали, помордували, жінок і панночок гвалтували. Передавали пошепки, оглядаючись, тремтіли і христились.

Услід за тими несподіваними гостями приїхав на світанку і сам генеральний писар. Діти спали ще, і він говорив тихенько, щоб не побудити, але говорив мало, уривчасто, тоном наказу, дивився понуро і стерігся казати страшну правду про полковника Скоропадського, який з своїми полками перейшов до царя, що цар вже настановив того зрадника на гетьмана, а Мазепу прокляв у церкві, що Скоропадський старається догодити Москві і тепер поставив по Дніпру великі пікети, щоб вистрілювати Гордієнкових січовиків та всіх городових козаків. Цього не казав жіноцтву, щоб не рсбити переполоху. Давав лише накази чоловікам, як краще подбати за жінок та дітей.

В Полтаві швидко стане небезпечно, бо саме в цей бік сунуть москалі, слід отже відійти далі геть, — казав він м'якенько жінкам. — З вами поїдуть бувалі старшини, повезуть, кому треба, листи. Я посилаю пана Хведора Мировича, він добре знає шляхи в той бік, пана Миколу Хлюпа-ла бувалого козака, знає він і Туреччину, знає і мову турецьку, а коли треба буде звернути на Польщу, і тут буде у великій пригоді... З вами поїде сотня сміливих козаків.

— Хіба вже так погано тут, пане писарю? — питала перелякана пані Войнаровська.

— Ні... я так не думаю, бо ще немає і генерального бою і не знати, як воно обернеться: адже і шведів багато, та й цар тих шведів боїться, бо вони йому далися взнаки під фортецею Нарвою на Півночі. А все ж слід відійти далі від побоевища, яке насувається саме під Полтаву... Гм... Бере-

женого, як то кажуть, і Бог береже... Поїдете всі у вигоді, не хапаючись... Слід подбати і про діток, щоб бува не кричали, не плакали з переляку... Це вже ваш обов'язок... жіночий...

Жінки мовчки слухали, дехто нишком уже плавав, діти тулилися до матерів. Додавали смутку ще й безнастанні постріли, не знати з якого боку. У вікно видно було спалахи пожежі з того боку, де Батурин, раз-у-раз гупали гарматні вибухи, чути було церковні дзвони і далекий, якийсь невірний, але тривожний стотисячний гомін. Все шукало затінку, все причаїлося, чуючи велике лихо, жакливу блискавицю, моторошне видиво масової смерті.

* * *

Коли малий Орля прокинувся, було не рано. Сонце вже піднялося височенько, і в розчинене вікно пахучий бузок простягав вогкі від роси тоненькі гілочки. Орля скотився з ліжка й підбіг до вікна. З нього далеко видно було річку та навіть усі заворсклянські гаї й квітучі села. Десь важко щось гупнуло. Сьогодні була неділя, й Орля згадав, що Мати хотіла їхати з ним до Нехворощі, сусіднього села. Там жив пан Хведір Минович генеральний осавула, з малими дітьми, такими ж, як і Орля. І от маєш! У світлиці тихо і, здається, тихо і в самому будинку.

— Мабуть, всі поїхали без мене й не розбудили, — думав Орля і нараз загукав щосили:

— Гей — гей! Сюди, до мене! — і впав на ліжку з великим плачем.

— Чого репетуєш! З якої причини плачеш!

До світлиці вступила Підорка з глеком та рушником.

— Куди ви всі поїхали без мене? — втирав сльози Орля, сидячи в ліжку.

— Ніхто нікуди не їхав, приснилося тобі, чи що! Правда, вчора хотіли їхати, а сьогодні вже облишили.

— Чому? То вже бешкет і непослух, такого не можна робити.

— Диви, який старщина! — похитала головою стара Підорка. — Татко наказали не їхати.

— Хіба татко приїхали з Батурину? — злякався чомусь малий Орля.

— Вночі... вмивайся та мерщій до сніданку. Не надолужай і не марнуй часу..

— «От тобі й поїхав до Петрика!» — зажурився Орля, застібаючи срібні запони на маленьких черевичках.

Він мріяв побігати по великому саду багатого старшини, поїздити з старим запорожцем на правдивому огирі аж до самої Січі та посвятити шаблю на татарській голові в самому Дикому Полю, що ось недалеко за Ворсклюю. «Пропала вся рахуба» — бурмотав Орля, поспішаючи до батька.

У світлиці було повно старшин, що їх добре знав малий Орля, але були й такі, яких він бачив уперше. Дивувало те, що їх, тих гостей, хоч і було багато, т'алеж ніхто не говорив, або як і говорив хто, то тільки пошепки, прикриваючи уста долонею. Всі снідали мовчки й мовчки запивали міцним медом. Видно, кудись квапились, кінчали сніданок, кожен христився на образи й тихенько виходив до великої залі. Пан полковник, поважна людина з сивиною, крутим підборіддям і гострими допитливими очима, все посміхався до малого Орлі. Він теж підвівся з-за столу, відслонив запону від великого вікна й глянув до саду. З Панянки, ліворуч було видно всю Загорсклянську долину і на горбах Здвиженський монастир з золотими хрестами, праворуч — соборний майдан та нову Пробиту вулицю. Довго дивився на монастир й чомусь важко зітхнув.

— Сьогодні добра година для нас, — сказав він так, ні до кого, але пан Минович мовчки кивнув головою й собі при-
такнув:

— Так. . саме для нас. .

І всі, скільки було гостей, гуртом посунули до великої світлиці. Сиділи тільки жінки та діти. Малий Орля їв буханці та пив молоко і все дивувався.

— Як то воно так, — думав він, оглядаючи спідлоба панів старшин, — як то воно так: багато гостей у дідуся, а всі ніби зажурені, а матінка навіть нишком плачуть. . Щоб то воно значило?

— Мамо! — шепнув він матусі. — Чому то всі пани старшини ніби сумні й не говірки: може, яке лихо спіткало нашого пана Гетьмана?

— Пий молоко і сиди тихо! — хмарно відрекла мати і стала дбайливо ставити посуд до кренця.

Але Орля, хоч і пив молоко, та все ж не кинув помічати. Впало в око й те, що тут було чимало жінок і малих дітей. Серед них Орля побачив і свого приятеля Петрика. Але той пустун тепер сидів тихо, ні на кого не дивився і навіть

схилив голову, коли хотів махнути рукою. Все це дуже дивувало, кінець-кінцем, Орля й сам присмирів і притих.

У великій залі пан генеральний писар притишено говорив:

— Панове! Днями сталося те, чому треба було статися. До того йшлося. Панове! Москва вже знає все, — натиснув він на слові «все». Знає й про перехід пана гетьмана на руку шведського короля Карла. Військо московське йде на Гетьманщину, по деяких сотенних містах поставило постоем свої залоги. З людьми нашими дуже круті. Так, приміром, добре вже знаємо, що москалі спалили дощенту Стародуб, пограбували всю Стародубщину. Люди тікають від того московського царя світ-заочі, бо той цар з великої люті тепер мститься на безневинних, вбиває навіть жінок, дітей... Наші лазутчики принесли жахливі вістки про гетьманську столицю Батурин, але все те ще не перевірено як слід. Твердо можна сказати лише те, що з паном гетьманом пішли майже всі козаки, всі козачі полки, так само, як і Січа з нами. Пан Гетьман з усім військом мусить не сьогодні-завтра бути з шведським королем, кошовий Гордієнко вже в поході. Чи пан, чи пропав — мусимо стати всі як один проти напасника-москаля. Хай Пан Бог благословить нас на святе діло, — і він побожно перехристився на образи в кутку. — Наприкінці ще одне: мусимо подбати про своїх найближчих кривих про своїх діток; треба схоронити у безпечному місці. . бо з усього видно, що десь під Полтавою станеться побоевище.

Тоді спитав пан Мирович:

— Які полки вже біля пана Гетьмана?

— Зараз шість, панство знає, які то полки.

— Малувато...

— То так, це всіх нас непокоїть, — озвався тихо пан полковник Герцик. — Ніби вся старшина і полкова, і генеральна просила пана гетьмана рятувати Гетьманщину, а коли прийшлося до діла. . гм. . половина відкинулася.

— Що ж, — розвів руками генеральний писар. — Назад не підемо. Нам треба добірного війська. . У люту годину до нас прийшли найкращі. Полковник Скоропадський зрадив, пішов з своїми козаками до царя, але все ж цар поставив його тільки стерегти Дніпрове узбережжя. До бою не взяв, бо боїться й не вірить..

— Поставив там, щоб була ті козаки не тікали.. — кинув хтось терпко.

— З Січі пішли теж не всі, буркнув молодий Чуйкевич.

— Хто не пішов до нас, тобто нам і не треба, — спокійно відрік пан Орлик. — Хто не пішов? Не пішли п'яниці, повтікали гніздюки, псховалися по хуторах, плазують ночами до пасік, мовляв — моя хата скраю. Не козаки вони, а сміття. Ми докоряємо, що не пішли з нами, а москвини дорікають, що зреклися їх. Тепер цар послав полковника Галагана руйнувати безталанну Січ. І все ж буде розстрілювати москаль Шереметьєв, москалі будуть добивати, а Галаган буде тільки стерегти, щоб не тікали.. Сам Бог карає тих лежачаїв, що дбають не про славу, а про страву. То не військо, що ховається за жінчину плахту. Правдиві козаки ті, що прийшли до нас усім компутом, склали присягу пану гетьману та славному королю шведському, що прийшов до нас на виручку бити москаліну, виганяти його з України.

Довго гомоніли гості, довго радилися і тільки на світанку виїхали з полковницького двору без спочивку просто до Гадячого, де вже шикувалося військо до генеральної баталії.

Хор Української Громади Квінсленду, Брісбен — Австралія.
Керівник хору Яр. Періжок.

Василь Цибульський. Табір Бонегілля. Етюд.

Баляда про опанчину

Сонце спустилося за старі липи і розсипалося скалками поміж листям. Широкі тіні лип видовжилися, сягнули через леваду і загубилися далеко на подвір'ї за похиленим тином.

Вечір увігнався в хату, приніс із собою тіні старих лип і засів по кутках. Десь самотньо замекала вівця. Спізнілі бджілки поспішали з медом до вуликів. З озера потягнуло вогким холодком і донеслося жаб'яче кумкання.

Сонце зібрало останні скалки з лип докупти, запалило їх і з гідністю почало заходити. На небі з'явилося кілька зірок.

«Вечір», — сказала молодиця і загнала корову до повітки. Молодиця видоїла корову, увійшла до хати, процідила молоко і нагодувала немовля.

«Темно», — подумала молодиця і засвітила газову лампу. Від світла тіні старих лип притулилися до стін, позлазили під стіл, під лавку, під піл. Вечір заліз на піч і розлігся там до ранку.

Молодиця підійшла до колиски, поправила подушечку, зняла з жердки опанчину і накрила дитину.

«Спи, моя крихітко, люлі прийшли колихать!»

Знадвору в хату увійшла дівчина, випила кварту молока з житнім хлібом і пішла спати. Полежала трохи, змерзла, тоді встала, обережно зняла опанчину з колиски, накрила її заснула.

Рипнули двері, і в хату зайшов хлопець-підліток, що пас корови. Він випив кварту молока з житнім хлібом, ліг на полу, зіщулювся й заснув. Але скоро прокинувся, здригнувся, встав, стягнув з сестрички опанчину, накрився й солодко заснув.

Прийшла дівчина з ланкових зборів. Сьорбнула молока, позіхнула, потягнулась, стягла опанчину з братика, ще раз позіхнула. Тоді вляглась на лежанці, накрилась опанчиною і не зогляділась, як заснула.

Тихо, мов крадучись, зайшов до хати парубок, що прийшов із зміни в конюшні. Одкрояв скибку хліба, скривився на молоко, понишпорив по миснику, знайшов олію, полив на хліб, посипав сіллю і почав вечеряти. Оглянувся по хаті, зцупив із сестри опанчину і пішов спати на піл. Накрився вже добре нагрітою опанчиною і солодко заснув.

Молодиця погасила лампу і лягла на лавці.

Деся опівночі рипнули двері, і в хату ввійшов господар, що саме повернувся із зборів активу. У темряві намацав хліб і молоко, щось їв чи не їв, вголос вилаявся, запалив сірник, зняв з парубка опанчину, ліг на полу й захропів. Йому снилися невиконані пляни, нагінка з району, кандидатський квиток і миска свинячого холодцю. Він борюкався в сні між повною головою і порожнім шлунком, крутився й перевертався з боку на бік.

Опанчина не могла вже цього всього витримати. Вона тихенько спустила один рукав додола, потім полу, потім другий рукав, а далі слизнула тихенько на глиняну долівку і там спокійно відпочивала вже аж до ранку.

У мистецькій студії

«У всі віки не було жінки, прекраснішої за тебе?» — сказав чорнявий художник з пензлем і палітрою в руках.

Жінка усміхнулася фіялково помальованими устами, повільно підвела голову догори на знак задоволення і глибоко затигнулася цигаркою. Коральново-червоні штани тісно облягали її форми, а коротко обстрижене золотаве волосся претендувало на хлоп'ячість. Білий вовняний светер пласко облягав спереду грудну клітку без ознак материнства. Темносиня з френзлями хусточка на тонкій шії викінчувала натуру. Вона сиділа без емоцій, нерухомо, схрестивши ноги на сіруватому килимі з червоними, жовтими й чорними пасками. Вона позувала.

— «Ти прекрасна!» — сказав ще раз чорнявий художник. Він провів коротку чорну лінію на полотні і почав розтирати її пальцем. Портрет був готовий. Довге, як огірок, обличчя з одним оком, широкими губами і носом в кутку біля рами.

«Таких шедеврів ще не творив ніхто!» — сказав другий, що був у кімнаті (скульптор з чужинецьким акцентом). «Всі

наступні покоління мистців намагатимуться тебе повторити, але це нікому не буде під силу!».

Він довго стояв біля портрета, а тоді одійшов у свій куток в студії, де він закінчував композицію великих скульптурних форм з допомогою старої залізної пічки з рурами.

Жінка змінила позу. Сеанс позування був закінчений. Всі троє вийшли на вулицю і подалися до бару. Чорнявий розгорнув газету.

«Слухайте мене», — сказав чорнявий. — Велика Мавпа продає дві свої унікальні картини. Ми можемо зробити на цьому бізнес».

Чорнявий відсунув пиво. Кремезний скульптор з чужинецьким акцентом теж відсунув пиво. Жінка допила віскі з содою, поправила темносиню шовкову хусточку на шиї, і всі троє залишили бар.

Щоб добратися до Великої Мавпи, вони мусіли поминути дев'ятнадцять брам. За кожною брамою, що репрезентувала сторіччя, було мистецтво цього сторіччя.

«Не вартє уваги, — сміявся чорнявий художник. — Пора викинути на смітник!».

«На смітник!» — повторили і собі скульптор і жінка.

Між дев'ятнадцятою і двадцятою брамами знаходилася студія Великої Мавпи. Троє, що прийшли, зацікавилися від захоплення. На стіні висіло дві картини. Перша — на краплистосірому тлі лише дві зеленкуваті лінії. Друга — на чорному тлі 666 великих і малих червоних плям.

«Нічого більш величного не було й не буде повіки!» — в екстазі шепотіли троє.

«Це альфа і омега», — самозадоволено вимовила Велика Мавпа.

«Яка ціна? — затримуючи подих, спитав чорнявий.»

«За першу — всі скарби світу. За другу — одну людську душу!»

Троє почали радитися. «Давайте підманимо Велику Мавпу і запропонуємо їй те, що для нас не має жодної вартости!»

Чорнявий наблизився до Великої Мавпи і рішучо сказав: «Ми не маємо скарбів світу, але за ці дві картини ми можемо дати вам три наші душі!»

Велика Мавпа охоче погодилась. Вона закрила три душі в залізну скриню, що стояла в кімнаті ліворуч.

Троє забрали картини і пішли геть.

«Хо-хо! — сміялась Велика Мавпа. — Вони віддали мені

найбільші скарби світу — свої душі і почуваються дуже щасливими.

Велика Мавпа виставила знову кілька картин на продаж. Так, як це вона робила довгий час в студії за двадцятою брамою.

«Ха-ха. — сміялися трое на вулиці. — Ми шукали Велику Мавпу. Ми одержали великі скарби і заплатили за них фальшивими душами, багато разів перепроданими».

Трое повернулися до своєї студії, повісили картини Великої Мавпи і об'явили продаж, оцінивши їх у тисячу фунтів.

Чорнявий сказав: «Збиратися завтра тут, у моєї студії вдень. А тепер ми розійдемося. Я йду малювати свастики на синагогах!».

«А я йду танцювати твіст, а пізніше піду слухати оперу: «Бунт в чарці вина!»» — сказала жінка.

«Цієї ночі я маю вирвати сто молодих сажанців у публічному парку і побити хреста на цвинтарі. Вона піде зі мною!» — з притиском сказав кремезний скульптор і взяв жінку за руку.

«Ти прекрасна!» — сказав чорнявий, цілуючи жінку на прощання. «Поклади на уста зелену фарбу. Фіялкова тобі не пасує.»

Він поправив синю хустку з френзлями на її шиї і поцілував знову.

Жінка і кремезний скульптор зникли в абстрактних просторах вечора, а чорнявий художник злився з кубічними силуетами будівель.

А на П'ятій Авеню в цей час плакав мистець, стискаючи голову обома руками:

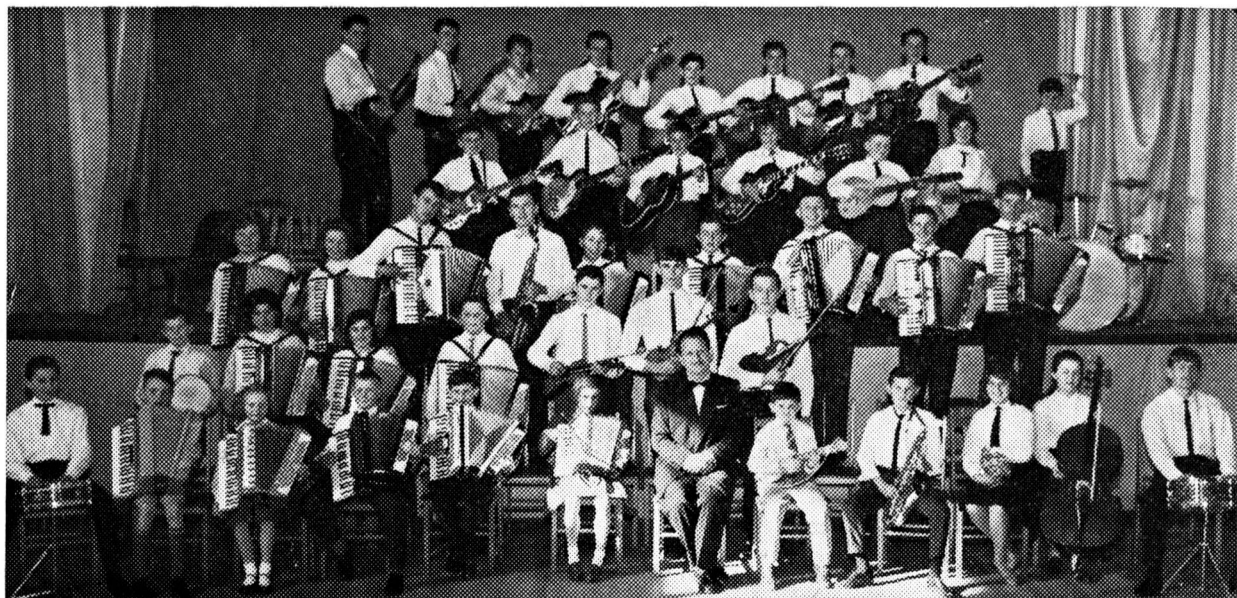
«Рятуйте! Мавпа перемогла!»

Він ще й ще раз переглядав свої картини, що ніяк не відповідали приписам Великої Мавпи.

«Мавпа перемогла! Мавпа перемогла!» — плакав він. А коли не вистачило сліз, став благати голосом з душі порятунку до вечірнього зоряного неба.

Ольга Литвин

Музична Школа Івана Джуфера існує в Мельборні понад 10 років. Іноді пан І. Джуфер із своєю оркестрою бере участь у концертах чи мистецьких програмах в Укр. Нар. Домі в Ессендоні. На фото учні його оркестри. Починаючи зліва, в першому ряду: Ковальчук, М. Берегуляк, Іванка Керуй, К. Чуба, Р. Джуфер. Анна Хрісто, сам Іван Джуфер, Л. Джуфер, Р. Нагірний, В. Осипів. Другий ряд: А. Собчук, Оксана Флореско, Ірена Чілібі, П. Павлович, М. Ксбза, Б. Косій, Р. Павліш. Третій ряд: Слава Кренюк, Ірена Фляк, М. Демків, Л. Пилипчак, В. Оленюк, П. Михалець, Ст. Андрусак, Ю. Дубчик, Е. Климчак. Четвертий ряд: М. Боledюк, Я. Костів, П. Новицький, В. Лишар. О. Новицький та Вал. Червінська. П'ятий ряд: П. Матолиг, Л. Кунь, М. Боднар, Р. Гавриляк, Ст. Лапан, Яр. Крупа, В. Масендич, О. Віловус, праворуч збоку барабанщик Л. Джуфер. Фото: І. Святківський.

М. Садовський. Портрет Симона Петлюри. Олія.

ПРИЙДЕ ЧАС...

До останку ще сила не зламана,
Будуть битви ще грізні жнива.
І бійці Головного Отамана
Чують віщі, бадьорі слова.

Ще дорогами і перелогами
Будуть армії з піснею йти,
І діла наші знов перемогами
Будуть наче садами цвісти.

Не дивімсь в майбутнє з невірою,
Не лякаймося втрат і невдач.
Прийде час — над неволею сірою
Просурмить наш військовий сурмач.

Василь Онуфрієнко

З ПОЕЗІЙ ВАСИЛЯ ОНУФРІЄНКА

* * *

Припаду до землі: чи не чути там звуку,
Подивлюся з гори: чи немає, не йде?
Ні, не чути, не видно! Бери собі в руку
І насаджуй в дворі деревце молоде.

Хай росте хай цвіте, хай коріння постеле
У землі не своїй, нехай родить плоди.
О, я знаю: усе це гірке, невеселе!..
Але краще працею і за працею жди.

Так живи, наче житимеш років із триста,
Щоб не знать, хто молодший: надія чи ти.
Ця дорога твоя — лиш позаду терниста,
І не спереду — ззаду стіна темноти.

У годину вечірню, у присмерку синім
На коліна бери своє рідне внуча,
І показуй на північ, де в леті пташинім
Твоє серце новини щодня зустріча.

* * *

Хай буде так: ці зустрічі з людьми,
У праці, у розмовах, дні за днями.
В одних зустрінеш холодін зими,
У інших — весну з сонцем і вітрами.

Хай буде так: летять нестримні дні,
І не встигаєш сонця помічати,
І тільки бачиш сутінки нічні
З вікна своєї хати — і не хати...

Хай буде так: у поспіху, як птах,
Спіткнешся раз, і двічі, може, й тричі,
Ти пролетиш — не пройдеши по літах
З гарячим серцем, з потом на обличчі.

Це не страшне, — страшніша самота,
Коли забутий за дверми глухими,
Лиш будеш чути, як повзуть літа,
І ти повзеш — не з ними, а за ними...

* * *

Перше листя зелене,
перший пролісок синій,
Перший вітер пахучий, —
подарунки весни.
Тільки там вас і знав я,
в Україні єдиній,
Про яку тепер мучать
мене мрії і сні.

У гнізді нетерплячий
перший крик пташеняти,
Перший грім, перший дощик
і веселки дуга . . .
І хотілося міцно
тоді землю обняти.
Бо, здавалось, земля та,
мов життя, дорога.

А тепер, коли сумом
ніби душу сполоще,
Коли в свято веселе
всі радіють, а ти . . .
Як сказать їм, що єдесь
щось за все найдорожче,
Що його, де б не був ти,
вже повік не знайти? . .

* * *

З горбів манять простором тихі долини,
З долин манять вгору зелені горби.
Та голос зненацька до серця прилине:
«Ти їх не люби, не люби, не люби! . .

Є гори зелені, найкращі у світі,
Є теплі долини, струмки і гаї,
Там дні твої давні з бідною прожиті,
Там рідні і друзі лишилися твої . . .»

І гори туманяться млою і пилом,
І сонце поблідло за хмари пливе.
Ще мить все здавалось чужим, але милим,
І раптом — чуже все, чуже й неживе! . .

Спасибі вам, ріки, долини і ниви,
Із вами не страшно мені боротьби,
Я чую ваш шепіт у хвилю зрадливу:
«Ти їх не люби, не люби, не люби...»

* * *

Часами забудеш, що хмари існують на світі,
Немає ні згадки цілющого вітру й дощу.
Німають лани пожовтілі, мов печі, нагріті,
І я до мандрівця незнаного криком кричу:

Не йди у пустелю!.. Забуть про горби синюваті,
Забуть, що між пісками знайдуться затінь оаз.
Хіба ти не чуєш, як спекою дихає в хаті,
І вітер, можливо, на тиждень, мов свічка, погас?..

Вночі прохолоди не знайдеш, мабуть, і в печері.
Краплини роси — найдорожче: як щастя, як рай.
А тиша пекуча — і в вікна, і в стелю, і в двері...
І хтось промовляв, всміхнувшись лукаво: «Звикай!».

С Е С Т Р І

А сестри, сестри, горе вам,
Мої голубки молодії...

Т. ШЕВЧЕНКО.

1.

Я не знаю, яка ти, тільки здогадом бачу:
Ох, лице твоє рідне так зарання зів'яло!..
Хто ж усмішку затьмарив твою давню дитячу
І в очах чому світла так залишилось мало?

День стрічаєш, мов лихо, низько хмуряться брови,
І уста — наче в болі, що ніяк не втихає.
А ми мріяли разом не про щастя казкове,
А про те, що звичайно для звичайних буває.

Хто молився — не знаю, що я втік із неволі,
Що на сонце поглянув, що подихав вітрами...
Я щасливий не хлібом, що його тут доволі,
Я щасливий, що вийшов з-за проклятої брами.

Не боюся я слова, що на серці, сказати,
Бо ніхто не підійде уночі до порогу.
Я забув уже страх той, мов страхіття кошлате,
Що куди не пішов би, — виглядає з-за рогу.

О, сестрице, живу я тут не хлібом єдиним,
Не продався за ласку і за срібло нікому.
Тільки лік уже втратив я не дням і годинам,
А рокам, коли вийшов, попрощавшись, із дому.

Я списав вже паперу так багато рядками,
І стає ніби легше, ніби вийду на люди...
Що ж увас там нового? Все те саме й те саме!..
Обіцянки-цяцянки, наче темінь облуди.

2.

Я одягнений, ситий, здоровий, нівроку, —
Так не жив ще ніхто, мабуть, з нашого роду.
Що ж ти хочеш? — питають сусіди ізбоку. —
Ще пізнати якусь неземну насолоду?

Тут і сонця багато, і вітру морського,
І квітки майорять, мов вогонь непогасний,
Лиш живи тут щасливо, не бійся нічого,
А ти ніби з нещасних найбільше нещасний...

А мені ці поради — мов ліки дешеві,
Я ковтаю їх мовчки, ховаючи тугу.
Люба сестро!.. Хатки і садочки вишневі
Все на серці стоять — і не зиму, й не другу.

3.

Піди вклонися тихим берегам
І придніпровим лукам і гаям,
І поцілуй за мене, мов живу,
Південним вітром вигріту траву,
І білий стан осики обніми
Там, де колись, малі, ходили ми...

Вклонися хаті, свідку лихоліть,
Якщо наш хутір досі ще стоїть,
І поцілуй ті двері, повз які
Пішов я в світ, в дороги нелегкі,

І обніми ту вишеньку в саду,
Яку колись садив я молоду...

Ти не дивуйся з дивних цих прохань,
Думками в світ далекий мій поглянь,
І в душу глянь, що, звідавши чуже,
Далеке, рідне вірно береже,

Щоб пахло й гріло давнішнім теплом,
Із сну будило лагідним крилом.
А, може, й ти не вдсма, може, й ти
Пішла, як я, в невідані світи,

Можливо, в Казахстан або в Сибір
Тебе взяли, невольницю, в ясир,
І рідний край лиш бачиш уві сні,
Тисячократ дорожчий в чужині.

Березень 1963 р.

Жіночий хор Союзу Українок Південної Австралії «Ластівка», організований в 1962-му році в Аделаїді, бере активну участь в культурно-мистецькому житті свого міста. Невдавно цей хор з успіхом виступив у програмі концерту під час З'їзду Союзу Українок у Мельборні. На фото, починаючи зліва, у першому ряду: Т. Полішко, В. Маковійчук, Л. Федоюк, О. Соловій, диригент хору Б. Жолкевич, Л. Костишин — піаністка, Р. Нестор, Д. Войцешко, К. Качмарська, О. Войцешко. Другий ряд, починаючи зліва: М. Костишин, М. Шемечко, В. Бирчак, І. Еулас, Т. Слободян, Н. Захар'як, Лапка, Х. Цюрак, М. Словачевська та І. Захар'як.

В І Р К А

НОВЕЛЯ

Із Святошина вона їхала завжди першим трамваем, ще перед шостою ранку. Знали її всі вагоноводи, кондуктори й пасажирів трамваю тих околиць. Дехто з пасажирів, хоч і не мав потреби так рано вибиратися з дому, їхав саме першим трамваем, щоб розважитися її присутністю. А була вона, справді, веселою й цікавою розвагою для всіх у трамваї, протягом його довгої, 8-10 кілометрової дороги зі Святошина на Євбаз чи на Басарабку. Серед святошинців мала вона багато симпатиків, досить було таких, що любили її, щиро жаліли. Невеличка, щупленька й струнка постать, завжди чепурненько зодягнена, чистенька, стримана в руках, вабила до себе. Особливо спокійне, блідо-смугле обличчя і великі карі, як у лані, лагідні очі.

До відходу трамвая вона не спізнювалася ніколи. Часом водій, побачивши її оддалік, рушав. Робив це навмисно, щоб побавитися самому й публіку повеселити. Вона, побачивши трамвай у русі, кроку не прискіпувала, на повний голос починала кричати: — «Ти ж куди, ото, рушив? Не бачиш, що я йду? Ти б, паразит куркульський, очки надів! Куди двинув? Ще й врем'я не вийшло, а ти з парку виїздиш? Хочеш орден заробити за перенорміровку їзди? Получиш, а — як же, получиш... Я ось, як поїду до Сталіна, як скажу йому твоє фаміліє куркульське — дасть він тобі орден! З тим орденем в Магадан, на курорт до білих ведмедів поїдеш!...»

Водій спиняв трамвай, вона надходила, всідала в передні двері, минаючи водія, урочисто показувала йому дулю й приказувала: — «Оце понюхай і вчися советського обхожденія»...

Він, прибіднюючись, кланявся їй, просив пробачення. Вона, поблажливо ляснувши його по плечах, входила до вагону й сідала на переднім місці, переможно оглядаючи присутніх. Вмостившись сама, вмостивши свого кошика під лавкою, починала добродушно воркотіти: — «Налякала... І жаль же дурачка, може ж у нього й жінка, й дітки є... А налякати нада, інакше ніззя. Їх не лякай, дак такими куркулями ізделаються, що власть не розбереться, де по-

рядощні люди, а де паразіти. Воно, положим, труднощі й теперечки є... Трудно вгадати, котрий чоловік за советську власть пропадає, а котрий од неї»...

Бувало так, що на цьому її воркотня спинялася, увагу притягало щось інше. Бувало, що воркотіння те переходило в жаль до самої себе. Починала плакати і, б'ючи себе в груди долонькою, витукувала — «Таточку рідненький! Прилинь же до нас зі свого Кремля, подивись, як твої дітки страдають, як твої паразіти розрушають женські права»... Або впадала в гнів, зривалася з місця, рвучко відчиняла двері до водія й патетичним тоном починала йому вичитувати: — «У тебе ж мати була? Була... Ти б і матір отак на дорозі покинув, га? Думаєш, як ти мотором управляєш, так уже й великий начальник? Думаєш, як ти постійно на самому передньому місці, так уже й совісті тобі не нада? Виставив свою безсовісну пику в переднє вікно, так можна тобі із жінщини сміха робити? А ти знаєш, що від твоєї пики даже погода портиться! Ти думаєш, чого дощ, ото, іде? То ж небо, на тебе глядя, гіркими сльозами плаче, що такий же ти безсовісний»...

Помітивши, що хтось хоче сісти на її місце, одразу зачиняла двері й сідала. Кондуктор звертався до неї: — «Через передні двері, громадянко, входять жінки в положенні, з дітьми, вони ж і на передніх місцях сидять. Яким правом ви, ото, війшли в ті двері й на те місце сіли?»

Вона зневажливо міряла його очима, потім оглядала присутніх у вагоні, спиняла погляд на комусь і починала: — «Бач, дурачок, і не чіпала ж я тебе, сам зачіпаєшся, от і мушу натацію тобі читати. Ти ж ще замолодий про положеніє говорити! Оце ж я на тебе й дивиться не хочу, в чужі очі для тебе говорю... Чи ти ж понимаєш, що таке положеніє? Чи ти знаєш, в якому я положенні? Може ж мені не тільки через передні двері ходить, а вопче в ахтономобілях їздити нада, га? Ти подумав про те? З дітьми которі, так вони ж так рано не їздють. І як ти тільки кондуктором робиш, що такого не знаєш? А про мое положеніє у мене всякі документи є! От поїду до Сталіна, дак він мені таке вдосторененіє дасть, що на віки віков буду в положеніє, а тобі зась! Тобі ж, як припише, дак знатимеш, як до граждан советського сицілізму говорити!»... В міру того, як входила в запал «нитації», підвищувала тон. Мова її взагалі, завжди, була страшним

жаргоном, оперувала вона несподіваними, власного утвору зворотами, як оте «граждани советського сицілізму». Публіка потішалася, то той, то інший провокував її на дальші мовні ескапади. Якщо ж ніхто її не зачіпав, вона сама починала до когось говорити або співати. Співала лише «Інтернаціонал» і «Широка страна моя родная». Проспівавши строфу, сама собі або до когось коментувала зміст, на свій лад, звичайно.

Мала вона цікавий поділ людства: людьми були ті, що були поза трамваем, а в трамваї були «пасажири». До жінок вона зверталася рідко, лише у випадках, коли яка її сама зачепила дошкульним словом. Називала жінок просто пасажирами, або (коли дуже сердилася) — «восьмое марта». Чоловіків зачіпала сама, поділяючи їх на дві групи — військових та Іванів Петровичів, себто цивільних. Військових відзнак, рангів вона не знала, а з огляду на власне надхнення величала бесідника льотчиком, танкістом, командиром.

Ото проспівав (на повний голос!) — «Широка страна моя родная, много в ней лесов, полей і рек. Я другой, такой страни не знаю, где так вольно дышет человек», а тоді (до якогось військового): — «Льотчик! Ти над уською страною літав, чи тебе ще не допускають до всіх полей і рек? А в другі страни літав? Чи там такі нічим дихати? От бідні люди... Їхали б до нас, не так би жаль було... Як вони там, ото, живуть без сицілізму? Льотчик! Розкажи, як у других странах люди живут! Чого мовчиш? Не дозволяють розказувать, то так і скажи: ніззя, тьотя Вера... А може ти й не льотчик?» Або: «Ей, танкіст! Можеш ти таку пісню понімать? Дудки! Танкістам не дають понятія, поки войны нема. От, як война вдарить, тоді й вас у понятіє введуть, пустять у всякі страни, тоді й побачиш, де вільно, а де не вільно, дишитъ человек»...

Заспівав — «Повстанъте гнані і голодні, робітники усіх країн, як вулкановій безодні, в сердцах у нас клекоче гнів. Ми всіх котів зітрем на порох»...

Та до якогось цивільного: — «Іван Петрович! Може ти научний робітник? Можеш ти вулканову безодню пояснити? Ет, яке там у тебе понятіє! Це така глибина, що як на Володимирській горці бризне вулкан, дак дном аж у Японію блисне. Та, ото й клекоче крізь усю землю... Іван Пе-

трович, а чому треба всіх котів на порох терти? Невже таке положеніє, що не хвата вооруженія?»

Якщо в трамваї трапиться хтось, що ще не знає Вірки, висловить обурення на її теревені, схоче до порядку прикликати, люди знаючі пояснять йому, що вона «малохольна» (ненормальна), але не шкідлива та тому й «крутиться» між людьми; живе з праці власних рук, має городець — городину продас, лісові ягоди, горіхи, гриби возить продавати. Ото й їздить на Євбаз чи на Басарабку на торг. Нема нічого іншого, то дикого щавлю нарве та везе продавати. І завжди все продасть, купують у неї охоче. Базарує вона завжди, щодня, взимку і влітку, в погоду й негоду їде з своєї Катеринівки до Києва. Всідає в трамвай лише через передні двері, квитка ніколи не купує. Якщо який ретельний кондуктор таки вчепиться до неї, щоб купила квиток, вона зуміє когось з пасажирів умовити, щоб за неї заплатив. А вже тому кондукторові буде що слухати, доки вона вийде з трамваю. Має вона купу всяких довідок-«дикументів», часом їх демонструє. Поки ото новачкові розказують про неї, вона сидить мовчки, тихенько, дуже старанно, чистенькою хустинкою, обтирає уста, очі, носа, руки; щось перекладає у своєму кошику. Коли розповідь закінчиться, сумирним тоном звернеться до того, що обурювався: — «Не питавши броду — не лізь у воду, чув таке? От і знай! А Вірку не зачіпай! Їй сам Сталін всі права дав і восьмое марта в придачу! Ти не думай собі, що я проста жєнщина, я — советская малохольная гражданка, мене сам Сталін своїм уніманієм благословив. Ох, і жаль же мені тебе! Ось, бач. . . у мене тут трошки щавлю зосталося, купи. Бери, бери! 20 копійок даси та хоч борщик поїси». . . Часом вона мовчки вставала, на своє сидження ставила кошика, ішла до того «Івана Петровича», добувала з кишені в третій нижній спідниці вузлик, розгортала його й показувала свої «дикументи» пояснюючи: — «Ти не думай, що я тебе, чи когось там, наобман беру. Я не яканєбудь Демченко, не якась безголова стахановка. Я жєнщина трудяща, в мене всі дикументи правильні, советською властью підписані. А що я малахольна, — то мені так Бог дав, і це печатки стверджують. Ти не дуже хайпайся мене кудись направлять, бо як я тебе направлю, так і не зчуєшся, як у Колімі прокинєшся. Як скажу Сталіну твоє фаміліє, дак він же тебе одразу переправить туди, де з куркулів та врагів народа калєкцію роблять. З тебе теж

добра калекція вийде, не бійся! Ні рук, ні ніг не позбираєш. А зуби проїси ще поки попередительні розговори про свої права будеш устанавлять. Ой, доведеться таки їхати до Сталіна! Оце ще продам щавлю на руп-двадцять та й поїду!». . . Чим більше дурниць наговорить, було, Вірка, тим жалібніше горнеться словами під сталінське крильце.

Часами любила вона поговорити про Будьонного, Ворошилова, Калініна. Наприклад, не сподобався їй чимось хтось з присутніх у трамваї, вона й учепиться: — «Командір! Ти, часом, не родич Ворошиву? Так же ти на нього подібний, так подібний, ну, точно таке саме свинство на пиці, як і в нього! . . . Не родич? Ну, щастя твоє! Бо ж той Ворошило, то ж він найбільший зрадник і ворог народу. Ото ще в Кремлі його Сталін держить, бо ще ж треба комусь на загрязнишну гідру гавкати, а ніхто порядошний не хоче, дак він, ото, гавка. А дома жінку й діти покинув, у Москві собі іншу взяв, у Кремлі зашився та й сидить. . . От Будьонний — це чоловік! Бачив портрет? Вуси — во! Очі — во! А будьоновка, ну чистий тобі шльом боевий! То гірою! Усю революцію верхи вискавав, голубчик. Скільки тих коней позаганяв, дак ніхто й порахувати не може. Ото дожене буржуїв до моря, в кручу скине, назад у Москву біжить, нову партію набере та й знову жене. О, той натрудився! Я й бачити його сподобилася. . . Повз мою хату проїздив, як з Москви в Київ по Житомирському шосе їхав. Ще й коневі його водички подала, напоїла й роздивилася його таки добре. У мене й портрет його є, купила в кооперації разом із цвяхами». . .

Якось вчепилася до якогось парубійка — «Іван Петрович!» А він — «Я не Іван Петрович». . . «Льотчик!» . . . — «Ні, не льотчик». . . Перебрала Вірка всі титули свого репертуару, а той все ні, та й ні. . . Росердилася Вірка — «А який же ти чорт?» Той каже: — «Комсомолец я.»

«Пасажири, дивіться! Косомолий чорт! Я ж дивлюсь, ото, та й не признаю, хто воно за командір, а воно косомоле. . . Боже ж наш, Боже! От, бідний чоловік. . . Чи ж ти, ото, таким вродився, чи вже пізніше ізробився?»

Як завела, мусів хлопець з трамваю тікати.

Односельчан вона уникала. Ото й першим трамваем із Святошина рушала на базар, щоб випередити сусідок, щоб разом не їхати. З базару забиралася теж раніш за всіх, або ж їхала додому, коли вже всі катеринивці від'їдуть.

Любителям Вірчиного базікання подобалося провокувати її на оповідання про «владу імущих». Вона легко давалася на найменше заохочення і плела смішну, неправдоподібну небилицю, найбільшою вартістю якої був слизький, небезпечний в розумінні часу й обставин зміст і тон. І сама вона бралася оповідати. Аби не сидіти мовчки, й почне: — «Командірі! Ти Сталіна бачив? Не на картині, а живого? А я сподобилася. Правда, проїздом, на минутку забігла. Та, таки й побачила, й поговорила. Знаєш, до куми їздила, дак у Москві мені пересадка була. От, поки там пересадочний поїзд прийде, я й побігла до Кремля. Доходю, а там... війська, танки, пушки, як на війну збираються. А то ж наше сонечко охораняють. Ну, не можна ж інакше. Ану ж яканебудь гідра прийде докучати... А їм же, сам помінаєш, спокій требається, і так клопоту хватає зі своїми. Я до головного добралася, призналася, хто я, він і пустив мене. У палатах я не була, не скажу тобі, яке там у них устроєвіє. Тільки в двір уходю, а він саме на проходку виходить. І цуцика на мотузочку веде, і докторша за ним, у білому халаті йде і всякі лікарства несе. Саме, знаєш, він простужений був... Ну, повіталися ми за ручку, про здоров'я розпиталися, постояли, поговорили. То він і сказав, щоб мене на пересадку ахтонобилем завезли. І привет для знайомих передав, і велів приходити і все чисто розказувати, яка де несправедливість є у його царстві. От, як було!... А то ще, я з Калінінсьм бесідувала. Такий приятний начальник! Розпитує мене, яким трудом я живу, чи в колхозі я. Хе... Конешно, вроді й смішно, яким же трудом можна жити? Ручним же... Я й кажу йому так, а він сміється. А в колхоз мені йти не можна, ні з чим. В колхоз людей брали з кіньми, коровами, полем. Навіть самих коней і корів, без людей брали. Бож то колхоз! А в мене... За корову — коза править, за курей — крілики справляються. Ну, є котик, собачка є. Так не коні ж... Ні, вже Бог з ним! Не зробить Вірка стида советській власті, не буде свою бідність у колхоз пхати, щоб потім мирова буржуазія сміялася та дорікала Сталіну, що в нього народ не обезпечений. Яке кому діло, як він хозяйствує?»...

Розважала Вірка трамвайну публіку років два (1938, 39), а потім десь зникла. Кажали, що «добалакалася»...

Влітку 1942 року йшла я пішки з Києва до Святошина. Добрий шмат дороги крокувала поруч з якоюсь жінкою, не приглядаючись до неї. Раптом обзивається та жінка до ме-

Євген Гаран

ШЛЯХИ КОХАННЯ

(ФАНТАСТИЧНЕ)

Ще дома, в Україні, якось казав Яремі дядько Трохим:

— Бережися розумних жінок.

Цей натяк був спрямований в бік тітки Параски, що пожила трохи в місті і побачила, як там чоловіки надівають фартухи і допомагають в роботі на кухні.

Ярема ж отих дядькових слів до уваги не взяв і розумних жінок не берігся. Бо життя тепер не таке. Дядько Трохим по океанах не бурлакував, і його не викинуло хвилею, як це сталося з Яремою, на березі потужної модерної цивілізації. В цій новій країні все було інакше. Навіть мова не передавалася звуками, люди говорили один до одного мисленно, при допомозі читання думок.

То не дивно, що Ярема не тільки надів фартух, а ще був тому й радий.

Перед цим його влаштували чистильником вікон в Центральному Домі Фасонів. Високо над вулицею їздив він на дошці, як на летючому килимі, і старанно витирав вікна. Внизу сновигали іграшкового розміру люди й машини. А йому товариство розділяв лише вітер, що поривався з моря. На такій високій посаді знання мови не конечно потрібне, але почуття самотності висить в чоловіка на плечах важким тягарем.

Одного разу він заглянув крізь вікно в Дім Фасонів і там, серед мерехтіння люстер і тихого переливу шовків, утледів непорушну постать жіночого манекена: тендітні голі руки, обведені синім по-стародавньо-єгипетському очі, коротко підстрижене кучеряве волосся. Вражений мистецькою красою видовища, Ярема навіть забув про чищення вікон і притиснувся чолом до скла.

— Яка ж ти незрівняно гарна, — подумав він. — Я так тебе люблю, як ще не любив нікого в житті.

Його раптом охопило непереможне бажання викрасти манекен з Дому, заховати в себе і не розлучатися з ним ані на один день. Та його радощам не було кінця, коли видовище повернулося до нього і усміхнулося. Бо в дійсності це не був ніякий манекен, а була модель з Центрального Дому

Фасонів, колишня Міс Модерна Цивілізація, панна Глинка. Вона, чого Ярема не міг підозрівати, прочитала його секретні думки про крадіжку і вже думками розмовляла із своєю подругою Жилкою:

— Чуєш, Жилко, цей чужинець так закохався, що хоче мене викрасти.

— Навіть не вмючи розмовляти нашою мовою, щоб заробити як слід на твєсє утримання?

— Так.

— Навіть не маючи пристойних шаф, де б повісити твої сукні і спакувати твої численні капелюшки?

— Так.

— Навіть не маючи зручного ліжка, куди покласти тебе шлюбної ночі?

— Так.

— Він божевільний.

— Ні, він закоханий.

— Ну, що ж, хай викрадає. В нас кохають лише неповнолітні і кохають непристосовані до життя, як страждають сліпі, що не бачать, глухі, що нечують, і святі мученики, що вмирають за своєю віру. Я, наприклад, вже давно виросла з того віку, коли закохуються. І якби якийсь непристосований потрапив до моїх рук, — Жилка з ентузіазмом поворушила своїми наманікюреними пазуриками, — його бажання пестити мене скоро б обернулося в обов'язки покоївки. Ото ж, якщо твій чужинець такий недосвідчений, то нехай йому недешево обійдеться скороминучий біологічний потяг.

Повільною ходою, гордо несучи кожен грам свого забезпеченого тіла, Глинка попростувала до Яреми і мовчки відкрила вікно.

З тих пір Ярема круто змінив свій парубоцький побут життя. Вже він більше не спинався в дорозі з праці на мірку-дві золотого, різкого пива, а тупотів-поспішав до жінки. Він не сідав, примостивши ноги на стіл, і не брався читати газету, а йшов шукати ще якоїсь роботи, бо гроші в сім'ї ніколи не зайві. Він не досипав якихось пів години зранку, а схоплювався пруденько і подавав Глинці каву до ліжка.

— Ну, як, — одного дня спитала Жилка, зустрівшись у місті, — чи ще не лишила свого чужинця?

— Ні, — відповіла Глинка, трохи розсердившись, — я ще почекаю.

— Нічого, нічого, — Жилка дала деякі настановлення, — головне, підшукати влучний момент, щоб почати судову справу розводу. Нехай твій чужинець сам себе винним почуває. А доки до суду не дійшло, користуйся своєю мовною перевагою. Звичайно чужинці розмовляють повільно, їм бракує висловів, і вони спиняються, щоб підшукати правильного слова. Отут на нього й обвалюйся всім своїм мовним запасом, використовуй його стратегічно незграбні моменти.

— Щодо мови, то він уже читає нашу літературу, — Глинка відповіла з деякою гордістю, — він позичає електронні книжечки з міської бібліотеки. На щастя, віконно-чистильна робота не вимагає розумового напруження, а для нашого читання не треба вживати очей: поклав книжечку до кишені, і пускайся собі вкупі з автором та його героями в далекі мандри і збагачай свої мозкові сфери силою нових звуків, образів і висновків. Ця втіха відплачує бідолашньому Яремі за всю ту мороку, що я йому завдала.

Жилка глянула на неї стурбовано.

— Дурна! Я ж тобі сто разів казала, що любов — хвороба інфекційна, заразлива. А ти таки не берегла себе. Видно, знову забула помити руки після контакту з хворим.

— Але ж він так за мною добре доглядає, — протягла Глинка.

Жилка розсердилася.

— Ти вперта, нечемна дитина з надутими губами. Чи мушу я знову говорити про минулі несправедливості патріархату? Отакі чоловіки, як оце, що ти його толеруєш, притискали нас протягом віків.

— А я люблю, як мене Ярема притискає, — раптом усмінулася Глинка, напевно думаючи про щось зовсім інше.

Жилка безнадійно махнула рукою.

Ярема ще не міг читати затаєних думок, і тому він навіть не здогадувався про Жилчин програм виховання чоловіка. Його любов лишалася чистою від гірких домішків підозри. Його любов що далі, то глибшала й міцніла, робила Глинку все ріднішою і надавала йому нової сили і завзяття.

На дев'ятому місяці вагітності Глинка поверталася з Яремою додому. Їхали крізь рівнину, покриту безкінечним цвинтарем мертвого евкаліпта. Де-не-де паслися вівці. Рап-

том мотор захрип, авто стало. Загарчав стартер раз, другий, десятий, — не допомогло. Вирішили дістатися пішки до головного шляху, яких пів години ходу. Звідти можна було продовжувати подорож автобусом.

Не минуло й п'яти хвилин, коли це де не взявся самець кенгуру. Велетенських розмірів. Очі налиті кров'ю. Здуріла тварина летіла їм назустріч. Ярема тільки й мав часу, щоб загородити собою Глинку, і вони, тварина й чоловік, звелися в бійці на життя і смерть. Цупкі м'язи кенгуру були Яремі не по силі. Та він розумів, що тварину треба було тримати близько біля себе. Відірвавшись від нього, вона змогла б балансувати на хвості і битися сильнішими й довгими задніми лапами.

Скоро вони впали на землю і покотилися шляхом. Яреміні удари відскакували від тварини, як від сталевих жил.

Вони скотилися з дороги і тепер борсалися на березі глибокого струмка. Ярема вже чув, що кенгуру часто топлять своїх ворогів. Дальше борсання тільки присувало їх ближче до води. Але тут Ярема побачив камінь. Ще мить, — і сильний удар повалив оскаженілу тварину мертвою.

Коли стомлений і закривавлений Ярема причвалав до Глинка, вона зустріла його радісним і винуватим поглядом.

— Ой, чоловіче, скорше відвези мене до міста... Я так налякалася, так налякалася... Ну, що ми робитимемо, якщо дитина народиться в буші?

Ярема підняв Глинку на руки.

— Важкенькі ви вдвох, — пожартував, щоб піднести її на душі, і вирушив розміреним і впевненим кроком.

З того, як піт припікав його подерте тіло, Ярема знав, що в нього на грудях має бути довга рана. Він також спостерігав, як більше й більше крові збігало з нього на Глинку. Різкий біль давав йому знак стати і спочити. Але свідомість рухала вперед.

Сонце ще стояло високо, і мухи надокучали, намагаючись присісти біля очей або на залитий кров'ю одяг.

Тільки досягнувши шляху, спинивши автобус і обережно поклавши Глинку на асфальт, Ярема вже не знайшов більше сил. Він знепритомнів, а коли тимчасово прийшов до себе, то почув немов крізь серпанок сну:

— Обережніше підіймайте! Жінку ось сюди, а чоловіка до другого авта. Так, так. Не повезеш же їх до однієї лікарні.

Ярема усміхнувся.

Минуло кілька років, як Жилка знову з'явилася на обрії. Якось вона заскочила до Глинки на відвідини.

— Все ще та ж сентиментальна атмосфера? — поцілувавшись, вона вказала на груповий портрет Глинки, Яреми і маленької Пташки. — А я також одружилася. Ми провели медовий рік на островах, і тепер починається ця неприємна розводова тяганина. Власне, його вина, — мого чоловіка. Він мені став гидким: маленький, лисий, а до того ще й короткозорий.

— А куди ж ти дивилася, як одружувалася? — зауважила Глинка, тільки її подруга мала звичку не відповідати на запитання, що вели на слизьке.

— Мій Ярема вже вивчив мову, — продовжувала Глинка, — він тепер розмовляє краще, як ми з тобою. Він також зробив важливі відкриття в галузі функціонування мозку і нервової системи. Йому досить на тебе глянути і тобі негайно прищепиться любов до твого чоловіка, дарма, що він і маленький, і лисий, і короткозорий.

Жилка енергійно запротестувала:

— О, ні! Нема дурних. Ті, хто люблять, лише страждають, а ті, кого люблять, користуються. То нехай він хіба прищепить любов моему чоловікові.

— На односторонню любов він не згодиться. — Глинка похитала впевнено головою: — абож обом, або нікому.

В сусідній кімнаті хтось стукнув вікном.

— Ой, лишенько! — вигукнула Жилка. — Це, мабуть, твій Ярема. Я ніколи не довіряла мужчинам і не буду довіряти. А то дивись і, дійсно, щось прищепить мені. Краще я вже піду. До того, в мене сьогодні доповідь. Я вже не манекен, я тепер громадська робітниця, і сьогодні в мене доповідь на тему «Як ошчасливити дитинство в модернім суспільстві.»

Двері відкрилися, та то не був Ярема. До кімнати забігла Пташка і защебетала.

Єв. Гаран

ЧОРНОМОРСЬКА ПІСНЯ

(З сучасного епосу)

Гей, хлюпочуть хвилі в Чорнім морі,
Аж під небо бурями шумлять,
Про хоробрих лицарів говорять;
Про геройські битви гомонять.
Гей, співають про життя і славу
Дні і тижні, місяці й роки.
Про лицарську морську державу,
Що над морем вже стоїть віки.

Гей, говорять водяні стихії,
Як по морю князь Олег поплив;
І на взятій брамі Візантії
Переможно він щита прибив.
І дзвеніла в браму Руська слава,
Як з розмаху князь вбивав гвіздки...
Україна — це морська держава
І над морем вже стоїть віки.

Гей, морські оповідання — байки
Про запеклі битви гомонять —
Як літали запорізькі чайки
Через море турків воювать.
І літала скрізь козацька слава,
Де лиш пропливали байдаки...
Україна — це морська держава
І над морем вже стоїть віки.

Гей, засяла в небі позолота
І по хвилях райдуга пішла,
Як на щоглі Чорноморська фльота
Український прапор підняла.
І лунало «Україні Слава!»
Як піднесли прапор моряки...
Україна — це морська держава
І над морем вже стоїть віки.

Гей, хлюпочуть хвилі в Чорнім морі,
Аж під небо бурями шумлять —
Про хоробрих лицарів говорять,
Про геройські битви гомонять.

Гей, літа над морем вічна слава
Дні і тижні, місяці й роки.
Україна, як морська держава,
Переможно житиме віки.

ЗОЛОТА ОСІНЬ

(З сучасної лірики)

Осінь в золото землю вбирає,
Жовтим листом її покрива.
І від кольору пишного сяють
І дерева, і ліс, і трава.
Вся природа неначе заснула
В золотому вбранні своєму
Як це схоже на осінь минулу,
Що була двадцять років тому.
Тоді теж дерева золотіли,
Ніби стріхи хатинок нових.
Тоді птиці з вітчизни летіли
До країн нам незнаних, чужих.
І тоді, в незабутню хвилину,
Коли в лісі туман землю вслав,
Я востаннє кохану дівчину
До гарячих грудей пригортав.
Ми прощались. Вона від'їжджала.
Я лишався в селі як вояк,
Щоб свій край від чужої навали
Боронити в жорстоких боях.
Що то значить війна, ми вже знали,
Бо кругом всюди бачили кров,
І обоє без слів відчували,
Що вже може не стрінемось знов.
Коні рушили... Падало листя
На сліди партизанських доріг...
Ах, той спомин про осінь злотисту
Я назавжди у серці зберіг.
В золотому своєму вбранні,
Щось таке із вояцьких походів
Починає ввижатись мені.
Ніби десь на далеких дорогах,
Вбраних осінню в цвіт золотий,
Натираючи змучені ноги,
Ти до мене спішишся іти.
І приходиш. І вже я з тобою.
І настав той омріяний час,

Що ми знову укупі обое
І ніщо не розлучить вже нас.

*

Я не знаю, чи справді так буде,
Чи це тільки лиш мрії мої,
Що колинебудь в мене на грудях
Знову схрестяться руки твої.
Але вірю в хвилину чудову —
Найдорожча для мене вона —
Що з тобою зустрінусь я знову
І для нас тоді прийде весна.

Вол. Савчак. Ніч на Зеленому Острові
(Північний Квінсленд, Австралія.)

Алан Маршал

Як мене мої приятелі лікували

НОВЕЛЯ

Алан Маршал — популярний сучасний австралійський письменник, автор чотирьох книжок новель та оповідань. Одно з найцікавіших його оповідань «Я можу перескочити калюжу» є обов'язковою лектурою в австралійських школах. Нар. 1902 р.

Ось десята година ранку, і я тількищо випив горня чорної кави з глюкозою. Те порадив мені Альф. Я скінчив натирати голову плинном для відновлення росту волосся, те дав мені Білл, і випив трохи риб'ячого жиру, який дала мені моя баба. За дві години я прийму чотири таблетки концентрату печінки, чайну ложечку порошку й ковток оливи. Все те передали мені мої приятелі. Після того, на полудень, матиму лише горіхи й родзинки, а на закінчення після обіднього порошку прийму чайну ложечку й шклянку підкріплюючого вина для травлення.

Я масуватиму свою голову вдруге й прийму вдихання евкаліптової есенції. Тоді я почуватимуся дуже погано, полежу трохи, щоб набратися наново сил для прийняття того всього в обід. Я дуже хворий, а винні в цьому мої приятелі. Кілька тижнів тому я міг їсти свинину й огіркову салату. Тепер же від родзинок збирає мене на блюоти, а сам вигляд пудингу вивертає нутро, як від морської хвороби. І все те я роблю, щоб удержатися при житті.

Джордж був перший, що почав давати мені поради. Він сказав:

— Ти блідий. Тобі потрібно багато сирої печінки. Від неї прибуває кров.

— Я не люблю смаку сирої печінки, — сказав я.

— Приймай таблетки, — сказав Джордж. — То є концентрат. Кожна таблетка дорівнює півфунтові печінки; приймай чотири перед кожною їжею.

Я почав обраховувати.

— То буде шість фунтів печінки на день, — сказав я. —

Людина, приймаючи таку кількість, найправдоподібніше, захворіє на «гемофілію».

— То щось не так, — сказав Джордж. — Певне, кожна таблетка є рівновартість пів унції, — додав він, — отже можеш прийняти шість нараз.

— Я думаю, ліпше почати від чотирьох, — сказав я.

— Я так само думаю, — сказав Джордж.

На другий день я зустрів Білла. Я сказав йому, що я приймаю таблетки печінки для підкріплення.

— Я маю якраз те, що тобі треба, — сказав Білл. — Пригадуєш підкріплюючі ліки, які приймає моя жінка?

— Так, — сказав я.

— Знаєш, я сам приймаю їх і почуваю себе чудово. Вони за рецептом лікаря-спеціаліста з вулиці Колінса в Мельборні. Я дістану їх для тебе. — Він приніс те.

— У них є багато заліза, стрихніну й арсеніку, — сказав він.

— Добре, — сказав я.

— А як твоє волосся? — запитав Білл.

— Так, як бачиш, — сказав я.

— Ти робишся лисий, як коліно.

— То є правда, — сказав я з розпачу.

— Я й на це маю ліки, — сказав він. Він вийшов і приніс з собою бляшану тютюнову скриньку з якоюсь жовтою маззю.

— Я цю мазь зробив сам, — сказав він. — То є мішанка смальцю й сірки, вже роками її маю.

— Що, оцю бляшану скриньку з маззю?

— Ні, рецепт на лікарство.

— Мазь смердить, якби походила з минулого століття, — сказав я.

— Домішай до неї парфуми, — сказав Білл і додав: — Ти втирай її в свою голову три рази денно.

— Перед їжею, чи по їжі?

— По їжі, — сказав він.

Одного разу Альф прийшов відвідати мене. Я розказав, як я підліковуюся потроху.

— Нема нічого ліпшого від чорної кави з глюкозою, — сказав він. — Пий її вранці й по полудні. А чи ти приймаєш оливку?

— Ні, — сказав я.

— Пий її, — сказав він.

— Буду, — сказав я.

Я бачив, що мені стає все гірше й гірше. Я дістав розвільнення шлунку.

Джордж дав мені порошок, щоб приймати після їжі. Альф дав порошок, щоб приймати перед їжею. Моя баба порадила пити риб'ячий жир і вдихати евкаліптову олію. Але однаково розвільнення погіршувалося.

Якось випадково зійшлися мої приятелі й вирішили, що я на полудень можу їсти лише горіхи й родзинки.

— Я ніяк не витримаю на горіхах і родзинках, — сказав я.

— То природні харчі, — сказали вони. — Подивись на звірят, чим вони живляться.

Але в місті не було звірят, щоб на них можна було подивитися. Я почав почувати себе так погано, що вже й життя було немиле. Я мусів іти до ліжка на годину раніше, щоб усе те виконати, що мені порадили. Після того я не міг заснути. Я сказав Джорджеві:

— Я не можу спати.

Він узяв мене набік і дав мені трохи таблеток. То були такі маленькі таблетки, яких я ще ніколи не бачив.

— Ти ніколи не бачив таких малих таблеток? Прийми одну, як ітимеш спати, — сказав він. — То допоможе, зникне безсоння. Але ти нікому не кажи, що то я тобі їх дав. Вони заборонені. Я одержав їх від людини, що знається ближче з лікарем, і їх можна приймати лише тоді, як людина не може зовсім спати.

Я прийняв дві таблетки в неділю увечорі. Коли я прокинувся, в хаті було повно моїх приятелів. Біля мого ліжка стояв лікар, і це було вже у вівторок по полудні.

Ото то спав!

Всі мої приятелі поздймали капелюхи. А вони були такі люди, що ніколи не скидали капелюхів. Я побачив, що я вже був одною ногою на тому світі. Завтра їду геть від людей у бущ.

Жити в такому великому місті, як Мельборн з Джорджем і тими іншими приятелями — небезпечно.

З англійської мови переклав Ст. Радіон

3 осінніх настроїв

Тиха осінь пливе над левадою,
Жовте листя змита до межі, —
Я ж недавнє минуле все згадую,
Що лягло тягарем на душі.
 А крізь шибку на килимі бархатнім —
 Хрест Південний, мов долі мій знак...
 Чи до щастя знайду я свій шлях по нім,
 Чи загину, як в водах моряк?
Бачу погляди злі, чую запити...
Та мені вже тепер все одно.
Ну, куди я крізь ніч буду квапитись?
Де надії шукатиму знов?
 Темний шлях із ярами глибокими,
 З прірви голос — хтось світла шука.
 Ходить смерть таємничими кроками
 І за плечі морозом торка.
Ні, пройду ті яри із туманами,
Хоч і дихає жахом від них,
Пронесу своє серце поранене
Від злоби, від пліток навісних.
 Але правда, як втоплена палиця,
 Із найбільших глибин вирина
 І до берега знову причалиться,
 Ледве вирветься з пазурів дна.
Тиха осінь пливе над левадою,
Жовте листя змита до межі, —
Я ж недавнє минуле все згадую,
Що лягло тягарем на душі.

НА ДЕСНІ

(РОЗДІЛ ІЗ ПОВІСТИ «КЛЕПАЧІВСЬКИЙ РЕЙД»)

У допливі Десни Тарас Нечай сповільнив моторовий човен, а через кілька хвилин і цілком зупинив.

— Як тут гарно! Яка краса!... Може, тут на берег зійдемо?

— Якщо хочеш, зійдім.

— Зійдемо тут. — Тарас застартував мотор, і човен повільно причалив до берега.

Оксана поклала фотоапарат у торбинку. Тримавши її в щених, але міцних пальцях, легко скочила з човна на берег. За нею зійшов і молодий лейтенант; він у лівій руці тримав кошик з харчами й напоями, а в правиці і під пахвою — валізку, килимок і подушку; через плече звисав далековид.

— Як тут хорше! — захоплювалась Оксана.

— Український курорт!

— Справді, український курорт! А повітря таке цілюще...

— Оксано, де зупинимось?

— Ходім під той розлогий дуб. Ой, яке гілля!...

Вони підійшли під дуб і поклали на траві речі.

Дивлячись на могутнього дуба, юнак задумано зауважив:

— Він напевно з часів гетьмана Мазепи, а може й Богдана Хмельницького...

— Напевно! — захоплена дівчина з усім погоджувалась.

— Давай його зміряємо... Аж три обхвати!

Коли вони вигідно влаштували свою імпровізовану дачу, Оксана взяла валізу й пішла за куці вдягти купальник. Тарас за берестом перевдягався і собі.

— Цього купальника Тарас ще не бачив. Напевно скаже комплімент. — І дівчина грайливим кроком вийшла з-за куців. — Тарасе! Бачиш, який купальник!

— Занадто дорогий.

— У-у-у! Скупар!

— Так. Я не розкидаю грошей на вітер, бо праця — не вітер.

— Не за твої ж...

— Знаю, що не за мої купила, але на цей купальник тяжко працювали...

— Мій батько.

— Колгоспники і робітники, Оксано.

— Не говори дурниць, Тарасе, навіть нам політика...

Молодий лейтенант пішов прив'язати човна. За кілька хвилин він повернувся. У дівчини відновився гарний настрій:

— Тарасе, слухай наказ! Наказ число один. Призначаю лейтенанта Тараса Нечая кухарем, офіціантом і фотографом. На цій дачі перебуваю до шостої вечора. О сьомій відвідаю Валентину і з нею йду в театр на «Лебедине озеро». — Роблячи жести, немов підписуючи наказа, дівчина додала: — Десятого червня тисяча дев'ятсот сорок першого року. Постій Десна. Командир дачі — Оксана Збарська.

— беру до відсму й виконую, товаришко командир!

— Але виконувати сумлінно!

— Докладу всіх сил і здібностей...

— Тарасе!

— Слухаю.

— Я хочу пити.

— Подаю. Що бажаєш!

— Відчини «Нарзан», ні, ліпше «Миррад». І дай шоколяду.

— Подаю.

— Товарищу лейтенанте, а що ти бажаєш?

— Я теж вип'ю «Миррад», а, замість школяди, з'їм бутерброд — корисніший харч.

— Ти розсудливий.

— Життя навчило бути таким.

Коли закінчили з їжею, дівчина випросталась і скомандувала:

— А тепер — у воду!

Юнак хотів спинити її: недобре йти у воду після їжі. Але Оксана була вже у свіжій прозорій воді. На правому березі з води виглядали чарівні білі лілеї та зелене латаття.

Оксана перепливла річку і робила з лілей букет.

— Ти непоганий плавець! — похвалив Тарас.

— Можливо хочеш позмагатись?

— Давай!

— Але давай закладемося.

— Спочатку треба визначити дистанцію, а потім про заклад говорити.

— Добре, — погодилась, певна себе. — На яку віддаль пливем!

— На сто метрів.

— А заклад?

— Пропонуй.

— На черевички.

— На черевики не згідний.

— На годинник. Я хочу новий годинник, — і примхувато скривила повні уста.

— На годинник теж не йду.

— А на що?

— Давай на «Кобзар».

— Пхі! На «Кобзар»...

— Рідкісний примірник, видання двадцятих років.

— Ах, залиш...

— Ти повинна радіти таким скарбом, бо від тридцятих років «Кобзаря» постійно обгинають.

— Ну, згода.

До мети вони допливали одночасно, все ж Тарас пообіцяв принести книжку.

Була десята година. Сонце викотилося з-за Наддніпровської низини й непомітно йшло в zenit. Молоде літо дзвеніло.

По обіді між Тарасом і Оксаною зав'язалась дискусія про Шевченкові твори. Спочатку вона йшла плавно, але скоро переросла у двобій.

— Тарасе, з тобою годі дискутувати, бо ти втрачаєш рівновагу.

— Як же можна бути спокійним, коли говориш нісенітницю? На якій підставі ти зараховуєш Шевченка до советської скарбниці? Аджеж Шевченко насамперед був поетом національним.

— Бо всі його твори збудовані на соціальної підставі.

— Я не відкидаю і соціальної підкладки у його віршах. Але головне в Шевченковій творчості, — наполягав Тарас, — безмежна любов до України. Я советський лйтенант, але я ж українець, Оксано. Такого надхнення й такої безмежної любови до всього рідного, такої музики, такої туги й жалю за Рідним Краєм ти мало знайдеш у поетів світової слави! Прочитай «Кавказ», «Сон», «Садок вишневий»... Або ще краще — «Розриту могилу», «Великий льох», «Най-

мичку». Ти, мабуть, не читала всього «Кобзаря» або не задумувалась над прочитаним.

— Я на таких поетів, як Шевченко, не дуже... Він...

— Я знов не згідний. Ранні твори Шевченка були слабші від творів наступних років. Але потім — для його віршів замало означення «чудові», вони — безсмертні, вони заслуговують на світову славу! Подумай лише: Шевченко простими, буденними словами — досягає шедевр. У простому «Садку вишневому» — вся Україна. І народня пісня теж проста, але ж вічна! А як ядерно звучать його заклики — заповіти, гасла визвольної боротьби: «Свою Україну любіть», «В своїй хаті — своя правда і сила і воля», «Борітеся — поборете», або оце, і досі актуальне: «Кайдани порвіте!»

Тарас скося глянув на співрозмовницю. Вона сиділа, прихилившись до дуба, і від хвилювання часто відкидала назад густе волосся. Ляйтенант продовжував: — А який гнів клекоче:

Кати знущаються над нами,
А правда наша п'яна спить...

Оксана склепила очі: розмова втомлювала її.

— Послухай ось це, чи не пророцтво:

Настане суд, заговорять
І Дніпро, і гори!
І потече сторіками
Кров у синє море
Дітей ваших... І не буде
Кому помагати...

— Не за «Садок вишневий», а за отой гнів, пророчий, як ти кажеш, Тарасе, я Шевченка й не люблю. Вірніше, не я, а мій батько. Я повторюю батькові слова: Шевченко у своїх творах виступав проти керуючої класи і держави, а вельмож у кожній державі, з будь-яким соціальним устроєм, трудящі ненавидять. Чи ж не кидає він камінця і в мій, наш огорог? Да, кидає, — сказала впевнено. Крім того, Шевченко своїми віршами закликає українців до відокремлення. Тому Шевченко для СРСР... — Взагалі, раджу про нього менше говорити, і раджу це в інтересах нашого родинного щастя.

Далекий постріл порушив їхню дискусію. Оксана глянула на годинник: — Як швидко біжить час за містом! Ходім у воду.

— Іди сама. Я приготую підвечірок, зголоднів.

— Єсть, товаришу ляйтенанте! Іду сама!

— Тільки недовго. Прохолодись — і назад.

Виймаючи з кошика харчі й напої, Тарас думав про свою наречену. Колючий, упертий співбесідник. Це не той «Вовчик», що був у школі. Зараз вона не «Вовчик», а вовчиця.

— Оксано! Їжа готова!

Не відгукувалась. Він швиденько прикрив рушником страву і попрямував до води. Дівчина була далеко.

— Оксано, їжа готова!..

— Я побачила ятір, повний риби! Пливи сюди!...

— Пливу!

Сонце котилось на захід. Юнці були щасливі: взявшись, як діти за руки, вони йшли до могутнього дуба; з їхніх тугих засмаглих тіл скапували на пісок краплі води.

— Якій багатий підвечірок! — скрикнула зголодніла Оксана, обтираючи волохатим рушником пружні плечі.

— Так... Підвечірок дочки советського вельможі... — і відразу спохмурів.

— Тарасе, не псуй настрою.

— Я, мабуть, під такою зіркою народився, щоб кожному псувати настрій. — Різкими рухами долонь ляйтенант збивав з темного чуба блискучі краплини.

— Тарасе, я коньяку не п'ю. Шоколяди цієї теж не їм, час уже знати. Цю шоколяду я поклала для тебе. Дістань мені «Золотий ярлик»... У-у-у!... Ікру теж поставив! Ти любиш ікру?

— Люблю, але вона для ляйтенанта дорога.

— А мій батько кілограмами їсть. І занадто любить спиртні напої, особливо коньяк.

Тарас витяг з кошика «Советское шампанское». У візерункових срібних келішках заискрився напій. Обое підняли келішки:

— За нашу молодість!

— За нашу молодість!

На дубі, сховавшись між важким гіллям, посвистував якийсь птах. За річкою гув водяний бугай.

— Чудовий напій! — накладаючи ікру, обізвався Тарас.

— У кошику на дні лежать мої улюблені цукерки, подай, будь ласка. «Золота вишня»! — прекрасна назва!

Кошик потроху порожнів.

— Завтра теж сюди приїдемо. Згідний?

— Даю стовідсоткову згоду. Але виїдемо пізніше. Я мушу зайти до дядька: в університеті заняття скінчились, і він завтра виїжджає на село відпочити. Тому трохи спізнюсь.

— Твій дядько живе в Києві?! Чому ти мені ніколи про нього не говориш?

— Бо з тобою про моїх родичів я ніколи не розмовляв.

— Він же професор! — з задоволенням зазначила Оксана. — А які предмети викладає?

— Літературу. Але він не рідний дядько, а моєї тітки чоловік. Мої рідні дядьки помирали.

Тарас знову налив.

— Я і про них не знаю.

— Колись розкажу. П'ємо. За славну пам'ять моїх дядьків!

В Оксани розчервонілися щоки; в карих очах — іскорки.

— Тарасе, здається я поклала в кошик баночку солоних огірків, дістань, бо я п'янію.

За ланцюговим містком несамовито кричав пароплав.

— А хай би тобі заціпило! В Оксани голівка болить, а ти горланиш! . . . — і жалісно скривила уста.

— Приклади мокру хустину до чола.

— Мені вже краще.

Коли сонце повисло над обрієм, вони пливли на моторовому човні до водної станції.

З пляжу, з Труханового острова, поверталися закохані пари і запізнілі купальники. Повільно наступала прохолода. Сонце побільшало і стало світложовтим. Воно ще раз позолотило київські церкви і впало десь за Святошинським лісом. З'явилась вечірня зоря.

— «Ой, зійди, зійди, ти, зіронько та вечірняя» . . . — заспівав потихеньку і запитав: — Знаєш цю пісню?

— Ні.

— Це улюблена пісня Тараса Шевченка.

Мовчала.

Слідом за вечірньою зіркою замиготіли на придніпровських кручах електричні вогні. У світлах Володимирська гірка і пам'ятник Володимира Великого здавались казковими.

Київ готувався до вечірнього столичного життя.

— «Вовчику», як тобі?

— Краще, дякую. Але не називай мене «Вовчиком», бо я вже не . . . Я здригаюсь, коли ти отак мене кличеш. Я, Та-

расе, паскудна дівчина. Я для тебе буду тяжкою дружиною, бо я незрівноважена і не надто самотійна. Да... — Оксана немов сповідалась. Під впливом алкоголю, краси вечора, саява над містом — щось зрушилось у її причаєній душі. — Моє серце діє, я дію під настроєм, в залежності від оточення. Я завжди роздвоююсь. Коли я з матір'ю чи з деякими приятельками, я відчуваю, як у серці прокидається щось добре, ніжне чисте, і тоді я роблюсь віруючою, містичною, чутливою... Якщо ж перебуваю з батьком або в оточенні столичної верхівки — тоді я роблюсь бездушним і розніженим паразитом. Паразиткою.

— Не говори мені про це.

— Дай закінчити. Я боюся, що в нас не буде щасливого родинного життя. Моє передчуття віщує щось недобре. Не даром ти в школі назвав мене «Вовчиком»... Чи це випадково, чи... Вовчик, вірніше вовчєня — народжується від вовчиці, непевного звіря. Малим вовчєня забавне, з ним можна навіть гратись. Але закон природи незмінний: виростає і стає вовчицею.

— Вовчику, заспокойся, перейди на іншу тему. — Забагато пила, — подумав Тарас. Давай краще визначемо день, коли підемо до Загсу зареєструватись. Мені набридло самотнє парубкування. Я з нетерпінням очікую того дня, коли ти станеш моєю господинею, Оксано. Бо Вовчик така тигриця, що не лише мордочку, а навіть лапку не завжди можна поцілувати...

— Тарасе, прохаю тебе: не називай мене більше «Вовчиком». Запам'ятай: «Вовчика» немає, є лише Оксана. Від нішнього вечора я — Оксана.

1708 рік. Золоті часи козацького барокко. Сцена з вистави Лесніда Полтави «Актори» в постанові Українського Драматичного Театру ім. Леся Курбаса при Укр. Громаді Вікторії. В ролі київського архітекта реж. театру артист Ст. Залеський. В ролі козачки Марії артистка Ірина Залеська.

Фото: І. Святківський

ДЖІМІ

НОВЕЛЯ

Високий, дебелої будови, гладкий, яснолиций, з бичачими в'язами, з ясним волоссям, зализаним назад, з широким припліскуватим носом і вузьким лобом, трохи випнутим наперед підборіддям, з волом під ним — це Джімі Поттер. Він справжній австралієць, бо родився й зріс в Австралії, що залюбки підкреслює скрізь, щоб тим відрізнитися від усіх тих, які до Австралії прибули колись або тепер з-за моря. Свідомість того, що він тут родився, видається йому достатньою підставою для того, щоб усі блага австралійського життя належали йому. На поселенців, які не народилися в Австралії, він дивиться як на загрозу для свого життя, бо вони життєздатніші й працьовитіші.

Джімі звик до легкого життя, яке все ж називав тяжким і завжди нарікав, що працює затяжко. Він такої незгідливої натури, що ще змалку не бився лише з тим, про кого думав, що не подужає; а не сперечався лише з тим, кого йому не вдалося втягнути до суперечки. При тім сперечався не тому, щоб доказати, що він має рацію — ні, просто, щоб посперечатися.

Джімі обов'язково кожного дня мусів вигадати про когось якусь побрехеньку, якісь несусвітні речі, щоб ту особу огидити, понизити, знеславити, а себе підвищити.

Джімі покинув школу, бо не хотілося вчитися. Та й нащо те йому здалося, коли в Австралії можна добре жити й без школи, аби лише хотів хоч трохи працювати. Він підлітком працював то тут, то там за пів платні, а коли прийшло повноліття, став на працю на залізниці ремонтним робітником.

Джімі Поттер ненавидить кожного, хто більше від нього знає, зокрема новопоселенців. А тому, що він майже не зустрічає таких, що менше його знають, то він ненавидить усіх, і ту ненависть залюбки показує кожному на роботі. А коли зустрінеться в пивній з людьми такими, як сам, то стає зразу душа не людина. Він готов навіть кожному пиво поставити, як вияв приязні. Він із заздрістю потихеньку перехоплює всяку мудрість від кожного, а на другий день десь в іншому місці буде те саме переказувати комусь іншому, як своє

власне, ще від прадіда засвоєне знання. А на звук чужої мови його зразу кидає в пропасницю. Він робиться злющий, як навіжений, і вимагає говорити англійською мовою. Йому здається, що кожен, хто говорить щось незрозумілою йому мовою, говорить про нього, гудить і понижує його.

На праці Джімі півдня робив лопатою, а півдня був на ній спертий. Він на лопаті й помер би, якби не почався масовий наплив поселенців з Європи. З напливом людей почалась розбудова залізниць. На залізниці стали до праці тисячі новопоселенців. І ось тут Джімі Поттерові відкрилися надії стати «босом». Але, щоб стати бодай наглядачем над чужинцями, треба було братися за книжки й вчитися керувати роботами на залізниці. А Джімі до книжки, як циган до коси. Отже з того нічого не вийшло. Але Джімове щастя не дрімало; почалась механізація праць на залізниці. З'явилися машини до підбивання каменю під шпали. Тоді він кинувся до машин і там йому пощастило дістатися на працю помічника для оператора машини «Матиса». Оператором на тій машині був толковий англієць. Для володіння підбивальною машиною давалося три тижні практичних вправ. А Джімі щойно по чотирьох місяцях якось наломився орудувати нею. По році часу він прилип до неї, мов реп'ях до кожуха. Бо робота була легенька й добра платня, а що найголовніше — без спеціального навчання можна було за короткий час стати «босом». А бути таким, що дає накази іншим, було його мрією від того часу, як занехав ходити до школи, хоч сам не любив чути наказів ні від кого.

Джімі Поттер не раз згадував працю в ремонтній групі, й поворот до неї здавався смертю для нього. Та ніхто його й не збирався посилати назад до ремонтної групи. Оператор «Матиси» англієць, навчивши Джіма орудувати машиною, був задоволений, що має вже такого помічника, якому при потребі може передати «Матису» в руки.

Залізниця діставала більше підбивальних машин, і для них треба було більше операторів. Хоч Джімі не мав ще дозволу на самостійне орудування машиною, проте начальство, через обставини, поставило його оператором «Матиси». І так Джімі від того часу став «босом». Відтоді настав великий зворот у його житті. Йому почало здаватися, що він тепер усе, що світ до нього належить. А як його вислали за сотки миль у інше місце на оператора «Матиси» й дали йому іншого робітника, щоб він вивчив його на помічника собі, то Джімі

аж сяяв від задоволення, що став «босом» над машиною й одним чоловіком. До свого помічника він ставився погріжливо. Він з ним говорив тільки службово, тоном великого начальника, так немов би хотів сказати: «Бачиш, я все, а ти нічого!» Правда, іноді він понижував тон і ставав більше приятельським, бо знав, помічника таки треба навчити керувати машиною, і що він рано чи пізно стане незалежним від його.

А вчив він свого помічника так: сам змазував машину, сідав у неї і оперував. Помічник сидів спереду й слідкував за порядком орудування важелями при підбиванні каміння гід шпали. Ані слівця про дії кожної частини й важелів у машині. Джімі не мав дару ані до книжки, ані до слова, тому не вмів навіть розказати помічникові, що й до чого. Помічник мусів мовчки слідкувати за рухами Джіма й машини, зарізблювати те все собі в пам'яті, щоб робити дослівно те саме, що й Джімі. По кількох таких днях, Джімі садовив помічника на своє місце, сам сідав навпроти нього спереду й казав підбивати каміння. Як звичайно, помічник спочатку розгублювався, починав оперувати машиною так, що підбивальні кулаки з одного боку йшли вгору, а з другого — вниз. Один бік кулаків підбиває шпалу, а другий падає на другий кінець шпали. В той час нога падає на пересувного важеля, і машина починає рухатися і, замість перейти на другу шпалу, підтягає першу шпалу до другої.

Тоді Джімі червоніє і кричить, як скажений. Помічник розгублюється ще більше. А вузький лоб Джіма робиться ще вужчим, широкий припліснутий ніс ще плескатішим, великі губи з випнутим підборіддям вистають ще більше наперед, і гладка шия зливається з плечима. Він не говорить, а сичить, як навіжений, пантеличить помічника ще більше, верещить, щоб машину зупинити, сідає в неї і кілька днів оперує сам, визвірюючись то за те, то за інше на помічника й виливає на нього зливу образ: «дурний» «тупий», «неповороткий» і «непотрібний до тієї роботи» — і так аж до закінчення робочого дня. Потім трохи заспокоюється й каже помічникові вдвадцять одне й те саме: «Мені до трьох місяців навіть доторкнутися до машини не давали, а я тобі зразу даю змогу оперувати нею.» Це він вічно повторював для того, щоб зробити враження, що все, що він знає, то велика штука й що не дуже то легко того швидко навчитися.

Перший помічник, англієць, покинув його після тижня часу. Другий, італієць, побув з ним два тижні й втік, бо був певний, що Джімі доведе його до того, що він ухопить за ножа. Третій, грек, на третьому тижні трохи не вбив його великим ключем і відмовився від науки в нього. Четвертий, поляк, видержав два місяці, поки Джімі зовсім не остогид йому, а тоді також покинув й вернувся додому в Польщу. П'ятий, югослав, побув з ним пів року, в сварці трохи не вбив його залізним молотом і плюнув на працю з Джімом. Шостий, українець, дотягнув до року, пішов на відпустку, а після відпустки дістав працю біля іншої машини. Сьомий, мадяр, не видержав навіть тижня, бо не був певний сам за себе, що не вхопить за фльобера. Восьмий був знову українець, Василь Чумак. Він був винятково здібний. Третього дня сів у машину й почав підбивати шпали, майже, без помилок в орудуванні машиною.

Джімі Поттер перших два дні мовчки приглядався до Василя Чумака й весь час ждав моменту, щоб причепитися до нього, але не було за що. Його почало злостити, що Василь опанував орудування машиною без ніяких труднощів. Тому Джімові здавалося, що Василь думає й буде іншим розказувати, що тією машиною потрапить кожен дурень орудувати. На саму думку про це Джіма брали чорти. І ось він почав придумувати щось інше, щоб викликати сварку з Василем і виладувати на ньому злість, мати нагоду покричати тоном «боса» й таким чином підкреслити свою вищість.

Василь Чумак був терпеливий, але й йому те почало набридати, проте він тримався «Матиси» далі. Куди б вони не поїхали підбивати шпали, всі його питалися, як він може витримати з Джімом. Джімову незгідливість і в'їдливість знали скрізь.

Одного разу перевели їх на працю з одного кутка Мельборну в другий. Це було в тижні, коли давали зарплатню, і їм треба було довідатися, куди мають їхати по неї. Для того Джімі послав Василя до останнього місця праці, щоб довідався про те від табельника. То був гарний сонячний день. Роботи для машини не було, і Василь пішов. Їх попередній табельник послав його до іншого табельника. А той другий табельник був Василів приятель, українець. Його там не було, і Василь вернувся ні з чим до «Матиси». Джімі, побачивши, що Василь вертається від робочої групи, де табельником був українець, скипів і зразу накинувся на Василя:

— Ти чого туди ходив?

— Як то чого? Щоб довідатися, де є наша зарплатня!

— Я тебе туди не посилав!

— Мені той табельник сказав, що мушу розвідатися в цього, де я був, бо ми є тепер у його обрахунковій книжці.

— Ти брешеш, ми не належимо до нього. Ти маєш слухати мене, а не табельника, я твій бос, а не він!

— Слухай, чоловіче, для мене було самозрозумілим піти від одного табельника до другого, щоб довідатися, де наша зарплатня. Ти ж і так тут каменем сидиш, нічого не робиш, і я тобі був непотрібний в той час.

— Ти мусів спитатися мене, чи тобі туди можна було йти.

— Чоловіче, чи ти з глузду з'їхав, знову тобі авантури забажалося?

— Я знаю, ти пішов туди, щоб побалакати своєю мовою з земляком! Я вас знаю. ., ви всі однакові. Я тут не дозволю, щоб ти мною командував.

— Чи ж я тобою команду? — підскочив обурений Василь до нього. Його стрепенуло всією істотою.

— Ти не мав права йти туди без мого дозволу!

— Це твій ідіотський вибрик, а не потреба дозволу на те! — зблідши, сказав Василь, вхопив Джіма за груди й потягнув за межі залізничної землі. Він знав місцеві звичаї, що на залізничній землі битися не можна, за те можуть покарати, а поза межами — хто кому раду дасть на кулаки й на тому кінець.

Джімі опирався, не хотів іти, але Василь тягнув його й крізь зуби сичав: «Ходи, гадино, там я тобі покажу, як до мене чіплятися, що тобі відхочеться того назавжди». Джімі раптом змінив думку і прийняв сліпо виклик: «Не тягни мене, я готов помірятися з тобою силою», і він сам переліз через пліт, а за ним Василь. За плотом Джімі умиць розставив ноги, наставив кулаки позою боксера й як гладкий в'язистий буйвіл кинувся на Василя. Він хотів кулаком правої руки вдарити Василя в лице. Але середнього росту, чорнявий, тонкий, жилавий Василь миттю звинним ударом відбив Джімового кулака набік і вдарив з усієї сили Джіма в живіт ногою. Джімі, скривлений, з заціпленими зубами, вхопився за боляче місце, йому потемніло в очах, і він став валитися на землю. Розлючений, як звір, Василь дав падаючому Джімові ще з усієї сили кулаком по перенісся,

і Джімі глухо гепнув на землю. З його носа потекла кров. Збіглися робітники з груповим, обступили Джіма.

Василь, заспокоюючись, стояв збоку й дивився на «Матису». Груповий подав Джімові шматку, той вгамував нею кров, підвівся й, як переможений, підійшов до Василя, простягнув руку й сказав:

— Моя вина. — А до групового докинув: — З нього буде добрий австралієць.

Робітники, презирнувшись між собою, всміхнулися й розійшлися.

Після того Джімі ставився до Василя, як до найліпшого друга.

А. Денисенко. Над річкою. Олія.

МАРІЙКА

В світлиці було гамірно і людно. Вечірнє сонце жмутами кидало своє проміння у вікно. За столом сиділи повстанці і їли вареники з картоплею, щедро посипані шкварками і політі салом. Під стіною, на довгій лаві, сиділи дівчата та молодіці.

Повстанці час-від-часу кидали жарти та погляди на жіноцтво. Вони з смаком доїдали рештки вже з майже порожньої макітри, коли рипнули двері.

Обіруч, тримаючи щось загорнуте у хустку, зайшла Марійка. Переступивши поріг, вона якось розгубленю стала посередині між столом і лавою. Її подзьобане віспою обличчя й маленький, немов би притиснутий ніс, здавалось, доповнювали враження повної розгубленості.

Коротка мить тиші, що настала з появою Марійки, урвалась, коли до неї підбігла, струнка чорнобрива господиня Юля.

— На, — витиснула з себе Марійка, — може, вони ще хотять?

Юля взяла вузол і, попхнувши стегном лікоть повстанця, що сидів на розі, поставила вузол на стіл. Тим часом той, якого вона попхнула, поклав скривджену руку на Юліні стегна й, водячи вусами понад марійчиною хусткою, зауважив:

— Га-ряче...

— Дивись, ще опечешся, — блиснула очима Юля і розгорнула вузол.

Вусатий, що міцно тримав за стегна Юлю, схилився до макітри.

— Диви! Ці з сиром, — вимовив він, пускаючи Юлю.

— Там масло на споді — немов би видушила з себе Марійка і сіла на скриню, що стояла при дверях.

Вареники з сиром зникали майже на очах.

— Ну, дякую, з мене годі, — промовив вусатий повстанець і встав з-за столу. — А де ж гаряча? — спитав він, обводячи поглядом жіноцтво. Не знаходячи Юлі, його погляд зупинився на Марійці, що сиділа знітившись на скрині.

Вусатий поволі підійшов і підняв Марійчине обличчя за підборіддя. Зашкарублі, суховаті руки Марійки тремтіли на її колінах.

Вусатий обвів поглядом побите віспою обличчя, смикнув за підборіддя й спитав:

— А де ж ота, чорнобрива, з гарячими стегнами?

Питання було поставлене Марійці, але вона немов би застигла, а на счах стояли сльози. В цей час в світлицю повернулась Юля, і вусатий, пустивши Марійчине підборіддя, попрямував до неї.

Майже поземий промінь сонця пробіг світлицею й, немов би пестячи, посувався по тремтячих руках Марійки, поблискуючи на краплинах жалю, що скапували з очей.

Заздрість

Я заздрю вам, мої далекі предки,
Що прожили в тіні своїх дерев.
Що по росі топтали свою стежку,
Ногами босими м'сили чорнозем.
Для Вас було все ясно й зрозуміло,
Не рахували ви годин свого буття,
Радіючи, вітали промінь сонця
Й побожно розкладали багаття.
Ваш зір не загинався за обрій,
Ви не шукали інший, ліпший світ,
Задовольнялись тим,
Що Бог послав на влогах:
Рибину, дичину або пахучий мід.
Не турбувала вас чиясь то доля:
Турбота ваша лиш була одна,
Зловити щось чи нагребти на полі
У пригоршні півдикого зерна.
Навколо вас весь світ діливсь на двоє:
свої й чужі — це добрі, а це злі,
А посеред того всього
В обіймах обріїв минали ваші дні.

К. Гімбельрейх

У М О В А

(З ЖИТТЯ ЧОРНОШКІРИХ НОВОЇ ГІВНЕЇ)

Іванна Сірко з своїми маленькими чорношкірими приятелями в час дозвілля 20. 4. 1962 р. в Новій Гвінеї.

Тубільці приморської оселі Лоню готувалися до святкування. Раз на рік, після посадки «яму» (сорт картоплі), при сході нового місяця відбувалося урочисте почитання крокодила, небезпечного володаря води і суші.

Крокодилячим зображенням татувалися тамошні тубільці, бо крокодил був головним мотивом на їхніх майстерно різблених виробах, а також кожний ніс новозбудованого човна був подібний

до крокодилячої голови. Надвечір відбувалися останні приготування, і мешканцям оселі припали різні завдання. Мужчини подалися групами до джунглів. Одні мали зловити дикого кабана, другі — принести вітки бамбуса, квіти і декоративне листя, а треті мали завдання зловити пару молодих крокодилів, призначених на обітницю. Жінки принесли всячину з городів і щедрі дари джунглів.

Молода вдова Гагіла доплітала з волокон орхідеї бронзолети, якими мали прикраситися мужчини. Їх було вже зроблено дев'ять, а на останню, десятую, забракло волокон. Гагіла була в плетенню вправна, а бронзолети мали бути на другий день готові. Не довго думаючи, вона взяла з собою свого малого сінка Огі і попростувала до затоки, де на тінистих деревах росло багато орхідей. Було вже пізно пополудні. Тіні довшали, екзотичний запах коріння линував із сонцем нагрітих джунглів; у високій траві цвіркуни, кронами дерев бавився легіт, а над шпилем гори кружляв могутній хижак.

На похиленим дереві Гагіла відразу вгледіла куш малинових орхідей, що сильним корінням вросли в стовбур дерева.

Частина коріння звисала, мов довгі шнурки, у воду. Ori, плещучи в долоні, показував на сині метелики, що літали над квітами, і на жовтувату пташку-медівничку, яка довгим дзьобиком ссала нектар із квіток.

Гагіла дала синкові цукрову тростину і жменю мушлів, щоб грався поки вона нарве, що їй треба, і почала ножем прочищати дорогу до дерева. Ori хрумав тростину і кидав мушлі у воду, потім ліг у траву і спостерігав великого павука, який прями в галуззі срібну сітку. Гагіла рвала цупке коріння орхідей, що пнулися аж до крони дерева. Раптом вона інстинктивно встала, бо почула зловіщий шум трави і шарудіння камінців. Коли скочила з дерева, побачила біля сінка величезного крокодила.

— Стій, потворо! — крикнула Гагіла страшним голосом, дивлячись уперто в блискучі очі крокодила. Потвора, мов зачарована, завмерла: одна лапа лежала на грудях Ori, а паща лишилась неприродньо широко відкритою.

Гагіла набралась відваги; вона розуміла, що не сміє допустити, щоб крокодил уникнув її гострого погляду, і, коли підступила кілька кроків ближче, почала до нього промовляти: «Ти не смієш поранити Ori, ти не смієш! Мусиш мені його повернути, бо Ori є все, що маю на світі, — він кров мого серця! Ти маєш багато людських душ на сумлінні! Ти забрав батька Ori, хоч він і був татуйований твоїм знаком, але його син вийде з твоїх пазурів непоранений, в тому мені допоможе моя сила і добрий дух тумбунів (предків).

Смертельний піт стікав з лица Гагіли, коліна під нею заломлювались, серце стукало міцними ударами, вона була вже близько до зімління, але опанувала собою, бо знала, що як піддасться, то все втратить. Ori, усвідомлюючи страшну небезпеку навіть не писнув, лише його витріщені, повні жаху очі були спрямовані на матір.

«Ще один крок — і Ori буде мій», — подумала Гагіла і, не звертаючи уваги на власну небезпеку, присіла в траву і мовчки стиснула синову руку. Від дотику нова сила розійшлась по її тілі, а коли знову заговорила до крокодила, її голос звучав безбоязно: «Довіряй мені! Знаю, що ти мене не скривдиш. Ти є володар вод і суші, ти наш знак, наш символ, і коли Ori виросте, назву його церемоніальним ім'ям «Кроко» на твою честь.»

Потвора не ворухнула тілом, лише голова повернулась набік і очі зловісно заблищали. «Ти наш божок, — продовжувала

Гагіла. Знаю, що мушу тобі принести обітницю, щоб ти мені вернув сина. Нехай же так буде. Обіцяю в ім'я наших тумбунів, що в заміну даю руку». По цих словах Гагіла делікатно піднесла крокодилячу ногу і витягла синка так обережно, що ледве ворухнула крокодила.

Коли стиснула Огі в своїх обіймах, відступала, все ще гіпнотизуючи крокодила своїми очима. Обернулася аж тоді, коли опинилася на стежці, а потім кинулась бігом додому. Перед оселею підкинула синка догори, тоді знов схопила в обійми, промовляючи до нього: «Чи ти розумів, синку, що я крокодилові обіцяла?» Огі мовчки притакнув. Протягом цього короткого часу його личко ніби постаріло, а очка споважніли.

Гордо, з усміхом розповідала Гагіла сусідам, як все це сталося. А вони дивувались і хвалили її і, зрозуміло, очікували, що вона дотримає умови.

Другого дня все було приготовлене до урочистости. Після заходу сонця, коли блиснули перші зорі, прикрашені люди згуртувалися навколо ватри.

Із сходом нового місяця запалали смолоскипи, а чародій церемоніально запалив вогонь. Почалися подяки богам, танець та спів. Чоловіки танцювали, жінки підтримували вогонь і доглядали, щоб страва була своєчасно готова, а діти спали крупками недалеко, на вигрітій землі. Коли місяць доплив до половини неба, Гагіла була готова виконати обіцянку. Її ліва рука була сильно стиснута ліянами. Блиски вогню освітлювали схвильоване лице і голі груди, татуйовані крокодилячим знаком. Спів стих, люди обступили освітлений пень, на якому лежала сокира, а поблизу ворухилась пара зв'язаних крокодилів, які мали бути вкинені живими в огонь.

— Настає година духів, — оголосив чародій і рішучим кроком підійшов до пенька. Гагіла стала поруч і, готуючись покласти руку, сказала: «Чародію, звільни крокодилів! Я, Гагіла, за свого сина жертвую руку, як обіцяла крокодилові».

Чародій кивнув головою і поважним голосом сказав: «Умова мусить бути дотримана, бо інакше б нас боги покарали. Пустіть молодих крокодилів на волю, а ти, Гагіло, приступи ближче.» Гагіла прикрила очі і мовчки поклала руку на пень.

Коли рука впала в траву і приснула кров, Гагіла трохи похитнулася, але опанувала собою і дала перев'язати рану.

Чародій приклав гарячий камінь, щоб зупинити кров, насипав паленого дерев'яного вугілля, потім обмотав залишок руки лікувальним листям. Під час урочистого співу відрубаву руку кинули в огонь, і веселощі продовжувалися. Не зважаючи на біль, Гагіла залишалася з людьми аж до сходу сонця. Огі прокинувся раніше, ніж гості розійшлися, і, побачивши материн замотаний обрубок руки, співчутливо прошепотів: «Мамуню, чи дуже тобі болять?»

«Трохи болять, синочку, трохи болять, але краще втратити руку, ніж тебе.»

Чародій стоячи біля Огі, усміхнувся, погладив його по лиці, і сказав: — Любов посвятила любов. Як твоя мати помере, над її гробом буде світити ясна зірка аж до кінця світу.

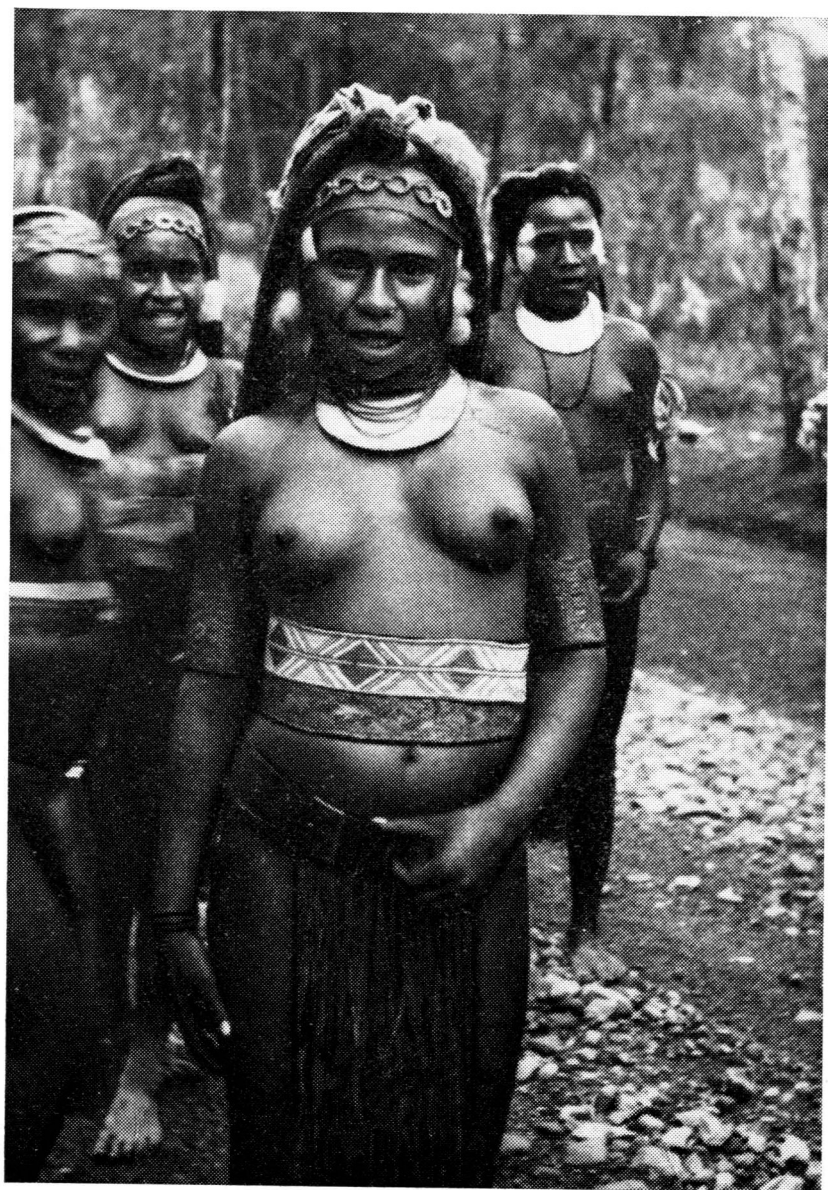
Гагіла притиснула сінка до серця, а коли піднесла очі догори, назустріч сходячому сонцю, вони були повні глибокої ніжності і вдячності.

Дмитро Чуб

Осінні мелодії

Ніч похмура, ніч холодна
Чорні звисла полотна
На вікно.
Все шумить дощем та стука,
Та полоще сірі бруки
Знов і знов.
А ліхтар, немов метелик . . .
Світ блідий у темінь стеле,
У пільму.
Він тремтить, неначе в корчах,
Та безсило лиже ночі
Чорний мур.
Спить усе, чадрою вкрите,
Де недавно був розлитий
Творчий день.
Тільки десь у спазмах вітру
Розгойдались буйно віти,
Шум іде.

Новоївінейські дівчата на прогулянці.

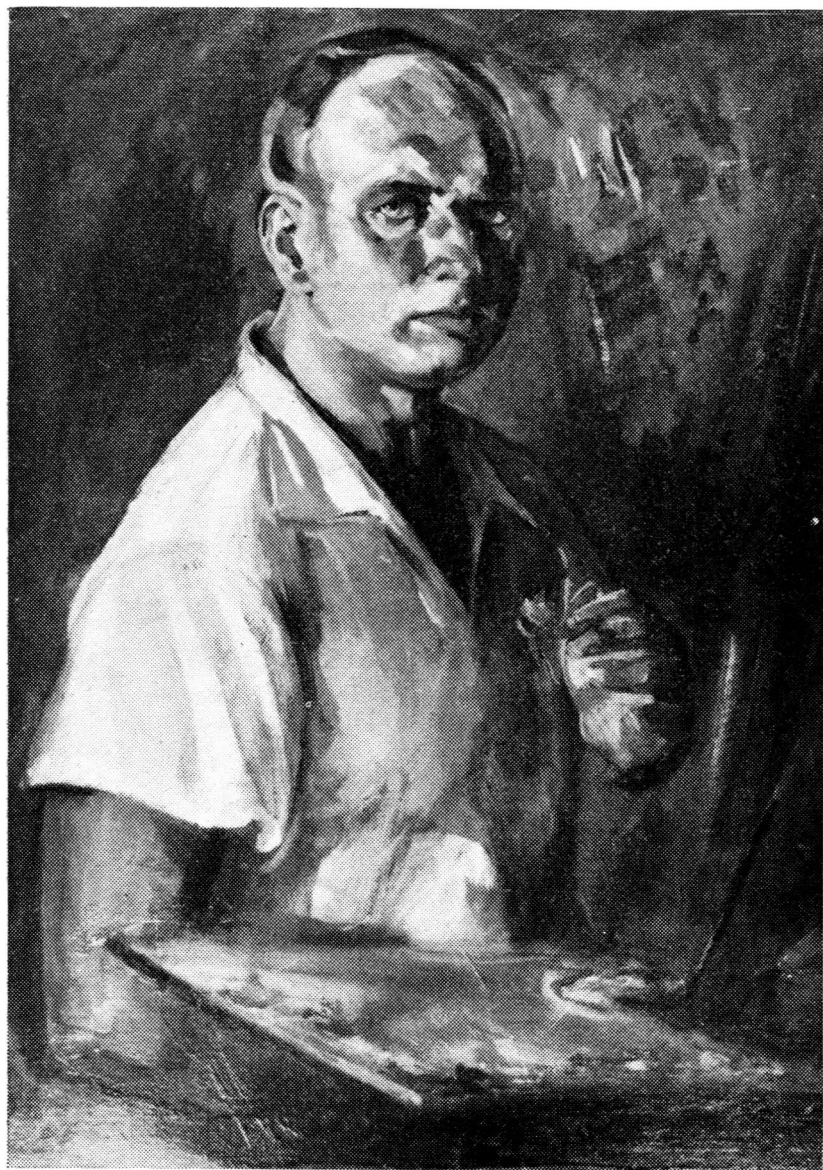
Дм. Чуб
Галі Яськевич

Романтична пісня

Поцілунок гарячий один,
Ніби промінь у прорвані хмари;...
В поцілунку є серця сліди,
Сподіванок незбагнені чари.
 Прихились до могого лиця,
 Подивися в замріяні очі,
 Хай радіють, сміються серця
 Серед прірви осінньої ночі.
Бо пролинуть, як вітер, роки,
Помарніють і личко, і брови,
І ніхто не простягне руки,
Не замре в поцілункові знову.
 Поцілунок — це квітка ясна,..
 Ніби вітру весняного подих:
 З поцілунком крокує весна,
 Із ним щастя по серцеві ходить.
В ньому часом і радість, і сум,
В ньому зустріч, подяка й розлука...
Та збагне лише той всю красу,
В чие серце кохання постука.
 Хай же знають тополі стрункі,
 Нехай чують всі квіти навколо:
 Поцілунки найкращі такі,
 Що не гаснуть у серці ніколи.

1967

Т. Месак. Мистець

Фото: Іван Святківський

Тимофій Месак

Т. Месака австралійський мистецький світ визнав за завершеного майстра, портретиста і пейзажиста в стилі традиційному.

Понад півсотні рецензій і заміток пера австралійських фахових критиків і знавців мистецтва про його творчість, показану в десятих самостійних і багатьох колективних виставках, заповнюють альбом мистця. Тут засвідчено не одне відзначення, грамоти й нагороди.

В конкурсі з нагоди 100-ліття «Роял Арт Сосаєті» Месакові присуджено першу нагороду з грошовою премією за краєвид «Морський Берег». Суддя конкурсу, директор Національної мистецької галерії в Мельборні мр. Еріх Вестбрук так характеризує творчість Т. Месака: «...вміння передати свої відчуття... свіжий вислів... артист упевнено володіє мистецтвом рисунка і композиції... правдивий кольорист. Артист повен поетичного відчуття і ліризму, не турбується бизнесовими справами, не абсорбований у комерції, а переживає поезію моменту.»

Так, Месак поетичний у краєвидах і натюрмортах, це відмічають і українські рецензенти. Він візійний у своїй творчості, він сприймає природу, як привід до звучання душі. Намалював багато хороших краєвидів, проте, головне його зосередження на портретах і в тому має найбільший успіх і постійні замовлення.

Портрети українських визначних постатей, писані Месаком, є в українському Народньому Домі в Аделаїді. В українських православних церквах є мальовані ним ікони. В домах українських родин можна бачити його краєвиди, натюрморти й портрети Т. Шевченка. Картина Месака є в мистецькій галерії в Мельборні. Два краєвиди купила кінозірка Керрін Гепбурн і повезла десь в Америку.

Т. Месак визначний майстер, працьовитий, продуктивний, але... не абсорбований у комерції (визначення мр. Еріха Вестбрука), тому не має грошовитих консументів. Може, треба було б малювати «під Шагала»?

Родинні обставини примусили майстра взяти певнішу заробіткову працю, за останні кілька років він не мав змоги цілком віддатися творчій праці. Тільки цього літа прийшов

щасливий перелом, має більше часу, вже обладнав ательє, почав багато малювати.

Месак не з тих мистців, що задовольняються досягнутим, він постійно шукає нових досконаліших засобів мистецького вислову.

Бажаємо йому нових успіхів і перемог.

Наша молода малярка Ольга Радіон-Ліндгор за роботою. Лише 1964-го року вона закінчила Мистецьку Школу Королівського Технологічного Інституту в Мельборні, одержавши диплом з ілюстрації. Мала власну виставку в Спрінгвайлі (біля Мельборну). На мистецьких фестивалях в Данденонгу (Мельборн), де було виставлено молодими малярами щоразу від 100 до 200 картин, Ольга Радіон-Ліндгор протягом чотирьох років підряд здобула чотири нагороди 1-шу, 2-гу, 3-ю і 4-ту за олію, акварелі й скетчі. Тепер Оля працює вчителькою практичного мистецтва в Девтонській Технічній Школі (Вікторія).

Поруч картина Ольги Радіон-Ліндгор. Шербруцький ліс. Олія.

Фото: І. Святкієвський.

СТЕЖА ЗВ'ЯЗКУ

П'єса з часів УПА на 1 дію.

Дійові особи:

Поручник	}	Бійці УПА
Петро		
Криса		
Іван		
Поранений вояк	}	Лейтенант Червоної Армії
Лейтенант Червоної Армії		

Землянка, стеля й стіни зроблені з кругляків. Праворуч від глядача — стіл і лавка, теж збиті з кругляків. Над столом висить відривний календар, на ньому велике число: 17. Спереду, зліва, вхід до землянки, куди ведуть вироблені в землі східці. Отвір до землянки відкритий, і вона освітлена першим промінням сонця, раннім ранком. Ліворуч від стола, більш-менш у центрі й трохи до переду, стоїть надпиляний кругляк, що служить за стілець.

При відкритій сцені: Землянка порожня, знадвору чути голоси й через хвилину вояк заглядає крізь отвір до середини. Потім, з автоматом у руках збігає скоро по східцях у землянку. Вояк швидко розглянувся довкруги і побігши на східці, без слова, кивком руки закликає когось до середини. Це Іван. Далше входить Петро й помагає зійти по східцях пораненому воякові, за ним йде поручник, на останку — Криса. Він ще раз виглянув на двір, потім втягає стовбур смерічки, яка маскує отвір і дуже старанно вкладає його на східцях у приготовану вже діру. Присутні оглянули за цей час землянку. Поранений сідає на надпиляний кругляк і час-від-часу стиха постогує. Поручник і Петро стали біля столу недалеко відривного календаря. Дія в землянці проходить увесь час у присмерку.

Іван: (що встиг уже зручно приміститися на лавці). Ну й вигоди! Давно вже такої панської квартири не було. (витагається на повний зріст). Нічого й казати, землянка відповідна.

Поручник: Так, добре збудована й простора. Це ти її з нас перший запримітив.

Іван: Вона ж тут стояла, отвором немов запрошуючи в гостину. А відпочинку то ми, справді, заслужили.

Криса: (підходить до центру). Це правду кажеш. За ніч оцю ми, мабуть, кілометрів двадцять з гаком відвалили.

Петро: Щось, мабуть, так, але таки продерлись крізь заставу.

Поручник: Перехитрили, ну, і добре. А то зв'язатись із сотнею Вирви, було б цим разом тяжкувато. (До пораненого) А ти насправді молодець.

Криса: Спасибіг вам, що нагадали. (Підходить до пораненого й став на коліна). Давай но руку, перев'яжу. (Береться перев'язувати). І сумерк тут, такий, що тільки спати. А там, (поглянув на отвір) сонце ще тільки зустрічає ранок. (До пораненого) Як там, друже, краще?

Поранений: Болить до біса, та терпіти треба. Ще добре те, що кості хоч не зачепило.

Поручник: Як добре піде, вже цієї ночі повинні ми до сотні Вирви добитися щасливо. Звідсіля, це, здається, й не далеко. Коби лише продертися до річки... А там, я вже наче у себе вдома. Та йти — задня, в цей час не дуже то безпечно... (поглянув на календар) Петре, ти знаєш, яке число сьогодні?

Петро: Давайте, пригадаю. В понеділок ми мали зустріч із зв'язковим частини Вихора, це було чотирнадцяте серпня. У середу — число шіснадцяте, у сутичці з червоними поранено нам Івана. Так, це вчора було сімнадцяте серпня, четвер.

Поручник: Цікаво, чому звідсіля червоні відтягнулись. Це ж по-моєму, стратегічно добрий пункт.

Петро: А чорт їх знає... Може, вчули, що сотня Вирви тут поблизу. Це ім'я їм чимало крові вже коштує.

Поручник: Можливо, ти й правий. (Криса закінчив перев'язку. Поранений з його допомогою встає, кладе кріс під задньою стіною, і сам сідає недалеко під стіною, зліва.).

Криса: (Зупинився в центрі) І не люблю ж я цих землянок,

Бог один знає, як... Минулого разу, як нас заскочили, то мало що не розпрощався з власною душею.

Іван: А, краще замовчи...

Криса: (Сідає на лавку коло Івана) Ти думаєш, що я сам собі ворог? Ні, але в землянці — то завжди смерть до тебе ближче. Чотири стіни й наче в тюрмі...

Поранений: Коли на те вже йде, то воякові смерть завжди стоїть за плечима. Хіба що, (показує на руку) було далеко? Що ж говорять: хто чим воює, від того й гине.

Іван: Та це ж і правда. Повстанець, наче той звір, що за ним пустилась зграя гончих собак...

Криса: (запально) А я люблю це! Змагайся, як хочеш жити! Заскоч, перехитри і без пощади бий!... Звичайно, на вільному, в лісі... А не тут. Це ж могила та й годі...

Петро: (сідає на надпиляний кругляк). А я й не знаю, друзі, чому ви все про смерть лише заводите балачку. Та ж ми вже не якісь там самогубці, а вояки УПА.

Поранений: Це так, а все ж не знаєш, коли холодну руку смерть прстягне...

Іван: І хсч, коли тобі призначено від кулі впасти, ти не повиснеш, ні не утонеш, а все ж чи скорше, чи пізніше...

Петро: (запально) То ж хай і так, що нам призначено померти і кров'ю своєю скропити цю землю нашу на краший посів, щоб рідний край міг волі жнив діждатись... То чи й тоді нам, друзі, про смерть лиш говорити? Ні!... І Криса правий, коли говорить: змагайся, як хочеш жити!...

Криса: Це ж суть життя й повстанця право, бо доки кріс в руках — ми вільні!

Петро: І я люблю життя, люблю борню і ризик! Приймаю з усмішкою кожний виклик. Скажіть, хіба не варто жити?...

Ось учора, на постою, гуцулочку зустрів я на коні. І гляділи її очі, як небо хороші, ніжно так і глибоко, немов із серцем розмовляти їм хотілось... А усмішка, ледве помітна, на устах, мсв манила, мов говорила: — Та куди ти, хлопче? Гей, ходи зі мною крізь життя!...

Та я її займати і не брався, а хвацько легінем молодим лише обіцяючи усміхнувся і щез із очей в малиновім гущавнику. Спокійна хата і жіночі пестоші — це не повстанцеві дорога.

Криса: (бере в руки автомат). Ось, це моя коханка! І вірна мов собака. Ще досі ні разу не підвела. (пригортає на мить автомат, і обидва обмінюються усмішкою. Опісля Криса кладе на коліна автомат, ніби збираючись прочистити, але зморив його сон, і він засинає. Іван і поранений вояк давно вже поснули. Задрімав і поручник, спершись на стіл.).

Петро: (залишається на сторожі і, прокинувшись із задуми, поглянув довкруги. Поснули друзі сном кам'яним, ніхто і не хропне. Давно не чув я тиші вже такої... Немов у церкві, ти на розмові з Богом, сам-один. (задумався і враз недовіжливо підводить голову, прислухається). Щось наче стукіт, прихований і тихий... мов годинник... Та в нас давно його ніхто не має. (встає і прислухається). Так, це безсумніву годинник. Але де? (іде тихо попри стіну і слухає, наближаючись до календаря). Десь наче б тут... Гм... Стіна вся із стовбурів і, зрушити її, та ще тут у присмерку — це просто понад сили.

А що?.. Та ні... А може... Вони ж землянку залишили, немов запрошуючи в гостину... Невже попались ми у пастку?.. Та що я... Адже отвір! У нас вільний є отвір! Ось зараз перевірю! (йде до отвору і, обережно нахилившись, пробує зрушити смерічку. В цю ж мить заграв скоростріл й затих. Петро машинально падає й відскакує вбік. В землянці всі побудились і схопились за зброю, крім пораненого, що розгублено дивиться на Петра).

Поручник: Що тут зчинилось? Петре! Тебе поранило, може?

Петро: Ще ні, хвалити Бога, пощастило. Поручнику! Ми всі засудженні на смерть. Ми впали в пастку.

Голоси: — Що?

— Де?..

— Як?..

Поручник: (спокійно) Ти, Петре смертю нас не налякаєш...

Іван: (з усміхом) Ми з нею у жмурки граємось ледве не щодня!

Поручник: Не на страшкових синів ти натрапив, знаєш добре. Кажи просто, в чому справа:

Петро: Знадвору, на вхід спрямована цівка скоростріла, і лиш душа до Бога вийти може. А тут, (показує) за тією ось стіною (йде до стіни й показує місце близько

календаря) відраховує нам життя хвилини — годинникова бомба!.. (всі кидаються туди й прислухаються).

Голоси: — Так. Справді, чути...

— цілком виразно...

— Ось, наче тут, годинник...

Поручник: Годі, друзі. Значить, таки попались. Не страшно, а досадно. Моя провина. Перш, ніж заходити, треба було перевірити. (задумується, але всіх увесь час має на оці.).

Сценка з п'єси Ст. Васильченка «Кармелюк», яку поставив 1964 р. драмгурток «Заграва» при осередку СУМ у Мельбурні під мист. кер. інж. Яр. Гевка. На фото, починаючи зліва: П. Сенів в ролі Маркела, С. Кулик (ксьондз), І. Пастернак (панна Рома), Хр. Сорока (пані Люба), Дм. Моравський (пан Стась). Фото: І. Святковський.

Іван: Я перевіряв, і все, здавалось, у порядку... Хто ж передбачити це міг. Та ж і не перша це землянка, що ми у ній...

Криса: Ось, маєте землянку! Я казав...

Іван: А, краще б ти замовк!

Криса: Ні, ні! А твої очі, де були?.. Стояла отвором землянка, хіба не було підозріло?..

Петро: Коли землянку покидають, вона звичайно є відкрита, бо час не спить. І тут Івана Ти не винуй!

Поранений: Петро правий. А врешті, що нам з того за потіха, чия провина? Важливо тепер, як нам із цього вийти, от в чім діло.

Іван: Це вірно. Як тут вийти?.. А що, як підкопом зробити другий вихід?

Поранений: Багнетом і до завтра не доб'єшся. Це ж не земля, а кругляки.

Криса: (коло календаря) Гей за багнети! Підважмо знизу кругляків зо два...

Петро: Це ж бомба там! Порушиш кругляка не так, і всім нам смерть готова.

Криса: Яка ж тоді твоя тут рада, що робить?

Петро: Покищо не знаю сам... (сідає на підпиляний кругляк).

Поранений: А що, як пробувати, пробитися крізь отвір? Хай хоч один буде живий, щоби до сотні лиш добився...

Іван: Коли б то поночі, інакше діло, а там же день! Мов на долоні... Це добре голови крізь отвір не наставиш, як скосить скоростріл... (йде і пильно оглядає стіни землянки).

Поранений: Воно то так, а все ж... Робити щось нам треба!.. (задумується).

Петро: А що робить? Не знаю сам... Тепер в руках лиш Бога наша доля. Я виходу поки не бачу.

Криса: То що по-вашому? Сидіти у цих чотирьох стінах, мов живий в могилі, і дождати смерті?.. Ще може рахувати життя хвилини? Одна, дві, три... Ні! Ви як собі там хочете, а я не можу!.. (Він нервово не видержує і прямує до отвору).

Поручник: Криса! Ні кроку даліше! А то... (ловить за пістолю при поясі, Криса зупинивсь.). Наказу не було, і поки я тут, то я й вирішую!

Криса: (відрухово виструнчився) Пане поручнику! Я вибачаюсь, я не хотів... Ви знаєте, за волю України я рад в цю мить життя віддати. Та я повстанець, я вояк!.. То ж вмерти хочу у борні!.. Смерть все одно чи тут, чи...

Поручник: Не все одно. І вмерти треба вміти. Повстанця го-

лова — це не маківка, вона свою ціну високу має. То ж треба знати не лише, за що вмираєш, але і як. Ми дивимося смерті в очі. Та може нам призначено своєю смертю врятувати друзів наших, важніших й більш потрібних, ніж ми самі? Чи з вас подумав хто на мить, чому ця бомба там ось, за стіною і для кого призначена вона?

Петро: Правда, це не прийшло мені на думку. . .

Іван: Чому? Для мене ясно.

Криса: На те, щоб знищити нас.

Поручник: В тім саме діло, що не нас.

Криса: Не нас? Кого ж тоді?

Поручник: Коли б Іван не був поранений, ніхто нас тут не міг сьогодні сподіватись. То ж бомба ця не призначена для нас. Ми випадково лиш попали в пастку.

Іван: А скоростріл, хіба теж не призначений для нас? . .

Поручник: І він не був тут раніш, появився щойно тепер. Коли б він був призначений для нас, то покосив би всіх, ще поки ми наважились увійти в землянку. Нас взято лиш за першу стежу, і ворог, мабуть, сподівався, що слідом за нами прийдуть другі. . .

Петро: Воно, можливо, так. Кого ж тоді ви маєте на думці? Чи, може, сотню Вирви?

Поручник: Ти вгадав. У червоних розвідка своя також й не може бути, щоб не знали, що сотня Вирви тут, поблизу... Можливо, вони мали вістку, що сотня сюди прийде. Та ж бомбу, ще й на час, ніхто не закладає без причини, так на дасть Біг. . .

Іван: Значить, для нас тут неминуче — вмерти.

Поручник: Так, хлопці, треба. Та смерть ця не на марно, бо нас п'ятьох рятує може цілу сотню. (поглянув на хлопців). А все ж таки з вас вояки хороші і просто жаль. . . Я радо сам залишився б тут, щоб вас лиш можна було врятувати. Та. . .

Криса: Разом боролись ми і разом помremo.

Петро: Та наша смерть врятує друзів. . .

Поручник: Вмирать не страшно, це ж момент! Та знайте, що справжній вояк витримує на стійці до останку. (Настає хвилина довгої — гнітучої мовчанки. За столом стоїть непорушно поручник, задивлений перед себе, наче справді на стійці. На лавці сидить Іван. Він спертий ліктями на коліна, голова в долонях, похню-

плена до низу. Під стіною праворуч стоїть Криса. Він пригорнув до себе автомат і дивиться твердо на стіну з календарем. Поранений і далі в сидячій позі, ліву руку поклав на груди, уста шепочуть молитву. Петро сидить на надпилянйім кругляку й дивиться замріяно на сонячний промінь, що крізь отвір закрався до землянки. Чути глухі, ритмічні удари, що наслідують однастайний стукіт годинника. Ці удари спочатку тихі, але щораз стають сильнішими, врешті заповнюють собою цілу землянку. Це витворює майже нестерпно — напружений настрій. І в цей саме момент найвищого психічного напруження, коли стукіт оцього схованого десь годинника смерти, здається, наповнює всю землянку своїми важкими, навблаганними ударами, коли кров у скронях під ритм цих ударів б'є молотами по голові, а кожна чергова хвилина, здається, буде останньою в житті — тоді саме наймолодший з них, Петро із замріяними очима поета, спокійно повертає голову і дивиться повагом на своїх друзів. Потім, з лівої кишені військової сорочки виймає свою нерозлучну подругу, губну гармонійку і починає грати стрілецьку пісню: «О Україно, о люба ненько...» З хвилиною, як почалась гра на гармонійці, удари тихнуть. Звуки гармонійки на мить відвертають увагу присутніх від навислого марева небезпеки, але цього вистачає, щоб вояки отряслись від пригнічення. Котрийсь стиха підтягнув приспів пісеньки:

«О Україно, о люба ненько,
Тобі вірненько присягнем:
Серця кров і любов
Все віддять, готові в боротьбі
За Україну, за її волю,
За честь, за славу, за народ.»

За ним підспівує другий, голосніше, аж усі об'єднуються в один патетично-героїчний акорд пісні. В цей момент для них вже небезпека не існує. Вони, під звуки музики, підбадьорені словами пісні — готові на все.

І враз зашаруділо щось у задній стіні ліворуч і кріс пораненого паде з лоскотом на землю. В цю ж мить поручник двома кроками прискочив вже туди з пістолем в руці. Автомат у нього ввесь час на плечах. За

ним зірвались вояки, і всі вже в бойовій позиції, готові до стрілу. Крізь розсунені два кругляки входить молодий советський лейтенант. В одну мить обхопив усіх своїм зором. Лейтенант стає у вихідній позиції, він без зброї.)

Лейтенант: Земляки! Я тут один...

Поручник: Бачу. Але... В бої не знаю ні брата, ні свата.

Лейтенант: Вірно.

Поручник: Цю бомбу ти поклав?

Лейтенант: Я. Такий наказ.

Поручник: Так чому не виконав?

Лейтенант: (дивиться на годинник на руці). На це ще не прийшов свій час.

Поручник: Чого ж тоді...

Лейтенант: Я чув розмову вашу за стіною, і пісню чув... Й хотів побачить вас. Що ж? Молодці!...

Поручник: Це все?

Лейтенант: Здається, все. (знову поглянув на годинник). Та час не спить. Вас тут п'ятеро, а я один, то ж на момент дозвольте, пройти ось-сюди. (показує на календар).

Поручник: Йди!

Лейтенант: (Йде певним кроком до стіни біля столу. Вправним рухом здирає календар і виймає з діри бомбу. Відбезпечує її і дивиться на годинник, що був сполучений з нею.). Ще залишилось — вам хвилин чотири жити... Та є сильніше щось за смерть, це та любов до України, що за неї ви раді були своє життя віддати. Ну, да... Всю ніч я ждав на сотню Вирви. Вона записилась, і ви попалися самі. (вертається на давнє місце і подає бомбу поручникові.). Беріть уже й її з собою. Хоч не для вас призначена була, та у біді послужить добре. (показує рукою на вихід). Тепер туди, там схований вихід аж до річки. А за нею вже й сотня Вирви, недалеко. (Але поручник стоїть непорушно, а з ним і всі бійці. Лейтенант дещо здивовано:) Чому ж не йдете? Ідіть щасливо! Ви ж вільні всі.

Поручник: Ну, а ти?

Лейтенант: (ніби виминаючи, легковажно) Е, що там я...

Поручник: Ти знаєш добре, розстріляють.

Лейтенант: (дещо знякочілим голосом) Нехай. Що тут казати? Хотілось з вами... Але... (показує рукою на

уніформу. Це треба розуміти, що лейтенант свідомий цього, що до нього як до радянського старшини не матимуть довіри.).

Поручник: Це лише солдатська уніформа й важніше серце, що під нею б'ється. А ти, не ворог нам, лейтенанте. (поручник дивиться йому глибоко в очі, лейтенант погляд витримує.). Ну що ж? Ходи з нами! (Звертається до вояків) За мною, хлопці, час в дорогу! (І в хвилині, коли поручник повертається до виходу — завіса падає).

Кінець

Приватна Музична школа Оксани Тарнавської.

Школа заснована в 1953-му році. Досі через неї перейшло 85 учнів. Сьогодні навчається 31 учень. Іспити складають в Музичній Консерваторії при Мельборнському Університеті. У 1966-му році до практичного іспиту з гри на піаніно приступило 19 учнів і склали його з такими наслідками: 7 — дуже добре, 8 — добре, 4 — задовільно. Іспит з теорії склали 16 учнів з наслідками: 11 — дуже добре, 5 — добре. Матуральний іспит з гри на піаніно склав і закінчив також всі 7 ступенів талановитий учень Олег Гура. До сьогоднішньої Музичної школи елаштувала 9 самостійних концертів.

Фото: І. Святківський

Хор дружинників та танкова група при осередку СУМу в Сідней. У першому ряді, починаючи зліва, стоять: Ева Матвісик, Стефанія Пришляк, Марійка Гураль, Ганя Ткачук, диригент хору Тарас Фіюль, Дарка Драган, Оля Фігурка, Галя Чубата, Ганя Гут. Другий ряд: Володимир Коцко, Ірина Ковальська, кер. танкової групи Стефанія Жук, Ганя Процюк, Соня Марцинюк, Марійка Лютак, Галя Грабовенська. Горішні ряди: Євген Гурбін, Мих. Данилюк, Ол. Чубатий, Вол. Гут, Ігор Гут, Мар'ян Ткачук, Карло Герасим'юк, Зенон Глушко, Богдан Барабах, Юрій Менцінський, Мих. Василюк, Євген Коцюмбас, Іван Калічинський, Дмитро Островський. Фор: І. Святківський.

СМЕРТЬ АВСТРАЛІЙСЬКОГО АБОРИГЕНА

(З племени Нарриньєрі)

Не діждати вітру з долин,
щоб волого здолав перевал,
в чорне тіло ще сили доливав
і до ловів ізнов поривав.

Висковзав із руки бумеранг,
червонилась невинна ринь.
Передранням відчув: умирав
від нестиснених рваних ран.

Голосінь жіночих, старих
конвульсійно заламаних тіл
налякався злий дух, що стеріг,
що востаннє пошкодить хотів.

Вже вгорнули в кору тверду,
садять в яму лицем на схід.
І руду зарівняють груду —
упізнати ворожий слід.

В путь далеку вирушить сам:
по-під води, де знизу вогонь.
Над вогнем, що здавен не згасав,
помандрує без гніву й вагань.

Хто дійшов — не знає тривоги:
коло ватри тоді сідай,
де Нарандері, добрий бог,
де прадавній дідівський край.

РІЧКА

Спішу. Минаю обережно
роззяв міських — никають
у сподіванні сполохів гудка.

Котяча спина тепла і м'яка —
лежить і пружиться асфальтом
надбережна.
Юрба позаду. Праворуч ріка.

— Така ти, річко? Ти така?!
Ніяк не та, що з літака.
Знайомі будьмо. Не тікай.

— Не можу. Рвусь
з оцих бетонних сірих стін,
що тиснуть, злісно кажуть:
«Стій!»
Не будеш вільна і стрімка!»
А я не встою, я ж ріка.

Я заздрю вулиці зеленій:
там дерева, у них в руках
на осінь виспіють каштани,
бо вже восковий цвіт аж тане
і скапує рожева ласка.
А в мене ні кушир, ні ряска
тут не росте.
Тікаю звідси.

— То тікай. Ти можеш, сестро,
ти ж — ріка!
Ти вся живуча і гінка
аж до найменшого струмка.

Нехай пливе. Хай котить хвилі
до розлогої долини.
Там цвіт калиновий і віти кленові
поклони битимуть.
Линок клює. Жаба виплигне
на клин конюшиний,
де в листочки покладено
по краплині.

Там тиша
шипшинними шовками шита,
тиша — мальована!
Лише жайвір:
сипне згори звуки золоті,
і згорять, малі вони,
зірками в зіллі.
А дрозд заливистий
розіллє свисти

на глини сіру свиту
і над плесо.

Ще:
комиші колишуть шелест.

Ритми й ритми.
Ритми й ритми.
І тиша нерушима.

— Пливи, спіши.
Там з цих роззяв не буде ні душі
(всіх тих, що в ногу йдуть з добою),
а я...
А втім,
ми ж змовники з тобою.

ПРИСВЯТА

Пломенем сіяв яре насіння,
знав: проросте і оновить степ.

А нині серця несуть на синю
гору Дніпрову, кладуть до стіп,
голови клонять.

Торкнузь руками:
камінь не мертвий — живий вогонь.
Духом і кров'ю свячений Канів.

Чують народи (глухі віками)
слово пророче Його.

Л. Далека

Наші кубанські козаки в Парижі (1961 р.), починаючи зліва: Василь Коваленко, Сашко Кумпан та Микола Кумпан. Наприкінці минулого року, після 7-річного тріумфального турне по 12-тьох країнах світу вони повернулись до Австралії. За ці 7 років вони 51 раз виступали в телебаченні та близько шести тисяч разів виступали на сценах з танком і пісню.

МОЯ СПОВІДЬ

НЕ КАЖІТЬ, що ви не знаєте Принцеси! Ви знаєте її. Ви просто не звернули належної уваги на неї. Вона ж бо завжди є там, де живуть люди, де вони люблять один одного чи ненавидять себе. Там, де не раз життя віддають за таку дешеву ціну, якою є короткохвиливий успіх, чи богиня-слава. Вона з'являється і там, де в пошуках кращого хочуть втиспити жорстоку дійсність. Вона стає в очах ваших надією, усміхається привабливою диявольською гримасою, щоб заманити вас у свої обійми і в них насміятися з легковірності, на яку ви такі багаті. А якщо вам трапиться стати на роздоріжжі і ви не можете рішити, котрею стежкою йти вам, — Принцеса з'явиться і заманить вас у свій бік.

Принцеса всюдиприсутня. Коли ви лежите з відкритими очима у чотирьох стінах холодної кімнати і мрієте про красу і добро, прижмуріть очі і дивіться на неї. Вона поманить вас у кращий світ, де живуть Принцеси. А якщо ви захочете пригорнути її до грудей чи приголубитись до її коралевих губ — з'ява Принцеси зникне, а сходяче у вашому вікні сонце пригадає, що надходить інший день, але такий дуже подібний до того, який був учора, що ваші маячіння були лише уявою стуженої душі.

Мені хочеться сказати про мою зустріч з Принцесою. Вилляти душу, немов перед священиком на сповіді. Вилляти із мєї душі споловілі почування, щоб стало легше їй, як стає тоді, коли вона очищається від гріхів на святій сповіді.

Я побачив Принцесу в дивних обставинах. Вона стояла передо мною з кокетливо опущеними великими очима, прикритими ледь загнутими угору довгими і чітко розчесаними віями. На її обличчі красувалася утома у формі ледве помітних дрібньких зморщок довкола очей і блідістю клясично гарного обличчя. Її серцем закроєні губки нагадували вдоволені губи немовляти, коли воно напившись молока із грудей матері, стуляє їх у блаженному вдоволенні. Втома Принцеси викликала в мене співчуття. Жаль відзивався у моєму нутрі, і я винив себе, що може це я був причиною її втоми, може мої думки про неї не давали їй спокою. Не-

вже вони невидимими хвилями відбивалися у її маленьких вухах і бриніли їй мої напівсонні маячіння?

Я жив у тому лісі, де вона мені з'явилася. У ньому росло багато таких дерев, як я. Про неї думав я так довго, що коли вона стала передо мною, мені здалось, що це якась закономірність, що це так, як у добре написаному оповіданні, у якому немає конфліктів у фабулі, що ось зараз і Принцеса розкриє свою душу і, мов лісова мавка, почне шептати дивною мовою, якої ніхто, крім мене, не буде розуміти.

Слова Принцеси почали падати важким залізом у мою душу, і я не бачив того, що вони, як сухе листя, до якого вистане діткнулися, як з нього лишається порошок.

— Хлопче, — казала вона, — правда, ти підеш за мною? Ти кинеш своїх друзів, з якими ти стоїш на цьому місці вже кільканадцять років, ти кинеш знайомі тобі печери у цім буйнім лісі, ти кинеш оцих маленьких дубів, яких ти посадив стоячи на стійці, щоб щонебудь залишити після тебе, як ти відійдеш. Ти кинеш матір свою, бо заступлю тобі усіх. Ти бачиш корону на моїй голові і блискучі самоцвіти, якими вона ткани? Усе буде твоє! Я здобуду тобі славу, спокій душі, якого тобі так бракує. Ти будеш лежати у мене на колінах, і я розчісуватиму твоє буйне, але від вітрів і дощів споловіле волосся. Ти підеш за мною, хлопче, ти не можеш не піти, коли я тебе, так довго шукаючи у цих розлогих нетрях, нарешті, знайшла. Я знаю, хлопче, що ти не дивуєшся з моїх слів. Ось, — дивись! І вона, розкривши таємні дверчата на своїх грудях, показала мені красу, яка жила у моїй уяві ще відтоді, коли мати моя розказувала мені казку про таємний замок, де живе багатий королевич з убогою дівчиною.

А я стояв онімілий. Вийнявши мій повстанський ніж, я надрізав кусень мого серця, щоб упевнитися, що я не в маячінні. Побачивши мою червону кров, Принцеса упевнилась в успішності її шляхетної місії. Біленькими ручками стиснула в кулаку моє серце, погладила по голові так, як голублять собачку, що вже завчила штуку ставати на задні лапки і відійшла.

Високі дерева стояли спокійно і дивились на величний акт людської трагедії. Ні один листок на дереві не ворохнувся. Вітер, здавалося, заховався у невидимий сховок, щоб не бути свідком великого святотатства, бо я зраджував

матір, друзів, рідний ліс, щоб зазнати розкошів у царстві Принцеси.

Вона стояла недалеко і помахувала до мене рукою. Її руки видавались з віддалі білими, немов сніжинки, і мені навіть здавалось, що біліших я ніколи у житті не бачив. Але я не вірив усьому. Я висунув на арену розсудку обох моїх ситнів, які все стояли зі мною у різних ситуаціях, і вони мали рішити, мали допомогти рішити мені: іти за Принцесою, кинути матір і друзів, зрадити тих, що стояли зі мною у завзятій боротьбі, чи може повісити велику залізну колодку на моїх грудях і ключі від неї кинути в океан.

Мої хлопці стояли і переконували один одного.

Казав син Розум: батьку, не йди! Слава, яку хочеш здобути, тобі не під силу. Вона тягарем своїм задушить тебе. Вона стане для тебе тим, чим стали для Марка Проклятого відрубані голови, яких він і до сьогодні позбутись не може і носить у мішку й спокою не має. Розкіш, якої очікуєш від Принцеси, це отрута сповільненої дії. Не вір, батьку, Принцесі — ти знаєш, що є отрута, яку дають людині застриком, а є інша, що дістається до організму ротом чи носом, а ти хочеш дати себе отруїти цією отрутою, яку тобі вливають вухами. Не йди, батьку, у чужий світ, світ обману, фальшу, світ, де з усміхом підноситимуть тобі жовч до губ і будуть переконувати, що це мед. Не вір, бо Принцеса, сама, будучи нещасною, не всилі підвестись до висот і ошасливити інших...

Хлопець Розум замовк, а його гострі і разючі слова, які мені не подобались, відгомоном котились з лісової балки. І я чув, як ліс, почувши ці слова, зашумів, захвилювався. Сонце скрилось за хмаринку, щоб не бути свідком того, що діялось у моїй душі. І птиці замовкли.

Тоді відізався молодший син. Як усі на світі, так і я люблю мого мизинця. Я очікував, що мій молодший син Серце, скаже те, що мені хотілось почути.

— У що ж ти віриш, батьку, — питав він мене, — якщо ти не віриш словам Принцеси. Чи ти не бачиш, що вона хоче зроби́ти тебе щасливим? Хоче показати тобі далекий і краший світ, де ти завжди будеш щасливим, бо там живе вона сама, Принцеса. Вона ж не буде жити там, де культивується неправда, де вбивають людину за те, що вона має відвагу мати іншу думку, де людина людині вовк. Вона — добро і може народити тільки ще краще.

Український Пластовий Хор „Юний Боян“. Сідней

На світліні, починаючи зліва; **задній ряд:** Оріся Кушнірук, Ірина Шульц, Тая Чабан, Христя Кушнірук, Парася Стрикайло, Ганя Фільварків, Надя Безкоровайна, Ірина Валіхновська, Славка Гошовська, Мире Молочник, Галя Схань, Ліда Гриневич. **Середній ряд:** Володимир Войтович, Степан Василик, Марта Шилкевич, Ірина Моравецька, Катя Цуньовська, Оріся Гарасимів, Еасиль Матіяш — диригент, Геня Рудка, Гануся Худа, Зіна Черванів, Надя Сидорів, Петро Кенцало, Олесь Чаплинський. **Передній ряд:** Ганя Прендецька — форт. супровід, Михась Худий, Нора Молочник, Роза Кенцало, Анна Кордас, Ірина Кулик, Христя Комаринська, Леся Москаль, Оля Волешин, Віктор Пуппо, Юрко Цуньовський, Петро Валінховський, Лідія Прендецька.

Фото: Ю. Мілашов.

Кинь дотеперішній спокій душі, бож ти бачиш, як утомилась Принцеса, шукаючи тебе, щоб принести щастя тобі, бути твоєю. Ти не дивився у її очі, коли вона говорила до тебе, бо ти боявся їх. А вони ж є дзеркалом душі Принцеси. Очей підфарбувати не можна! Чи говорив тобі хтонебудь у твоїм багатім на пригоди житті про те, що він любить тебе, що йому хочеться бути з тобою? . .

Я не дослухав сина, бо вже перші слова переконали мене у правильності мого рішення. Знявши із себе шинелю і надівши білий, мов сніг, плащ, щоб не сплямити одягу Принцеси, я лишив матір, друзів, які стояли зі мною в однім шанці довгі роки. Не попрощавшись навіть з ними, я ступив за Принцесою . . .

Та її не було вже біля мене. Вже тільки доносився її голос, перериваний довготривалими вибухами різкого сміху. Веселе хі-хі-хі і контральтове га-га-га доносилось до мене зовсім виразно, і мені в цей мент здавалось, що мене роздягли до наготи і сміються, підглядаючи мою розгубленість. Зір мій притьмарений був вечірньою мрякою, і мені в момент здалось, що вона стоїть у гурті дівчат і манить рукою, щоб я наблизився до неї. Вона, справді, простягла руку — запрошуючи мене до хороводу, і я приступив до гурту.

Голосні вибухи сміху різали серце, бо всі сміялися з розхрістаного одягу і з надрізаного серця, яке виглядало з моїх грудей. Моя кров капала на білий мій одяг, і мені ставало гидко самому від такого вигляду.

Я вийняв ніж і замахнувся, щоб когось ударити, та в цю хвилину з'явилася Принцеса і, притримавши мою руку, помогла мені відрізати решту мого серця. Узявши його в руки, вона, заллявшись голосним, немов божевільним сміхом, — стиснула його, і з нього великими і густими краплями капала темна кров. Капала на її одяг, черевики, на її душу, якої у неї не було видно. Вона кривавими руками обтерла своє обличчя, і воно стало вогненно блискуче. Набравши у рот крові з мого серця, вона плюнула мені в обличчя і з презирством за мою слабість відвернулася від мене.

* * *

Я ЛЕЖАВ у домовині, живий, але без серця, морально убитою людиною, а до моїх вух доносився далекий, ідіотичний сміх Принцеси, що різав решту мого тіла.

Я не просив більше лікаря прикрити вікно, щоб не було чути болючого для мене і, як мені здавалось, незаслуженого

М О Р О З И Х А

(З МИНУЛОГО)

Морозиху — всі знали і всі з респектом оминали!

Вона була жінкою церковного сторожа; мала років п'ятдесят, була середнього росту, щуплої будови; у неї було кругле обличчя, вузькі уста, плескатий ніс і великі чорні очі. Коли Морозиха сердилась, вони були погідні, так якби не брали участі в її емоціях. Коли ж була в доброму настрою, ласкаві промінчики блискали в темних очах.

Після окупації німцями міста Л., під час другої світової війни, Морозиха перейшла жити до молодшої заміжньої дочки, залишивши свого чоловіка в сторожці біля церкви.

Дочка займала трикімнатне приміщення в одному з колишніх урядничих польських будинків.

Коли хтось із сусідок бувало запитав Морозиху, чого вона покинула сторожку і чи не безпечніше жити, власне, в сторожці, з огляду на поступове виселювання німцями людей з ліпших домів, вона казала: «Я вже нажилася в сторожці! Хай тепер там хтось інший поживе!»

Жила Морозиха в сторожці, після одруження, дійсно, все своє життя. Там народились усі четверо її дітей. Звідти ходили до школи й гімназії. Звідти поодружувались і розбрелися.

Старший син Морозихи, закінчивши гімназію, дістав працю в сусідньому містечку; друга дочка Ольга, заміжня за урядовцем, була учителькою в народній школі; третя, Ганя, з якою вона тепер жила, одразу після закінчення гімназії вийшла заміж за секретаря одного правника; а наймолодший син Іван не скінчив навіть народньої школи.

Коли люди, що часом заходили з церкви до сторожки напиться води, питали Морозиху, чому вона не учить Івана, вона казала: «Він дурний! Хай, ліпше при мені живе!»

В цій маленькій, тісній сторожці, що складалася з однієї невеличкої кімнати, малої кухні і зовсім тісних сіней, була ідеальна чистота. Біліли стіни, блищали вікна, вилискувала жовтовоскова долівка. Рівно застелені ліжка і без зморщок подушки виглядали так, ніби на них ніколи ніхто не спав.

В куті образ з завжди тліючою лямпадкою, а на запічку, в кухні, сушився великий запас сірого мила. Тим милом милося все — долівку, білизну, а найбільше — дослівно безліч разів на день — руки.

«Мені, може, на хліб не старчити грошей, — сказала вона, — а мило я мушу мати перш за все!»

В кухні, на стільчику стояла мидниця і лежало мило, біля нього відро з водою і кварта. Кожний член родини, коли виходив навіть в сні, мусів, вернувшись, помити милом руки.

«Бо стільки людей до нас заходить, беруться за клямку від дверей і невідомо, скільки всякої погані на тій клямці лишається!» — говорила вона до своєї родини.

Варіння страви — це було, мабуть, подібне до старогерейського священнодійства, так старанно треба було вимивати руки.

Морозиха виховала своїх дітей так, що в них, витворилось почуття сбридження до всього, чого вони дотикалися, особливо поза домом.

Особливим феноменом в цій ділянці був її син Іван. Він тримав завжди руки розчепірені, навіть на вулиці, щоб не торкатися свого одягу, на котрому може бути всяка «погань». Руки в Івана, навіть літом, були синьо-червоної барви і набрякли від чистого миття сірим милом.

Перший раз я зустрілася з Морозихою, будучи ще школяркою. Я зайшла після служби Божої до Гані в сторожку за книжками. Ганя училася зі мною в одній класі.

Увійшовши в хату, я побачила Морозиху, що стояла перед образом і когось кляла. «Щоб він не діждав, проклятий!.. Щоб його било об сиру землю і не переставало!.. Щоб він світа Божого не бачив!.. Щоб йому більмом очі затягнулися!»...

На кріслі сиділа старша дочка Морозихи і плакала, втуливши обличчя в хустинку, а в кухні біля плити стояла бліда Ганя і тремтіла, як в лихоманці.

...«Щоб він не діждав ніколи дітей своїх мати!.. Щоб його нагло грім забив!»

— Мамо, мамо! — схопилась з крісла Ольга і взяла матір за руку. — Не кляніть!.. Він же мій чоловік, а ваш зять!

— Буду клясти, скільки житиму! — одшарпнувши свою руку, сказала Морозиха. — Іди, геть!.. Я не признаю його

своїм зятем! Щоб не смів твій Степанюк на поріг моєї хати ступити!

Ганя потягнула мене за рукав.

— Ходи!

Ми вийшли надвір.

— Що таке? Що сталося? — запитала я.

— Не знаю!.. Мама не любить Степанюка.

Степанюком — всі в родині Морозів кликали чоловіка Ольги. Ніхто ніколи не називав його по імені. Його я побачила кілька років пізніше, знову ж таки в той час, як зайшла в сторожку, до Гані.

В кухні біля плити стояла Морозиха. Збоку біля неї Ольга, тримаючи в руках теплі рукавиці і черевики, заглядала матері в очі і говорила: «Подивіться, мамо, чи добрі?! Поміряйте!.. Чи не давить?! Мені сказали в крамниці, що як не прийдуться, то замінюють.»

Морозиха ніби байдуже глянула на черевики.

— Добре! Приміряю!.. Рукавиці, то я вже бачу, що будуть якраз на мене.

— Може ще щось потребуєте, мамо?! — благаючим голосом говорила Ольга. — Ні, мені нічого більше не треба! — рішуче відповіла Морозиха. В кімнаті, біля відчинених дверей, стояв чоловік Ольги — Степанюк. Це був мужчина років тридцяти, середнього росту, блондин, з вусиками метеликом. Одягнений старанно і навіть з деякою претензією на елегантність.

Від Гані я вже знала, що Ольга завжди обдаровувала практичними подарунками не тільки матір, а й всю родину.

Всі знали, що Морозиха не любить свого зятя, але ніхто не знав чому. Коли вона й дозволяла зайти йому до сторожки, то завжди його ігнорувала. Ольга старалася всякими способами затушувати цю неприязнь матері до свого чоловіка, він же, здається, нічого собі з того не робив. Одного разу, виходячи після служби з церкви, я йшла якраз за Степанюками. — Я ще хочу зайти до мами. Може ти підеш зі мною? — звернулася Ольга до чоловіка.

— Ні, я тебе тут почекаю!.. А, то знову твоєї «мамуні» настрій зіпсує!

Вона щось тихо йому сказала, а потім, підбігаючи, завершила по стежці до сторожки.

Степанюки жили відосібно від товариства, дітей не мали. Він працював урядовцем в банку. Незадовго перед дру-

гою світовою війною Степанюки збудували собі віллу-осібняк, проєктовану одним відомим інженером. Їхня вілла була побудована на тій самій вулиці, де жила я в одній з кам'яниць.

Проходячи раз біля їхнього дому, я побачила біля фіртки Ольгу. Привітавшись з нею, сказала, що мені дуже подобається їхній дім. Вона зітхнула.

— Він нам коштував багато праці! Ми з чоловіком, майже, п'ятнадцять років ошаджували і відмовляли собі у всьому, аби лиш мати змогу побудувати дім з усіма вигодами.

Під час німецької окупації Ганя з чоловіком і однорічною дитиною зайняли приміщення в протилежному від мене будинку. Наші будинки межували задніми подвір'ями. Попри них ішла вузьенька вулиця для пішоходів, що лучили мою вулицю з вулицею, де жила Ганя. Кам'яниці стояли так близько, що я мимо волі була свідком їхнього життя.

Мені часом було видно, як Ольга йшла до сестри й матері або верталася від них. Часом Іван, тоді вже шістнадцятилітній хлопець, розчепіривши фіолетової барви руки, проходив вайлуватим кроком. Іноді Морозиха возила на візочку свою внучку. Її очі, задивлені любовно в дитину, промінювали добротою і лагідністю. Часом проходив тією вулицею чоловік Гані, Дяченко.

Одної неділі, стоячи на балконі, я побачила Дяченка, що йшов повз. Він привітався. Обмінялися парою речень:

— Як там дочка? — запитала я. — Росте?!

— От!.. Росте!.. Бігають там коло неї, метушаться — баба, мама, тітка та й ще служниця на поміч!.. Кажуть, що не встигають упоратись! — він усміхнувся.

Мені чомусь здавалося в ту хвилину, що Дяченкова усмішка мала той самий легкоіронічний відтінок, як у Степанюка.

Я знала, що Ганя Дяченко тримає служницю. Це була молода вдова, жидівка на ім'я Міріам. Вже півроку, як вона з своєю п'ятилітньою донечкою Зосею ходила з далекого гетта до Дяченьок на працю. Міріам мала років двадцять п'ять, була дрібної будови, з приємним інтелігентним обличчям. Судячи по одягу, вона напевно належала до багатії родини. Зося була руденька і зовсім не подібна до матері.

Я бачила майже кожного ранку, як Міріам, тримаючи за руку дитину, поспішним кроком проходила завулком. Зося,

підбігаючи, безупинно лепетала до матері гарною українською мовою.

Раз хтось з сусідок зачепив Морозиху:

— Ви, Морозихо, вже так розбагатіли, що й служницю тримаєте!

— Розбагатіти не розбагатіла, — сказала вона, — тримає служницю дочка, а не я. А як вам заздрісно, то візьміть і найміть собі!

За моїми спостереженнями, в приміщенні Дяченка панувала повна згода між жінками. Крізь відчинене вікно з їхньої кухні, чути було, як хтось із них оповідав щось, хтось сміявся, але завжди домінував голос Морозихи. Часом через вікно перехилилася Міріам і кликала:

— Зосю, Зосю, де ти?!

— Я тут, мамо! — казала Зося, підбігаючи до вікна.

— Не відходь ніде!

— Добре, мамо!

Зося, дійсно, ніколи не виходила із загородженого подвір'я. Вона там бігала, греблася в піску, щось садила. Часом, накресливши патичком «клясу» на землі, підстрибувала на одній ніжці, тримаючи чомусь одну руку підняту над головою. Часом на подвір'ї стояв візок з дитиною Дяченків, а біля неї крутилася Зося. Забавлялися, видно, обоє добре, бо чути було лепетіння немовляти і сміх обох. Тоді з вікна визирали всі троє, а найбільше Морозиха.

— Моя ти пташечко! Моя ти голубочко!.. Агу!.. Подивись на свою бабусю!

Морозиха, промовляючи до внучки, плескала в долоні, цмокала губами.

Іноді на подвір'я заходили сусідські діти. Щоб дістатися туди, де бавилася Зося й сиділа у візочку дитина Гані, треба було мати дозвіл Морозихи.

— Пані Морозихо, прошу нас пустити побавитись до вашої Галі й Зосі, — зверталися до неї діти, — ми маємо чисті руки! — і вони витягали свої руки.

— Чисті, та не у всіх! — казала Морозиха. — Ти можеш піти, а ти ні!

— Чоо-му?

— Іди, перше вимий добре свої руки!.. Будеш мені з такими брудними руками до дитини лізти!

Тягнула дітей на подвір'я не Зося і не маленька Галя, а гойдалка, яка належала до того дому.

Раз якийсь хлопець в присутності Морозихи назвав Зося рудою жидівкою.

— Ти, харізізяко!.. Ну, тощо, що вона жидівка?! — В Бога всі однакові!.. Те, що вона руда, то нічого! Зате вона чиста!.. А, ти замузаний босяку, подивись ліпше на себе! На твої руки бридко глянути!.. Іди, геть звідси! Щоб я тебе навіть близько не бачила!

Зося, дійсно, виглядала завше чисто і чепурненько.

— О —

Одного червневого ранку, коли я вийшла в кухню, щоб зробити снідання, почула з приміщення Дяченюк крик разом з плачем.

«Щось сталося!» — подумала я, визираючи на балкони.

До мене вийшла моя сусідка, молода лікарка, з якою ми мали спільний балкон. Вона сказала, що цієї ночі німці арештували понад двадцять осіб з українського громадянства, в тому числі Степанюка. Ніхто нічого не знав — чому і за що?

Я стояла на балконі, роздумуючи над цією подією. Галас, плач і крик не вгавав в кухні Дяченюк. У вікні видно було Морозиху. Вона стояла боком і говорила до когось, жестикулюючи руками. До моїх вух дійшло речення: «А, я тобі казала!».

За кілька днів я побачила в завулку Ольгу Степанюк. Вона зблідла і змізерніла.

Я помітила, що Ольга по кілька разів денно бігла до Дяченюк. Часом несла на руках Ганину дитину, тулячи її пристрасно до себе. А за місяць прийшла вістка, що Степанюка німці розстріляли у в'язниці, а решту випустили.

«Чому, власне його?» — дивувалися ми з лікаркою, стоячи на балконі.

У Дяченюк знову був галас, крик і плач, а понад усе вибирався голос Морозихи:

— Щоб вони не діждали, прокляті, своїх дітей, жінок і своєї хати побачити! Щоб їх носило на розпутті безустанку!.. Щоб на них Господь послав голод, мор і неволю!.. Щоб...

— Тихо, мамо! Почують!

— Хай чують! — ще більше посилила голос Морозиха. — Я не боюся правди сказати!.. А тим бандитам, що людей безвинно убивають, я...

У вікні показався Ганя і в одну мить зачинила вікно.

Через кілька тижнів після трагічної смерті Степанюка, зайшла до нас Ольга в одній справі її будинку. Курячи цигарку за цигаркою, вона говорила:

— Я знаю, що розстріл німцями мужа потягне за собою ще одну справу... Вони заберуть у мене дім!.. Але мені все однаково!.. Тільки воліла б, щоб наш дім згорів, як мають жити в ньому ці мордерці!

Вона не плакала, не нервувалася. Вираз її обличчя був спокійний, тільки в чорних очах зачаїлось завзяття і стійкість.

— o —

Життя в місті Л. ішло ніби своїм шляхом. Люди турбувалися сьогодинішнім днем і старалися не думати за наступний. Тільки жиди були наїжені страхом невідомого завтра...

Німці, з бундючно піднятими головами, їздили автами по вулицях міста, серед сірої маси людей, що на них не зупинявся їхній погляд. Але вони бачили їх і відчували, як відчували і їх ті сірі люди з байдужим поглядом.

Жиди ж при праці на дорогах і румовищах, як тільки чули зближення шуму мотору, тулились і втягали голови в плечі. При зустрічі з німцями випростовувались і зривали похапцем з голів шапки. А в очах світилися страх і ненависть.

Німці тягнули з гетта контрибуції. Жиди, огорнені страхом за безпеку себе і своїх дітей, моталися по різних сторонах міста, щоб знайти, вимінити чи прогандлювати для складення контрибуції. Вони вірили, що викупляться!.. Може й не вірили, але хотіли вірити!

У вересні того року погода була соняшна, тепла й посушлива. Тужно поглядали жиди на небо без хмариночки, працюючи на румовищах і дорогах. Надходили Кучки — жидівське свято.

— Нема дощу! — журилися жиди.

Може ще ніколи, як тепер, перед лицем небезпеки, жиди надавали таке значення обрядовим звичаям небесних знаків. Їхня віра в ці знаки передавалася і нам — християнам. Десь з пам'яті виринали спогади, що завше в дні Кучок і Судного Дня — лив безупинний дощ. Надходив і Судний День, — а дощу не було.

Групками верталися вони з роботи до гетта, напередодні Судного Дня. І, поглядаючи на заходяче сонце, що проро-

кувало соняшну погоду на наступний день, бідкалися між собою:

«Дощу нема!... І не буде дощу!»

Верталася і Міріям з дочкою до гетта. Поспішала. Завтра велике свято! — Ой, недобре це нам віщує! — говорила зажурено до мене знайома жидівка, що її я зустріла на дорозі. — Дощу нема!

Може там, в нужденних хатинах тісного гетта молилися сиві патріярхи, благаючи Єгови змилосердитись і зіслати,

Пластовий табір «Балка Лиса Микити» біля Брізбену. В центрі комендант табору пл. сен. М. Свідерський (в капелюсі), ліворуч священник — о. Масло. 1966 р. Фото: І. Святківський.

хоч трішки дощу, щоб очистити нарід від гріхів... Але дощу не було!

На Судний День Міріям також прийшла на роботу, як і всі жиди. За деякий час, після її приходу до Дяченюк, я почула крізь відчинене вікно голос Морозики:

— Ні, ні!.. Нічого не дозволю сьогодні робити! Я знаю, що у вас велике свято!

Пополудні я побачила Міріам з Зосею надворі, біля візочка маленької Галі. Вона сиділа на лавці і замислено дивилась в якомусь неозначеному напрямку.

Незабаром після сплacenня останньої контрибуції, звідкись просочилась вістка, що за тиждень в четвер німці будуть ліквідувати гетто. Довідались про це і деякі жиди від своїх знайомих-християн. Усвідомлюючи безвихідність свого становища, вони розгубилися: Тікати?! Де? Як? Куди?..

Кілька днів перед означеним терміном ліквідації гетта, жиди огорнені страхом, сновигали вузькими завулками міста, шукаючи між місцевим населенням рятунку і поради. Вони благали за себе, за своїх дітей і вагітних жінок.

Люди, до яких зверталися жиди, старалися допомогти порадою, вказівками, де є криївки, сільським одягом, а дехто навіть брав на переховання їхніх дітей і немовлят.

Ранком у п'ятницю — вже все населення міста знало, що гетто зліквідовано. Всі якось притихли і тільки тепер усвідомили весь жах цієї масової різни.

Коли я, вставши ранком, вийшла на балкон, мій перший погляд упав на вікно від кухні Дяченюк. Там була цілкови́та тиша. Незважаючи на ранню годину, люди стояли групами на подвір'ях і вулицях і щось тихо, як на похороні, говорили між собою. Моя сусідка-лікарка вийшла на балкон в шляфроку й незачісана.

— Ви чули?! — звернулася вона до мене. — Це якийсь жах!.. Зараз прийшла до мене моя тітка. Вікна з її дому виходять якраз на гетто... Вона цілу ніч не спала. Волосся дибом стає від її оповідань... Лягла зараз у мене спати. Каже, що там не може заснути.

— Коли це почался? — запитала я.

— О одинадцятій годині ночі. Тітка казала, що вона нічого не знала про призначену ліквідацію гетта... Вона ще не спала, як німці раптово освітили рефлекторами гетто і гучно-мовцями оголосили, щоб всі жиди негайно зібралися з речами на площі. І тоді почалося!..

Загальний зойк, стогін і плач тисяч людей відповів на цей заклик німців!.. Вони відчули!.. Хоч їх повідомили, що вивозять кудись на працю.

Коли з щільно оточеного есесманами гетта почали сходитися на площі, голосячи, жінки з немовлятами і плачущими дітьми, розгублені мужчини з нужденними речтками свого майна, їх стали ділити. Окремо чоловіків, окремо жінок з

маленькими дітьми і окремо старшеньких дітей... Тоді щось неймовірне стало робитись!..

Жінки кидались до своїх чоловіків і дітей, чоловіки до жінок, старі люди до своїх дітей і внуків, а діти розпачливо кричали і кликали: — Тателе, мамеле!.. Боже мій! — сказала моя сусідка здавленим голосом. — Які можуть бути безоглядно жорстокі люди!.. Знаєте, тітка мені казала, що вона не мала де сховатися від того жахливого зойку!.. А, бідні вагітні жінки — там же на площі народжували немовлят!

Я слухала її, відтворюючи в уяві людей в безмежній розпуці, оточених смертельним колом.

— Не боронилися?

— Як?! — моя сусідка здвигнула плечима. — Навпаки, ще жидівська поліція помагала німцям... Невідомо, що німці тій поліції сказали чи приобіцяли, факт той, що вони зганяли людей на площу, помагали сортувати, відбирали речі і пакували людей до тягарових авт. Робили це з якимсь гарячковим поспіхом і пильністю. А потім... Накінці і їх німці запхали до тягарівок. Напевно, надіялись, що за поміч зоставлять їх живими?! — сказала я. — Атож! Уявляли дурні!.. А, врешті!.. Чи ми можемо їх осуджувати?! Це ж смерть!

— Так, правда, — згодилася я, подумавши одночасно, що інстинкт збереження життя у людини часом переважає все.

Опершись на поруччя балькону, ми дивилися на сходяче над дахами сонце.

— Як же Міріам з своєю донечкою?! — вирвалося у мене.

— Не знаю, — зітхнула вона. — Може, у.. Може десь ховається! А, може, разом з усіма пішла...

Я глянула в напрямку причинених і заслонених вікон у Дяченка. Там панувала тиша.

— Я чула, — продовжувала моя сусідка, — як вчора під вечір Морозиха балакала з нашою сторожикою і казала, що йде до церкви. На зауваження сторожихи, що в церкві служби нема і вже надходить приписова година, Морозиха сказала: — Я буду сама молитися. Піду на цілу ніч.

— о —

Перші дні після ліквідації жидів проходили під враженням цієї жахливої події. Ніхто ні про що не говорив, окрім цього: — Боже мій, це ж люди! Отак перебити, як тварин! Це ж люди, дарма, що жида!..

Люди оповідали, що німці випорюють з одержі жидів золото і цінності, а «місцеві шакали» нишпорять в опустілому ґетто також в пошуках золота і цінностей.

Люди оповідали, що жидівські, братські могили рухаються і здимаються, а приховані поодинокі люди з ґетта криються, як зацьковані, дикі тварини, ховаючись в румовищах, норах, горищах і різних закапелках. Голодні, обшарпані, без місця притулку, без надії на прийдешнє, з привидом страху смерти в очах, вони пугали ночами, як марива, положані кожним звуком і кожною тінню...

Проходили дні, а з ними проходили перші враження масових убивств, які так зворушили і обурили місцеве населення. Живі про живе думали!

Погода тої осені була особливо гарна. Хоч зимні ночі і туманні ранки нагадували наближення зими, проте теплі, соняшні дні з кружляючим у повітрі «бабиним літом» втворювали ілюзію, що ніби літо ще не закінчилось.

Виходячи на балкон, я завше мимохіть зиркала на вікна Дяченків. Вони були переважно зачинені і жодного голосу не чути було звідти. Ті зачинені вікна нагадували мені Міріям і її дочку Зосю. Думка, що сталося з нею, не давала мені спокою.

Пройшло два тижні. Одного дня під вечір, варячи вечерю, я почула крізь відчинені двері на балкон гамір дитячих голосів і поодинокі жіночі вигуки:

— Як?! Коли?! Ігор?! Потім знову безладний гамір дитячих голосів... Я вийшла на балкон. В завулку, зараз біля мого будинку, стояла група дітей і щось схвильовано оповідала декільком жінкам.

«...і вони взяли її в авто й поїхали.»

— Отже падлюка! — вигукнула одна жінка.

— Вони ще дали йому п'ятдесят рублів! — гуртом сказали діти.

— Що сталося?! — не витерпіла я.

— Міріям з Зосею тількищо німці зловили!

— Боже! Де?!

— Отут, зараз на нашій вулиці. Ігор видав.

— Як?!

— Я розкажу! — звернувся до мене, виступаючи з групи дітей десятилітній хлопець. — Ми бавилися на вулиці. Властиво, ще не бавилися, а радилися, яку гру почати. Там були — Юрко, Андрій, Оріся, Христя, Настя, ну й Ігор. Ми

стояли якраз біля Ігорового дому. Він не хотів з нами бавитися і сказав, що наші забави дурні. А я йому сказав, що він сам дурний, бо такий здоровий, а учительці в школі не вміє двох слів скласти.

— Кажі, до речі! — знетерпеливилась одна жінка.

— Я, власне, кажу, бо не можу поминути Ігоря! Він це зробив!

— Ну, ну!

— Ми вже відходили, а Ігор зостався стояти біля свого дому. Якраз в ту хвилину надїхали автом німці і зупинилися біля Ігорового дому. Там, в тому домі живуть «паненки». . . Коли німці висідали з авта, вийшла з цього завулку Міріам з Зосою. . . Ми б її не пізнали, вона була одягнена в селянський одяг і зап'ята хусткою, але Зося, минаючи нас, усміхнулася. Ми ще обернулися і подивилися їм вслід. . . Коли Міріам зрівнялася з Ігорем, він подивився на неї і одразу звернувся до німців, що висіли з авта: «Дас іст Юде!» — і показав пальцем на Міріам. . . Вона шарпнулася, якби хотіла втікати, але один німець схопив її за плече і показав на відкриті двері в авті. . . Міріам ще обернулася до Ігоря і сказала: «Ах, Ігор, що ти зробив!» . . . І заплакала. Ми підбігли до авта. . . Міріам сиділа з Зосою в авті і дуже плакала. . . Один німець поклепав Ігоря по плечі і, витягнувши гаманець із кишені, дав йому п'ятдесят рублів. . . Потім одразу поїхали. Оце й усе.

— Коли це сталося? — запитала я.

— Тількищо! . . . Може кілька хвилин! Ми, власне, йшли сказати про це пані Дяченковій.

Діти побігли. Жінки в завулку загомоніли:

— Бідна Міріам!

— Це вона, мабуть, від Дяченків ішла?!

— Може, вона тільки по їжу прийшла?!

— Зголодніла!

— Чому ж вона таку годину вибрала?

— Ліпше було б їй смерком прийти!

— Але Ігор! . . . Хто б думав, що він може бути здібний на таку підлоту?!

— От, розпещений одиначок багатих батьків!

— І що б було Міріам завернути назад, як побачила німців!

— Може не могла?!

— Та, може, й не думала, що Ігор видасть?!

— Ой, що ти кажеш?! — почувся голосний викрик з відчиненого вікна Дяченків: — Хто? .. Ігор!

Вістка про схоплення німцями Міріам обнеслась миттю по всьому кутку. Не знаю, чому, але мене це перейняло більше, як ліквідація тисячі жидів. — Може тому, що це сталося майже на очах. — Може тому, що я знала Міріам і звикла бачити щодня, як вона проходила цим завулком в супроводі щебетливої дитини. — Може, тому, що вона була якби своя. Вона жила між нами.

До пізнього вечора на вулиці стояли гуртками люди і говорили на цю тему. До пізнього вечора чути було з вікон Дяченків голосну розмову і прокльони Морозихи:

— Бодай тебе земля не носила, Іудо проклятий! .. Щоб ті гроші пекли тебе вогнем пекельним до кінця твого життя! .. Щоб тобі руки повсихали! .. Щоб тебе покорчило і поламало! .. Бодай ти осліп і тинявся помацки полід тинами. .. і щоб тобі ніхто шматка хліба не дав! .. Щоб тебе собаками цькували, де тільки ступить твоя нога! .. Щоб ти повісився, як Іуда, і був проклятий на віки-вічні! .. Хай но я його зловлю!

Ігор, тринадцятирічний хлопець, був сином власників сусідньої кам'яниці. Великий і грубий, як на свої літа, ходив завше поволі з задертою головою і зневажливим поглядом блідої барви очей. З дітьми ніколи не бавився, але завше стояв і дивився на їхні забави.

Після ганебного вчинку Ігоря діти всі, як один, збійкотували його. Ніхто з Ігорем не розмовляв, а при зустрічі з ним, навіть одвертався. Цікаво, що, як я довідалася пізніше, діти зробили Ігореві бойкот без жодної намови старших чи батьків і без будь-якої спільної між собою постанови. Просто так — кожний сам від себе! Він же, здавалося, нічого собі з того не робив.

Одного дня, Морозиха таки зловила Ігоря. Не знати, яким способом?!. Може випадково, може слідкувала за ним, але найбільше, правдоподібно, з допомогою дітей.

Почувши з кухні піднесений голос Морозихи, я вийшла на балкон. Зараз біля мого балкону, в завулку, стояла Морозиха в оточенні громадки дітей. Спертий на пліт, спиною до мене, стояв Ігор. А біля нього наймолодший син Морозихи Іван тримав його за ковнір.

— Чи ти розумієш, що ти видав людину на смерть?! —

говорила Морозиха до Ігоря піднесеним голосом. — Чи ти розумієш, який Юдин вчинок ти зробив?

Обличчя Ігоря мені не було видно, але здавалося, що в його піднесений голові і в поставі була певна зухвалість. Діти щільно оточували Морозиху, перекидаючи напружений погляд з неї на Ігоря.

— Ти, напевно, не знаєш, хто це був Юда, ти бовдуре дурнуватий!.. Я тобі скажу! Це той, що видав Христа на смерть!.. Знаєш, що він пізніше зробив?! Повісився після того!.. І я тобі кажу: купи собі за тих п'ятдесят рублів, що ти отримав, як за плату за життя людини, мотузок і повіся!.. Це одне, що лишилося тобі зробити!

Ігор шарпнувся.

— Тримай но його, Іване, міцніше! Хай но я йому докажу! Як мати його не учила, то я навчу!

Іван притиснув хлопця до плоту, а діти, як по змові, стали по боках, заступаючи йому дорогу до втечі.

— Я мамі скажу! — буркнув Ігор.

— Чи ти скажеш, чи не скажеш, а я їй сама скажу, що вона буде відповідати перед Богом, бо не вмiла тебе виховати. . . Ти зробив не тільки Юдин вчинок, а й Іродів! Бож Ірод наказав дітей повбивати! Ти також видав на смерть малу дитину! . . Ти-но мені скажи, бандите, нащо тобі була їхня смерть?! Що завинили Міріам і Зося перед тобою?! Ти ж бавився з Зосею і ти видав її на смерть!

— Я не хотів! — захникав Ігор.

— Ти не хотів?! — затрясла вона рукою йому під носом — Ти мені памороків не забивай! Якби ти не хотів, то б не видав! . . Може ще скажеш, що ти малий і не розумів, як казала твоя мати. . . Подивись на цих дітей! Вони менші від тебе, і всі бачили Міріам, але ніхто з них не видав її, тільки ти Юдо! . . Ти знаєш, яка тебе кара чекає на тамтому світі! . . Будуть чорти припикати твій поганий язик розпеченим залізом, а руки твої, що взяли гроші, шмагатимуть колючим дротом, аж м'ясо з тих брудних рук поодпадає. . . А, я тебе, Юдо, проклинаю з твоїм будучим кодіом до десятого покоління!

— Що це ви, Морозихо, напали на хлопця?! — обізвалися двоє робітників, що в той час саме проходили завулком.

— Та, це той Юда, що матір з дитиною продав на смерть!

Коли Морозиха повернула голову до них, а діти й собі,

Ігор використав той момент і рвонувся з усіх сил з рук Івана, та шугнув, як стріла, з завулка.

— Біжи! . . Щоб ти втікав від людей, а люди від тебе, поки твого віку! — гукнула йому вслід Морозиха. — Ти-но, Іване, помий зараз добре руки від тої погані! — Звернулася до розгубленого сина, що стояв поруч з розчепіреними руками.

Скоро після того німці забрали в Ольги Степанюк її чудовий будинок, а ще за місяць виселили всіх людей з кам'яниці, де жили Дяченки. Морозиха вернулася з дорослими дітьми і онукою назад до своєї сторожки.

Люба Куценко

Танцювальний ансамбль «Соняшний промінь» під кер. Марини Березовської при Укр. Громаді Вікторії. У першому ряду, починаючи зліва: А. Болощенко та Ю. Бобенко. Другий ряд: І. Запотоцька, С. Гнатів, О. Юрків, А. Левинська, А. Вересай, М. Лотиш, М. Колінс, М. Запотоцька, Х. Глуханич, В. Панчак, В. Волощенко, В. Дебес. Третій ряд: Ф. Москалюк, В. Муц, А. Гарасименко, П. Рожик та Я. Юзва.

Фото: І. Святківський.

ГУМОР і САТИРА

Зоя Когут

Ч О Л О В І К А М

(«Незрозуміло-мило-нелогічне сотворіння, а ім'я тобі — жінка!» Чоловіки.)

Могутній розум, логіки язик,
Творець і війн і кодусів моралі,
Хребет родин, злодіїв провідник,
Герой, пророк, чи просто — ЧОЛОВІК,
Носій хрестів, кайдан або медалів. . .

Як зрозуміти нам твої думки,
Й діла твої — так тяжко зрозумілі,
Коли ти сам, через усі віки
Собі перечиш, з ціллю чи без цілі:

Ідей гуманних продуцент палкий,
Ти в ім'я миру й братської любови —
Шлеш тих братів ідейно на забій,
В гуманні війни. . . з розпачу і крові.

Великий будівничий і мистець,
В ділянці кожній твориш ти перлини
Щоб час від часу, змучившись вкінць,
Все нищити, мов знуджена дитина. . .

І так живеш, сліпий серед сліпих,
В родинних справах теж незрозумілий,
Бо те, що любиш у жінок чужих —
У власної — знести не маєш сили. . .

І гріх у тебе — все чийсь інший гріх,
По більшості жіночий. . . Ти ж сумлінно
Шукаєш тільки чисто людських втіх,
З твоєї сторони — цілком невинних. . .

Суддя жорстокий неморальних дів,
Про честь дівочу ти кричиш і пишеш,
І млієш в той сам час від руху брів,
Тих менше чесних й дещо. . . цікавіших. . .

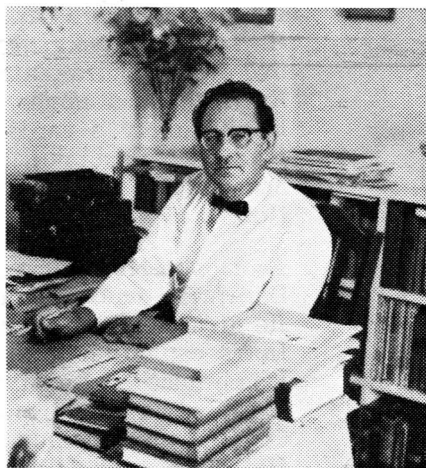
І хоч твій розум вже від поколінь,
вмів цілим світом двигати в основі,
Найбільш гордий ти — числом умінь,
(Пробач!) властивих кожному... ослові.
Коханий, не дорослий, не малий,
Чого ж тебе ми всі шукаєм вічно?
Ти, нездійснимий образ наших мрій!
Чи не тому, що ти якраз такий —
Незрозуміло-мило-нелогічний? ..

Ж І Н К А М

Нас називали перлами зі Сходу,
Квітами Півдня, Заходу хребтом.
За наші ласки і за нашу вроду,
Велися війни, списом і хрестом.
Для нас — писались арії й сонати,
Нам посвящались книги й кораблі,
Кохали нас святі і супостати,
Зрікались королівства королі...
Ми на своїх слабих плечах жіночих
Носили долю людства — й гріх мужів...
Ми пеленки міняли серед ночі,
Для будучих пророків і вождів,
І терпеливо слухали віками
Їх мудрощі... Від руху наших вій,
Діди — ставали раптом юнаками,
Втопивши розум в ложці буйних мрій...
Ідейні — забували про ідеї,
Губили мудрість сиві мудреці,
Жіночістю наповнили музеї
Найліпші, нами збуджені, мистці...
Чого ж нам треба ще? Влади якої?
Яких ще титулів і прав яких?
Лишім мужам всі функції героїв
І ролю переможців світових,
І почуття — сильніших розумово...
У нас є ж сила — певність вікова,
Що досить було Євиного слова,
Щоб захиталась Перша Установа,
Й звихнулась перша мудра голова...

Вас. Онуфрієнко

З пародій на українських радянських поетів

Василь Онуфрієнко за працею

Максим Рильський

В тіні комарика

Російський поет О. Сурков пише мені в листі: «Я нікогда не забуду того вечера, Когда ми «вечерялі» в українском селі і тех мілих ребят, которіе так внімательно смотрелі на наш стол. Прекрасніе ребята». На згадку про цей милий вечір я пишу цю поезію.

В селянській хаті тихо вечоріло,
Коли на стіл звичайний, непокритий
Поклали ми вечерю подорожню:
Горілки пляшку, мудрої перцівки,
Пів кілограма ковбаси смачної
І хліб пахучий та сардинки ніжні,
Привезені недавно ззакордону
(Дістати їх не всякому вдасться).
Ми сіли їсти, а малеча збоку
Спостерігати нас уважно досить стала,
Цікавість виявляючи дитячу, —

За кожним рухом стежила очима.
І радісно було мені дивитись
На цю радянську дітвору щасливу,
Що дивиться так вільно на ці страви,
Які їмо ми, й потім облизати
Бляшаночку з сардинок вільно зможе,
І ковбаси недоїдки, як будуть,
З крихтами хліба радісно змішавши,
Поїсть із апетитом вовчим, добрим.

І як словами описати можна
Багатство наше, нашої вітчизни,
Де діти можуть бачить, як поети
Їдять сардинки ніжні закордонні
І залишають щедрими руками
Недоїдки з обідів випадкових, —
Олію з-під сардинок золотисту,
На сонце наше літнє дуже схожу.

Щасливі діти! Виростайте щедрі,
Можливо й ви колись сільській малечі
Так будете недоїдки лишати
З вечері подорожньої своєї.
Якщо вам вдасться від ріллі зірватись
Й поетами заслуженими стати.

Максим Рильський

ПІСНЯ ПРО МИКИТУ ХРУЩОВА

(На мотив «Із-за гір та з-за високих»)

Проліта орел над степом,
Дужі крила розправля.
Захрущовилося небо,
Замикитилась земля.

Розляглося буйне жито,
Зацвіли рясні сади.
Нас, Микито, гей, Микито,
В комунізм скоріш vedi.

Проживем ми всі хвороби,
В нас настав новий закон,

Культ особи, культ особи
Тільки сниться, наче сон.

Для пісень прийшла обнова,
І слова нові й думки,
Від товарища Хрущова
Йдуть нам мудрі вказівки.

Розставай, снігів загребо,
Хай весна іде здаля.
Захрущовилося небо,
Замикитилась земля.

Ігор Муратов

П І С Н Я

У зеленім лузі,
в стиглій кукурудзі
навівало листя
пісню голосну.

А як свині їли,
рими мої зріли
і летіли в люди,
в синю далину.

Без жалю й тривоги
оспіваю роги,
ратиці й копита,
вуха і хвости.

Це із ними разом
нашим гордим часом
нам до комунізму
уперед іти.

Радісна година! . .
Хай живе щетина!
Хто нас переможе,
як щетина є? . .

Гей, дорога бита, —
Нас веде Микита,
Йдуть із нами свині,
Курява встає.

Трудові в нас будні,
Ми такі могутні,
Кукурудза стигне —
буде всім, усім! . .
Будем її їсти,
друзі-комуністи,
Кукурудза — сила,
кукурудза — грім, . .

Андрій Малишко

* * *

Розкопаю я кручу над Дніпром в понизов'ю,
У світанку рожевім там шукатиму долю,
І на поклик кремлівський із теплом і любов'ю
Посаджу спозаранку я горох і квасолю.

Буйним квітом засяє, наче серце заб'ється,
Як моя батьківщина, на всю міць, не потроху,
І Хрущов наш, як сонце, у Кремлі засміється,
В жмені повні набравши золотого гороху.

Піде жито й пшениця у державні комори,
Та веселая мати не заплаче від болю,
Батьківщина залишить нам не муку і горе —
На споживу залишить нам горох і квасолю.

І Сергійович скаже: «Маладци, малороси!
Відвикайте від хліба, комунізм уже близько! . .»
Я втиратиму мовчки мої радісні сльози,
В бур'яні від гороху присідаючи низько . .

Тривога в пластовому Таборі

П. інж. Яр. Булка був редактором пластової таборової газети «Соколине око» в пластовому таборі «Сокіл» біля Джилонгу (Австралія).

То не жаба в басейні хрокала, —
То наш Булка летів, як біда...
Позирав на всіх «оком сокола»
Й, мов яструб, часом нападав.

Якось впав він до шатер шулікою,
Де дівчатка голенькі були...
Закричало все й закувікало,
Аж дерева навкруг заревли.

Захлинувся телефон тривогою...
Три гадюки шутнули в ривчак:
Біг до шатер курною дорогою
Із поліції гнівний Савчак.

Прилетіла в тривозі поліція:

— Що за банда тут, де і яка?

— То даремна до вас петиція —

То я дописів в шатрах шукав...

Налетів поліцей наш хмарою,
Ізчепились в завзятій борні
І кричали вони кукабарою,
А в очах їм іскрились вогні.

— Ти не Булка, а лиш паляниця! —

Поліцей кричав Булці під ніс, —

— До лиця тобі йде молодиця,

Ти ж дівчат полошити поліз!...

Розпаливсь у гніві редактор,
Піднялася смертельна рука,
Застрибав, мов зіпсований трактор,
Іще мить — і заб'є Савчака!

Іще трохи — і все б пропало...

Пролилася б у таборі кров,

Та подув холодний вітер —

І наш Булка умить прохолов.

Він подав Савчакові руку

І сказав, подивившись на сук:

— Я готую число до друку
І не хочу кривавить рук...
Засміялись навколишні віти,
А вітри понесли новину,
Як то Булки злякались діти,
І як щастя спинило війну.

1962 р.

Остап Зірчастий

Мирославу Болюхові

М. Болюх — голова СУОА

Ви не журіться, друже Мірку,
Що ми вже трішки у літах,
Ми ще побачим ясну зірку
І з нею підем по світах.

Нас не злякують люди вперті,
Як той Окслей чи Балларат.

Ми ще побудемо у Перті,
І Гобарт стріне нас, як брат.

А семафори днів тривожних
Нам будуть двері відчинять,
І нам всміхнеться серце кожне
Ясних очей і оченят.

2. 9. 1962 р.

Панні із Брізбену

Ну, хто ж Ваше серце ізнов завихрив
У тому брізбенському світі,
Бо рік проминув, але жодні вітри
Від Вас не приносять привітів.

Ну, де ж Ви, ну, як Ви? — озвіться на мить
Із того далекого краю,
Нехай Ваше слово ізнов заgrimить
Чи ніжно, як легіт заграє.

1. 1. 1964 р.

На згадку

Я погляд Ваш, і Ваші очі,
І личко ніжне, молоде,
Хотів би часто-часто бачить,
Як сонця сміх в похмурий день.

А маму ніжно поцілуйте
Й скажіть, не пошкодуйте губ:
— Згубіть, мамуню, гнів до Чуба,
Як він давно згубив свій чуб.

Експромти

Скажіть, ну, як це розгадати,
Що, замість радості й тепла,
Ця пані з личком янголяти,
А в серці має стільки зла.

Закоханому

Кому сказати, хто послуха?
Аж світ весь обертом іде...
Бо він закоханий по вуха,
Вона ж і вухом не веде.

На фото Дм. Чуб в товаристві вчительок Тані Волошки та Н. Шаравари.
Фото: І. Святківський.

За всі ті погляди в цю мить
Готовий випить чарку...
Ото безчубий Чуб сидить
І вчительки з Бел Парку.
Праворуч — усмішка в лиці,
В очах гіпноз чи чари —
Горять то серця промінці
У пані Шаравари.
Ліворуч — сумівське дитя,
Я Таню знаю трошки:
У неї очі мерехтять,
Як у житах волошки.*)

Остап Зірчастий

*) Вірш Тані Волошки вміщений в цьому альманасі.

„Всесоборний мур“ у Сіднеї

(Дружній шарж на злобу дня)

Є в Китаї Мур Китайський,
Німці мають Мур Берлінський.
Та вже й нашим забажалось
Мати власний, український!
Чи він буде й де збудують —
Це тим часом таємниця...
Бо сьогодні на тім місці
Австралійська залізниця.
По один бік стануть діти,
А по другому — родина...
По-сіднейському то буде —
Всесоборна Україна!
Згодом буде дві домівки,
А пізніше — дві Громади.
Буде там всього по двоє,
І нема, як кажуть, ради.
Лиш один Господь допоможе,
Коли будемо прохати,
Щоб, замість кришити на клапті,
Більше розуму придбати...

П. Дібрівний

Остап Зірчастий

Американський міністер Дін Раск сказав,
що Україна є складовою частиною Росії.

У міністра Діна Раска
Бурячкова є закваска...
Ізблизька він ніби янкі,
А, як глянемо здаля,
Схожий він на москаля.

Історія Австралії,

(і нас в ній...)

Під нашої плянети грубшим пасом,
(Там, де б носились підштанці Землі)
Лежить, забута долею і часом,
Велика латка на блакитнім тлі.

Згори — надщерблена, підгризена долини,
На колір сухаря, пожовклого з нудьги,
Стирчала загадкова ця країна,
Найживши до світу береги —

довгенько... Десь зростали піраміди,
Рубались нації під християнський крик,
А тут — щасливо пік сусід сусіда,

І приправляв його, немов шашлик,
І їв без вилки... Самозрозуміло,
Британський світ такого не стерпів!
Тому, лише Австралію відкрили,
Тубільцям враз культуру прищепили,
Позбавивши їх звичок і — голів,

І, відступивши їм англійську грипу,..
Австралія ввійшла в список держав!
І стала напівсонно, напівсліпо,
Бажати власних напрямків і прав.

А головне — нових каналізацій,
Мостів, податкодавців і доріг...
І тут — щаслива злука ситуацій:
Австралія шукала рук до праці,
А ми — зупинки для скитальських ніг...

З обох сторін лиш «бізнес», більш нічого,
Без краплі будь-якого почуття.
Вона нам для життя давала змогу,
А ми давали їй — своє життя.

І хто був більше щедрий — знає небо...
І так, струсивши пил воєнних літ,
Ми попливли для дальшої потреби,
Хоч в молодий, та вже беззубий світ.

І допливли... Австраліє!.. О, Раю!,
Забутий чар наповнених склепів!

І де не глянь — від «баю» і до «баю»,
Байдужість до людей, і сантимент до — псів...

(як жаль, що ми трималися двоного...)

Матильди волсінг, паби, Боб і буш...

Австраліє! — А поза тим — нічого

Конкретного для спорожнілих душ.

Ані злоби, ненависти й любови,

Ні боротьби (крім у своїх рядах...)

Життя біжить покійно й показово,

Вливаючись в для нас готовий шлях,

Де, вип'явши патріотично губи,

Ми бережем від чужини народ,

Захоплено описуючи шлюби

Сестри по крові — з гідним містер Уотт...

Де, з нас самих, зліпивши Україну,

Й підкреслено наїжившись грудьми,

Ми гордо стали проти «культ-обміну»,

З землею, де жили колись і ми.

Де й нас не всіх за мужність перебили,

Бо ж ви та й я, здається, ще в живих!

А тут на волі кричимо щосили,

Проти подібних нам, а то й таких самих,

як ми були колись, як ще жили на рати,

В країні черг, Луб'янок і страху.

Та де вже нам дрібниці пам'ятати,

В добу ідейноярого спіху...

Женем в думках... «Обміни» чи «культури»,

Ми — проти, за чи тобто навпаки...

Між іншим — де ж поділись кокабури?

Де паби, буш, Матильда й шашлики?

Вони є легкостравніші... й барвисті,

(хоч буш останнє трохи й пригорів)

Зате все інше — на старому місті,

А от шашлик вже роблять з — баранів...

І тут історію цікавої країни

Ми перервем, на шашликовім тлі.

Лежить вона, підгризена долини,

Смішна земля... І ми на цій землі...

Зоя Когут

ВЕЛИКІ НАСЛІДКИ

Володимир Стріха, або як друзі (з підпольських впливів) казали — Дзюник, а з підмосковських — Володя, був дуже милою людиною, в цім не було сумніву. Крім того, він був письменником, в чім теж сумніву не було. Принаймні, у нього. Дуже часто, вхопивши між долоні свою продовгасту шляхетну голову з рідким, колись золотистим чубом, він дивився перед себе на білі аркуші бльокноту і розпачливо шукав доріг для своїх хвилюючих думок.

— Вступ... — шепотів він похмуро — Вступ... Поетичний нарис природи... Хмари чорні й великі, мов старі черевики... Зле. Зав'язка... Ознайомлення з персонажами... «Хома Стовп народився о шостій годині ранку і мав бородавку коло лівого ліктя»... Ні не те...

Кульмінаційний пункт... Розв'язка... Співзвучність пригоди і дії... «Ляв дощ і капали сьози...» О, горе мені! — Володимир бив стиснутим кулаком в чоло і нервово відкидав ногою крісло.

— Не можу... Не можу... Правила, ха! Граматика! Метафори! Поетичні звороти! Рози, дози, метаморфози... Трястя його матері! І як може людина бути сьогодні письменником? Як?! От — маю ідею, маю тему, маю персонажів, — все маю. Та кому це потрібно? Сьогодні письменникові треба метафор! Зворотів! Наголосів! О, сто чортів! А як писав Сервантес! Як писав Бальзак чи Діккенс? А-а, що там вони! Вони не були українцями! Так і повмирали, бідні, не пізнавши ні Грінченка, ні художніх правил... —

Гірко всміхаючись, він гриз кінець олівця і, стиснувши брови, сідав за стіл.

— Добре... Почнем...

«Страшний вітер, немов оскаженілий звір, мотлошив чорними гілками голих дерев і... і... і ревів десь в темній... в темній пащі бездонного неба.» Так... Добре. «В темній пащі...» Художньо. Бігме художньо. А що як до «пащі» причепляться? «Паща неба» — це вже майже безбожнецтво!.. Атеїст — скажуть — Советофіл! А, до дідька пашу. Тепер «чорні гілки голих дерев». Це вже хтось писав — скажуть — Нема оригінальності. Плягіят... Лишається сам звір... «Сильний вітер, немов оскаженілий звір...»

І пощо тут бідних звірят чіпати? Що вони мені зробили?..
— Він тяжко зітхав і задумано клав олівець до шухляди. Потім дивився на бльокнот, поволі видавав почату сторінку і, зім'явши її двома руками в м'яч, ціляв ним в коробку, до половини заповнену подібними творами.

— І пощо ото час марнувати? — говорила йому надтріснутим голосом, його вірна дружина.

— Ліпше б курник направив. А то кури по городі бігають, а йому байдуже...

— Кожна людина є до чогось призначена, — Олю! Зрозумій це. Ти до курника, я до писання...

— То чого не пишеш? Чого?

— Ти цього не зрозумієш. Я форм шукаю... Метафор, наголосів... У мене правопис тес... не тес...

— А коректори пощо? І при чім тут наголоси?

— А як же ж... Наголоси конечні. Вівця чи вівця... Нарід чи нарід... Знаєш...

— Нічого не знаю. По-моєму, — головне зміст. А наголоси? Пхи! Шевченко писав:

«Так от як кров свою лили,
Батьки за Москву і Варшаву...»

Москву, розумієш? І не болів за твої наголоси, бо мав що сказати. А ти, видно, не маєш, тому й виправдуєшся. А в курнику завіси переїржавіли і дверцят замкнути не можна.

— Олю! — благально дивився на неї Володимир. — Олю! Залиши мене в спокої з курниками твоїми. У мене душа болить, розумієш? Шевченко може не подумав, може не мав взірців, з яких треба брати приклад... Якби подумав, напевно б інакше написав... — він страшно хотів дати себе переконати і мати змогу чути бідним.

— Як наприклад? — їдко питала Оля, войовничо впираючи руки на бедра. — Як би він мав писати по-твоєму? Може замінити Москву на Лондон, лише для милозвучності? Доброму письменникові й звук не пошкодить, а злому і правила ні до чого... Ліпше б ти завіси направив, а то письменників, поетів... метафор, селян розкуркулених, страждань народніх... правописів... І ні одного слова для душі. Сама грамотна нудьга... Іди, іди. Папір і без тебе обійдеться.

Володимир, або Дзюник, безпомічно відмахувався рукою і, натягнувши старі черевики на свої довгі ноги, ішов... Кури були багато більше виробу. Вони перше сполохано

кудкудакали, а потім лише зацікавлено заглядали одним оком на його сумні господарські спроби і без жодних небажаних зауважень та критик, кокетливо старалися кліюнути його в дірку над великим пальцем, де невинно виглядала жовтенька вовна скарпетки.

— Оля має рацію, — думав він, похитуючи головою. — Вона, власне, стверджує мої думки... Кому потрібні всі ті правила, пощо вони? Але спробуй без них писати, і заклюють тебе. Добре було Тарасові чи Франкові! Їх і поправляти нікому було, не штука й прославитись... Єх!.. — і він безнадійно махав рукою.

Зовсім можливо, що на цьому й закінчилася б письменницька кар'єра Володимира Стріхи, якби не мала пригода з великими наслідками. Сталася вона після праці і після вечери, коли рожеві проміння заходячого сонця приємно зафарбовували світогляд і облегшували травлення підогрітих голубців. Володимир сидів коло свого стола і, перелистуючи листки календаря, машинально читав короткі вислови мудрих людей, що містилися внизу, під датою.

«12-го жовтня... Мовчанка прикрашує мудреця і маскує дурня»... Гм... Так... «Промова має бути, як жіноча сукня — обтисла, щоби бачити зміст, і коротка, щоби бути цікавою»... Гм... Цікаво...

«Загальні правила є створені для дрібних людей, — Великі — творять собі свої!»... Так, свої... Що?!! — Він зірвався з місця і лягнув себе по чолі.

— Загальні правила... для дрібних людей... Великі... — Бігме, це ж для мене! Загальні правила... Олю! Олю! Ходи... Ні, вона цього не зрозуміє!... Великі творять собі свої... Та певно! Свої правила! Що мені до загалу? Що мене ті правила обходять? Я сам собі... Я сам...

Володимир, або Володя, гордо випростувався і відкинув назад поріділого чуба. —

— Володимир Стріха... Був колись десь Едвард Стріха, та що там він... Я їм покажу...

Він оглянувся навколо і всміхнувся. — Мені б більшої кімнати, — подумав. — З раннім сонцем... І бюрко нове, темне. Покрите зеленою вовною... або й лямінексм... Та це потім...

— Будь ласка, Олю, не роби більше в мене порядків і не рушай мого стола, — сказав майже авторитетно, виносячи коробку із зім'ятими початками своїх творів.

— А це чому? Ти собі служницю візьмеш, чи що?

— Ні... ні... Я сам... Там може бути якась думка важлива, а ти викинеш... Знаєш у нас кожне слово може стати скарбом...

— У нас? У кого це у нас? У тебе й мене?

— Ні... ні. У письменників, я думаю.

— Ага! ти думаєш... Може б почекав, доки тебе хтось письменником звеличає, чи ти тут теж сам?

Володимир усміхнувся. Нехай говорить. Нехай...

Перший твір Володимира Стріхи, під наголовком «Червона Кров» повернувся з видавництва через півроку. В залученні було чотири стрічки машинописної імпертиненції, мовляв: «На жаль, Ваш твір художньо неопрацьований, задовгий, з невикристалізованою ідеєю й штучними персонажами. Ясним в ньому є лише наголовок, але й йому бракує оригінальності, бо колір крові був визначений уже давніше...» Володимир кипів.

— Дурні! Таку мистецьку річ... Майже сто п'ятдесят сторінок національної боротьби, а їм ідея не викристалізована!... Та сам момент, де дядько Іван комуніста на цівку бере, що вартий! Або, як Ярина портретом Сталіна в печі розпалює... А їм ще не викристалізована... Мабуть, не по душі мій патріотизм! Ну, добре... Побачимо...

Другий твір Володимира Стріхи, під назвою «Чорні круки» лежав в іншому видавництві дещо довше. Володимир зле спав і питав сусідів, чи не потрапив лист на його ім'я в їхню скриньку.

— Такий цікавий твір! — думав нервово. — і ані пес не гавкне. Там все — і зірки в небі, і трагедія розлуки, коли Наталка протягом цілих двох соток кілометрів руки ламає, плачучи... І війна, і підпільна праця... все там... Двісті вісім сторінок. Ні, дев'ять... Так, двісті дев'ять дрібного машинопису. А, може, вони вже надрукували?

«Чорні круки» повернулися з короткою заміткою на останній сторінці.

«Довжина твору — нічим не виправдана. До друку не придатний».

Володимир довго сидів, вдивляючись в чиєсь не зовсім виразне письмо.

— Брешеш, сатано! — прошепотів злобно. — Брешеш... Я знаю собі ціну! Он часопис вже чотири моїх статті вмістив, і ще вмістить, як напишу... Навіть Петро казав, що в

мене стиль цікавий... А що, якби я йому перечитати дав? І Куликові... Так, Куликові обов'язково. ! може ще Гордісвій, вона щось там сама пише... Вони мені скажуть... Напевно скажуть... Їм українська справа напевно не байдужа, як оцим московським прихвосням...

І він не помилився — і Петро, і Кулик, і Гордієва, і ще з півдесятка розумних людей цілковито погоджувались з Володимиром, щодо вартости його творів. Принаймні в його присутності...

— Дуже оригінальна тема... — говорили йому м'яко. — Дуже... Невикористаний матеріал. Нам, власне, героїзму й потрібно, ви це добре підхопили. Добрий образ дядька Івана... такий патріотичний. Ви би постарались це книгою видати. Це було б корисною працею...

Володимир саяв.

— Я так і знав! Думали, що налякали мене! Думали, що я вже й замовкну! Ну, не на такого натрапили... Ми письменники, інтелігенція, мусимо сірій масі дорогу до ідей освічувати! Нас сама доля на провідничі пости поставила! Друзі!.. Колеги!.. Ми мусимо! Ми повинні... — Друзі і колеги притакували. Ніхто не заперечував думки про провідничі пости, і всі погоджувались з далекозорістю долі, але чому вона вибрала якраз Володимира Стріху ліхтариком для нас — ніхто не розумів.

За деякий час і «Червона кров», і «Чорні круки», і збірка віршів «Український Олімп» були видрукувані за власні кошти автора.

— «Вийшли друком три книги нашого шановного автора Володимира Стріхи» — стояло в часописі. — «Гарна обкладинка. Ціна — чотири долари.»

— Ну й де мені з ними подітися? — зітхала Ольга. — Дев'ять соток книжок! І хто їх купуватиме?

— Не бійся, Олю! Трохи я сам розішлю, для рецензій, знаєш, а тоді й решта піде...

Але книжки лежали.

— От отара неграмотна!.. — гарячився Володимир. — В телевізю очі втоплять, а рідної книжки не куплять... І що за колеги мені — 75 книжок розіслав, а ні одної рецензії не дістав. Наче їм мову відняло...

— Видно, нема про що писати, от і мовчать... — криво усміхнулась його вірна дружина.

Вона вже не згадувала йому ні про курятник, ні про по-

ламаний паркан: Володимир був тепер вище цього. Він годинами дивився з великого вікна кудись в незнане, або задумано стукав олівцем по столі. Особливо, коли сподівався, що хтось може його побачити... Часто їздив по знайомих, з течкою випадково взятих творів, і читав їх поважно, з натиском, слухачам, які все частіше раптом кудись поспішали.

— Здуріли люди... Навіть вже й для духової страви часу не мають. — думав він, сумуючи.

І в такому мелянхолійному настрої застала його стаття про «Духові Страви», дбайливо вирізана з позаокеанської газети і переслана йому без коментаря. В ній, після заміток про важливість літератури і її вартість для людського розуму й душі, після переліку деяких імен нових і старих письменників та згадки про їх найліпші твори, стояло чорними грубими літерами його ім'я.

— «Володимир Стріха! Минулого року цей автор видав власними коштами чотириста п'ятдесят фунтів (битої ваги) задрукованого паперу. Чотириста п'ятдесят фунтів!..»

Володимир Стріха відчув, як холодна хвиля поту раптом облила його голову і полізла по спині вниз.

— Чотириста п'ятдесят фунтів... Не дев'ять соток книг, не троє творів, не двадцять сім віршів, а чотириста... А я ж ногами не спав... А я ж... А я...

Він схилив голову на руки і замкнув очі. В горлі ріс якийсь гіркий клубок, солоні краплі повзли по щоках, збиралися в кутах уст.

— Битої ваги... — Він витягнув хустку і витер очі.

— «Такі й подібні автори винуваті за зростаючу байдужість наших людей до друкованого слова, яке в руках цих авторів перетворилося в сіру анемічну нудьгу. Давайте нам вогню, давайте силу думки, давайте кохання, ненависти, сміху, страждань — але не корміть нас банальністю, лексиконном комплікованих слів, трафаретним патріотизмом і — нудьгою. Ліпше, ради Бога, мовчіть!..» — Володимир голосно вичистив носа й схлипнув.

— Продажні душі... Пройдисвіти... — сказав кудись потихо.

Так скінчилася письменницька кар'єра Володимира Стріхи. Він цілковито зійшов з громадського екрану і зник в забутті. Друзі й колеги все рідше його відвідували, не знаходячи спільної мови. І дивно, як скоро забувається людина,

яка не лишила після себе нічого, навіть порожнечі... Деколи, правда, його жінка, приносячи сусідці свіжі яйця, оповідає, що чоловік її тепер уперто вивчає малайську мову. Кажуть, що малайські письменники ще не мають ні критиків, ні художніх правил...

Швидко минає час. Здається, ще так недавно учні Ньюпортської Рідної Школи ім. Т. Шевченка виступали у шкільних концертах, тішачи глядачів своїм танком «Аркана», якого навчала їх пані М. Сорока, а сьогодні, через 12 років, це вже дорослі люди. Одна з них сама вже навчає в українській Рідній школі, друга закінчила університет і працює за фахом, третя закінчила коледж і вчителює в австралійській школі, четверта працює в установі друкаркою, п'ята виїхала до Канади, а шоста навчається в університеті. На фото, починаючи зліва: Христина Сорока, Галя Нитченко, Люба Бобурко, Ганя Рудик, Стефа Мандрик і Марійка Куцан.

Фото: Іван Святківський.

Д. Лагода

Господь і квіти

Був соняшний ранок. У райській долині квіти чекали приходу Господа. Хоч тоді квітам ще дозволялося вільно рухатися по долині, цього ранку вони стояли непорушно у сподіванні ласки Божої.

Ось надходить Господь. Першу помітив проліску. Вона зустріла Його поглядом синіх очей, в яких було стільки надії! Господь ласкаво доторкнувся квітки і промовив:

— Будеш ранньою весняною квіткою. Виростај першою, оповіщай прихід весни.

Почувши Господню мову, фіялочка подумала: «Щаслива проліска, вона приносить радісну звістку. А то ж так приємно дарувати радість усім навкруги!» За такі хороші думки Господь нагородив фіялочку ніжними пахощами. Відтоді вона стала першою пахучою весняною квіткою.

Підійшов Господь до троянди. Квітка, побачивши Його близько біля себе, зарожевілася від щастя і стала тягтися вгору, щоб вдячно торкнутися Господньої руки. Від гарячого почуття захоплення і відданості її туго завинені пелюстки розгорталися і щораз густіше наливалися чудовими барвами. І почула вона слова Господа:

— Розів'єшся пишним квітом. Будеш найгарнішою квіткою на землі.

Біла лілея зустріла Господа з побожно схиленою голівкою, ледве чутно шепочучи слова молитви-привітання. Так і залилася вона назавжди побожною квіткою, символом чистоти. З того часу люди несуть лілеї у Божий храм і кладуть їх перед вівтарем Матері Божої.

Пішов Господь далі долиною, а до Нього швиденько: горіцвіт, шавлія, м'ята, деревій, подорожник, звірбій, золо-

тотисячник, валеріяна, ромен і багато інших. Так гурточком і припали вони до ніг Милосердного. Господь поблагословив їх, промовивши:

— Помагайте людям у біді. Ростіть, всмоктуйте соки з землі, ловіть соняшне проміння. Збирайте ліки у своїх листочках, у корінцях, у насінні. Кожен з вас буде мати ліки від якоїсь хвороби.

У гуртку тих рослин була й конвалія.

— Господи! — озвалася вона несміливо. — Я хочу робити добро людям, та чи знайдуть вони мене в лісових тінистих схованках? До того ж, я мала й непомітна.

І була їй відповідь:

— Не турбуйся, квіточко, люди будуть шукати тебе і знаходитимуть. Для того даю тобі дивні пахощі, а разом з цим, у своїх дрібних білих квітках-дзвіночках матимеш дорогі ліки для серця.

Поблизу стояв будяк. Він чув розмову і запишався: коли невеликі квітки мають таке важливе призначення, то йому, будякові, буде дане ще важливіше! Він гордо випростався, розштовхав своїм жилим листом рослинну малечу, — цього притиснув до землі, тому сбірвав гілочки, — і приступив до Господа. Тож був покараний за зухвальство та зневажливе ставлення до менших:

— Нікому не буде користи з тебе! Ніяка тварина не захоче житися твоїм листям, бо на ньому виростуть тверді колючки, — сказав Господь і пішов далі. Будяк здригнувся і в думці гірко покаявся. Тоді Милосердний повернувся і промовив:

— Будеш рятувати верблюдів від голодної смерти в пустелях.

Ішов Господь далі й далі. Кожній зустрічній квітці давав якесь доручення. Нарешті захотів присісти й відпочити. Озираючись навкруги, а вже соняшник підставив свій міцний стовбур, щоб Господеві було до чого прихилити спину, простяг широке листя, щоб зробити холодок. Велика квітка випнула свої жовті скрайні пелюстки, запрошуючи бджіл до себе. Хотілося їй звеселити Господа бджолиним гудінням-музикою. І нагородив Господь добру рослину за увагу й піклування:

— Станеш у великій пригоді людям. З твоєї квітки бджоли збиратимуть нектар і перероблятимуть його на мед, а в

насінні будеш мати цінну поживу для людей. Для того вони тебе вирощуватимуть. Всі тебе любитимуть і шануватимуть.

Відпочив Господь і пішов далі. Поміж сірим камінням стояла бідна непомітна квітка.

— Де ти примостилася, моя дитино, чому не йдеш до веселого гурту на зелені трави? — спитав Господь.

— А це каміння, Боженьку, залишити самотнім? Без мене не буде тут життя.

Зворушила Господа така відповідь. Він вирішив дати цій квітці особливе завдання.

— Будь ломикаменем! Даю тобі надзвичайну силу пророкстати крізь твердий ґрунт, пробивати у своєму рості каміння. Розквітай синім і фіолетним квітом. Не бійся тяжкої праці та невігоди. Давай іншим приклад витривалості й мужності!

Ще раз довелося Милосердному розгніватися. Гарне суцвіття бамбука виросло найвище від усіх квіток, але пнулося ще і ще вище. Бамбук з погордою дивився згори на інших. А чувши Господню розмову з якоюсь квіткою, він кожного разу спалахував від заздрощів і злісно шепотів: «Чому не мені бути найгарнішою квіткою на землі? Чому не мені дано найніжніші пахощі?» І, не втерпівши, поки Господь підійде до нього, сам наблизився і спитав:

— Господи, чи одержу я краще призначення, ніж ця дрібнота? Чи матиму славу і належну мені шану від людей?

— Соромся! — промовив Господь. — Ти, квітко, грішиш гордощами. За це караю тебе: кожного разу, коли з'явишся на рослині, не прославлятимуть тебе люди, а жахатися будуть.

Так і сталося. І в наш час по деяких країнах вирощують бамбук. Ця багаторічна рослина протягом кількох років дає людині їжу — поживні молоді пагони. Але, коли бамбук раз зацвіте, він умирає. І тому люди жахаються, побачивши цвіт на ньому.

І знову, одній квітці дав Господь незвичайне призначення. Помітив, як схвильовано ворушилися її листочки, як голівка то нахилилась, то підводилася вгору, ніби подавала знаки.

— Чого ти так непокоїшся, квіточко?

— Бедрикові загрожує небезпека, Боженьку! Тут літають

пташки, можуть схопити цю корисну комаху. Нехай би ховалася під моє листячко.

— Така ти добросердна рятувальниця? Ну, коли вже маєш до цього нахил, рятуй людей! Звелю вітрам рознести твоє насіння по схилах вулканів. Люди, що там поселились, не всилі відчутти наближення вулканового вибуху, а ти кожного разу перед вибухом розквітай червоним квітом і тим попереджай про небезпеку. Люди будуть тобі вдячні, бо матимуть час урятуватись. Називатися будеш королівська примула.

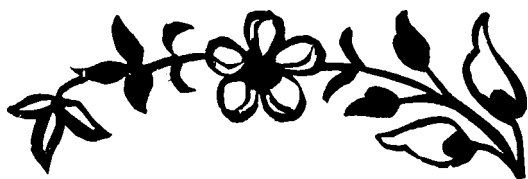
Обійшов Господь усю широку долину, не минув ні однієї квітки. Здавалося, всіх наділив призначенням. Аж ось, біля самої вихідної брами ступив на тверде зелене листя.

— Чого це ти, барвінку, так низенько розіслався по вологій лощині?

— Стелюсь, Боже, килимом Тобі під ноги, щоб перейшов по сухому.

— Ніжне серце маєш, рослино моя! За це всі й усюди тебе любитимуть, молоді дівчата будуть тебе вирощувати й плекати, пісні про тебе співатимуть. Не завмирай і на зиму, і під снігом залишайся свіжим! Весели всіх навкруги зеленим листом! А як доведеться кому покинути рідний край і жити на чужині, заглядай йому в душу ясним синім очком, злагідною його тугу! — промовив Господь і вийшов з долини.

Так і до наших часів квіти виконують завдання, що того ранку поклав на них Господь Створитель.

Ольга Литвин

Три Петрики

Три Петрики, віком шість, сім і вісім років, що жили в сусідських будинках, часто після школи приходили бавитися в садок, що знаходився за нашою маленькою хаткою. Всі три Петрики часом забігали до мене поодиночі, і я частувала їх чоколядою. Одного разу вони змовилися і прийшли всі три разом, з надією, що я всіх їх почастую солодким. Вони стояли і чекали.

Я їм сказала, що я маю для них смачну чоколяду з горіхами, але вони мусять заробити її.

— А що ми мусимо вам зробити, щоб заробити чоколяду з горіхами? — запитали всі три.

— А ось, вгадайте! — сказала я.

— Принести дров? — запитав старший Петрик.

— Ні! — сказала я.

— Помогти полоти бур'ян у квітнику? — запитав середущий Петрик.

Дмитро Чуб

Минула осінь

Вже осінь минула, самотні гаї,
Скрізь дерево голе, безлисте;
Пташки відлетіли в далекі краї,
Лишивши садочки барвисті.

Ще тиждень-другий, і сувора зима
Засніжить і дах, і подвір'я,
І будуть вітри завірюху здіймать,
Носити сніжинки, мов пір'я.

Заснуть під снігами поля і річки,
Все біле — ні меж, ні доріжки;
І вибіжать діти на килим пухкий
Пограти завзято у сніжки.

Вже осінь минає, самотні гаї,
Скрізь дерево голе, безлисте;
Пташки відлетіли в далекі краї,
Лишивши садочки барвисті.

— Ні! — заперечила я.

— Вкинути листа в поштову скриньку? — запитав найменший Петрик.

— Ні! — сказала я. — Ні це, ні те, ні онте! Я даю вам кожному п'ять хвилин часу, і кожен з вас мусить розповісти мені маленьке оповідання, але не почуте в школі чи вчитане з книжки, а придумане! І тоді кожен з вас отримає за оповідання по великому шматку чоколяди з горіхами.

Всі три Петрики закусили губи, нахмурили лоби і почали думати. Найменший Петрик навіть вклав пальця в рот і затупав ногами по підлозі. Це, очевидно, помагало йому думати. І, дійсно, він зголосився першим, що вже має щось оповісти.

Ось казочка, що її оповів Петрик 6-ти років: «Наша кішка привела п'ятеро сліпих кошенят — четверо сірих і одне чорне. Коли кошенята підростуть, то ми сірих віддамо знайомим, а чорне залишимо собі, бо чорний кіт в Австралії приносить щастя».

Другим зголосився Петрик 7-ми років. Він оповів таке: «Зелений коник зніс у траві дванадцять яечок, поклав в коробку і поніс їх на базар продавати. Але з нього на базарі почали насміхатися, що його яечка малі, і ніхто не хотів їх купувати. Коник пробув на базарі майже цілий день і голодний пострибав додому в траву, в куток за гаражем. Він був дуже розгніваний, втомлений і голодний і з'їв всі дванадцять яечок сам!»

Петрик 8-ми років оповів таке: «Корова і віл пішли на прогулянку по вулиці. Якось ненароком віл наступив корові на ногу, аж вона підскочила з болю.

— Я дуже прошу вашого вибачення! — сказав віл. — Я не навмисне притиснув вашу ратицю! Це трапилося випадково! — І віл чемно вклонився корові. Корова усміхнулася, і вони продовжували прогулянку по вулиці!»

Безумовно, всі три Петрики отримали від мене по великому шматку чоколяди з горіхами за такі гарні оповідання.

Тетяна Волошка

МОЯ ЯЛИНКА

Коло хати, у садочку,
(Щоб була цілком моя)
Біля тину, в холодочку
Посадив ялинку я.

Довго, довго ту ялинку
Доглядав я й поливав,
І найменшу бур'янилку
Кругом неї виривав.

Як прийшли Різдвяні Свята,
Ухопив сокиру я:
«Час ялиночку зрубати,
Бож ялинка це моя!»

Ох, яка ж вона пишненька,
(Зупинився я на мить)

Уже десятий рік у червні-липні відбуваються в Австралії Двомісячники укр. книжки і преси. За 10 років під час Двомісячників продано літератури та преси більше, як на 35 тисяч доларів. На фесто діти вибирають і купують книжки на святі книжки в Ессендоні (Вікторія) під час одного з Двомісячників.

Фото І. Святківський.

І струнка і зелененька,
Мабуть, також хоче жити!

Ні! Шкода її рубати,
Заквітчаю у дворі!
Всіх тут буде чарувати
З янголятком нагорі!

Ну, яка ж буде прекрасна,
В сяйві як замерехтить, —
Навіть зірка в небі ясна
Не зуміє так світити!

Тетяна Волошка

Л. Гаєвська-Денес

Птах із торбою

(Казка з циклю «В зоопарку»)

— Бабусю, бабусю! Що ж це за птах такий? Великий... А ніс у нього який!.. А чого ж це в нього торба під носом?

— То, серденько, пелікан. Він, справді, дуже великий птах! А ніс у птаха, ти ж знаєш, називається — дзьоб. Торба в нього тому, що вона йому дуже потрібна, йому з нею зручно.

— А чого потрібно? Чого зручно?

— Це, бач, довга історія. Ось давай сядемо на лавочку, відпочинемо, ти пиріжечка з'їси, а я тобі про пеліканову торбу розкажу. Отак, добре...

Треба тобі знати, серденько, що птахи всякі бувають, в інших місцевостях живуть. Одні — лісові, жувуть у лісі; лугові — в лугах та в степах живуть; садові — в садках, а водоплавні на воді чи біля води. Оце ж качечки, гусочки, лебеді, кулики та й пелікани — водоплавні птахи, на воді або біля води живуть. Знаєш, і журавель, хоч і не плаває, а живе коло води, бо тут йому найкраща пожива є.

Оце, що розказуватиму тобі, то було дуже давно, ніхто вже й не пам'ятає, коли саме. На одному великому озері жили собі качки, гуси, пелікани, кулики. Он, глянь, бачиш

отого маленького птаха з тоненькими ніжками? Ото ж і є кулик.

На другому, сусідньому озері, власне, на болоті, жили журавлі. Королем у водоплавних птахів у ті часи був журавель, називався Цибатий. Тому так називався, що мав дуже довгі ноги, довші, ніж в усіх інших журавлів. Тому ж він і королем був, бо був вищий за всіх. Всі водоплавні птахи дуже шанували свого короля, слухали його порад і наказів.

Аж ось де не взявся один пелікан, що не хотів нікого слухати, що був дуже злий і робив тільки те, що йому хотілося. А хотілося йому завжди битися, сваритися. Він бив качечок, і гусочок, і маленьких куликів. Розганяв їх, не давав рибку ловити, і вони часто були голодні через нього. Довго терпіли всі птахи, а тоді вирішили поскаржитися своєму королеві-журавликові. І попливли вони гуртом до того болотця, де журавлі жабок собі на обід ловили. Цибатий вже й пообідав. Стояв собі на одній нозі, голову під крило сховавши, відпочивав (бачиш, он так, як отой журавлик, що там під деревцем стоїть. . .)

Качечки, гусочки, кулики — всі підійшли берішком до нього, чемно вклонилися, привіталися, а маленький куличок одразу почав оповідати про злого, нечемного пелікана.

Цибатий витягнув голову з-під крила, став на обидві ноги й уважно слухав, що кулик розкаже. Коли тей закінчив своє оповідання, всі качечки разом сказали:

— Так, так, так!

А гусочки й собі обізвалися: — Ге!

Журавлик Цибатий дуже розгнівався. Він затупав ногами, отак; тоді підняв догори дзьоба, отак, і сердито сказав:

— «Курли, гурли?», що означало «Я їх покараю!» Після того він двічі змахнув крилами, отак, і полетів на велике озеро. За ним полетіли й усі качечки, гусочки, кулики. Прилетівши на місце, журавель взявся сварити, встидати нечемного пелікана; казав йому, щоб він перепросив всіх птахів, яких кривдив, і щоб більше так не робив. А той пелікан, замість того, щоб послухати журавлика, собі взявся кричати. Подумай собі тільки, який же він був нечемний! Не хотів слухати, що йому король каже, а ще й сам взявся кричати. . . Кричав, своїм великим дзьобом стукотів так, що всі жабки з переляку в воду пострибали, і качечки з гусочками голівки у воді поховали, а кулики забігли геть далеко,

у кущах поховалися. . . Він так стукотів дзьобом, що його почули інші пелікани і зараз же прилетіли, щоб побачити, чи йому яка кривда не діється. . . Вони обступили його і собі застукотіли дзьобами: — «Що, що, що? Чого, чого, чого?»

Журавлик Цибатий розповів їм, що сталося, за що він насварив пелікана. А вони й собі в крик:

— Як? Щоб через якихось малих качок, сірих гусей, тонконогих куликів та король мав сварити пелікана? Неможливо!

І вони всі кинулися бити качечок, і гусочок, і куликів. Побачивши це, журавель підлетів високо вгору і голосно погукав своїх журавликів. Ті скоренько й прилетіли. Цибатий наказав їм, щоб зробили порядок. Журавлі, стоячи на своїх довгих ногах у воді, стали бити пеліканів. Пелікани злякалися! Їх ще ніколи, ніхто не бив, вони й не знали, що то боляче. . . А тут, як їм заболіло, вони одразу й посідали тишенько, наче й не було нічого.

Король-журавлик питає:

— А що? болить?

— Болить. . . — вони кажуть.

— Ото ж і качечкам, і гусочкам, і кулікам болить. . . Щоб же ж ви більше ніколи, нікого не били! Живіть усі мирно, дружно. Води багато, в ній риби теж багато, всім вистачить пастися.

А пелікани кажуть: — Добре, ми битися не будемо, але риби їм не дамо ловити. . .

Ох, розсердився журавлик:

— Як ви, — каже, — такі, то ви ж тут не будете риби ловити! Ви великі, міцні птахи, літайте в море рибу ловити! Уважайте, слухайтесь! Пам'ятайте, що я сказав! — Знявся він на крила та й полетів додому, а за ним і всі журавлі полетіли.

Нічого було робити пеліканам, мусіли слухати наказу короля-журавлика. От і стали вони літати далеко в море рибу ловити. Ото наловлять рибки, наїдяться, і знову треба ловити, щоб діткам додому занести. Зловить пелікан одну рибку — занесе одній дитині, а тоді летить ловити другу, щоб другу дитину нагодувати, а тоді для третьої та отак і літає цілий день сюди й туди. То до вечора так утомиться, що, де впаде, там і засне і до своєї хати не здужає вже долетіти. То баба-пеліканиха й надумалася — взяла великий листок з латаття (бачиш, он на ставочку багато такого ве-

ликого листя-латаття...) та з нього торбу стулила й поче-пила до дзьоба. Як полетіла в морі рибку ловити, то й сама наїлася й повну торбу наскладала для діток. Принесла ту рибку, всіх діток одразу нагодувала і сама добре відпочила. Побачили інші пелікани в баби ту торбу, то й собі такі самі порсбили. Знаєш, все латаття пообривали на ті торби. . . Ну, звичайно, ті торби були зелені, але з часом змінили колір. Бож пелікани, як почіпляли ті торби собі під дзьобами, як побачили, як то з ними зручно, то вже й не скидали їх. От ті торби й поприростали. А пелікани ж щодня в море по рибку літають, ті торби у воді полощуть. То ті торби мокнуть, а потім на сонечку та вітрі сохнуть, от і пожовкли.

Те все дуже давно сталося. . . Досі всі пелікани й забули, що колись вони не мали таких торб; забули, що їх король-журавлик покарав, у морі рибку ловити послав. До своїх торб так позивали, що навіть ними пишаються. Бо й справді, ніякі інші птахи таких торб не мають.

Он, глянь, як отой пелікан поглядає на качечку, як він їй свою торбу показує, ще й буркоче щось — говорить. Напевно, хвалиться своєю торбою!

А. Хрущевська

3 африканських спогадів

Перед світанком 17. квітня 1943 року англійський транспортний пароплав з 1200 скитальцями різних національностей наближався до берегів невідомої Африки. Пароплав зупинився перед портом, дожидаючи ясного ранку. Коли мрячний туман зник, перед нашими очима з'явилася мальовнича Африка. Ще ніколи перед тим ми не бачили такої краси природи, таких струнких пальм, бананових гаїв та мангових садів.

Коли вже розвиднілося, наш пароплав поволі наблизився до порту МОМБАСА. Бездомні вигнанці-скитальці, що залишили свою Батьківщину ще у 1940 році, волочилися понад три роки по світі. Пройшли Сибір, Узбекистан, Персію, Індію, добились до африканського побережжя і нетерпляче чекали, коли тепер стануть на африканській землі, хоч чужій і невідомій, зате вільній і спокійній.

Привітне сонце обсіпало своїми ранніми променями нових гостей, що ніколи не мріяли про Африку.

17. квітня 1943 року прийшлося нам уперше побачити мешканців Африки, негрів чорних, як вугіль, зовсім голих, на тонких ногах, широких, розбитих, потрісканих стопах з грубими, широко розставленими пальцями. Черева у них роздуті, випхані вперед, часто з видутими пупками. Руки довгі, нижче колін, із огрубілими ліктями й білими нігтями. На нормально високій шиї чорна голова з вовнясто-кучерявим волоссям. Вуха у них подірявлені. Діри вух починалися від проколення гостриком тернини і поступово збільшували до товщини одного сірничка, двох, трьох, а то й більше, що збільшувало діру у вусі до 1 і 2 інчів. В таку діру всаджували дерев'яний ковбаник, гарно обтесаний, розмальований або прикрашений випалюваними зображеннями. Пороздирані вуха звисали аж до плечей, а тіла африканців, тобто лиця, руки, плечі й груди були порізані й подряпані всякими візерунками.

Таких людей ми зустріли вперше біля наших вагонів, якими нас перевозили далше. Ці негри з острахом гляділи на нас, білих, що поралися біля своїх клуночків. Мене вразив вигляд одного африканця, зовсім голого, який здивовано дивився на нас, щось говорив, розводив руками. Мови його ми не розуміли, але бачилось, що він просить милостині. Не довго надумуючись, ми почали кидати бідному крізь вікна вагонів, хто що мав: їжу, гроші й одєжу. Незабаром товариство чорних збільшилося. Показався зовсім сивий дід з дзвіночками на ногах і на руках, вище ліктів. Під плескання в долоні чорних він почав забавляти нас своїм національним танком. Зразу було нам дивно й огортав нас жах, коли дивились на старого танцюриста. Він викручував свої руки, ноги, закидав голову назад, вивертав очі, падав на землю, корчився, робився маленьким, то знов видовжувався, рвав зубами землю, простягався, як мерлець, вигукував незрозумілі слова і знову зривався й танцював до втоми. Так вітали нас, своїх білих гостей. Тоді було для нас дивним, страшним і смішним.

Поїзд поволі рушав, чорні закидали нас своїми африканськими овочами, а ми їм кидали дрібні гроші. Вони ще пробували бігти вздовж поїзда, вимахували руками, вигукували незрозумілі для нас слова.

Ми поїхали до переходового табору МАКІНДУ, недалеко Найробі в Кенії, де перебули карантин біля чотирьох місяців. Тут ми пізнали нових чорношкірих. Вони були одягнені в кропив'яні мішки або в поганий матеріал власного виробу. Приносили й продавали нам кури, яйця, овочі й кукурудзу. Все вони були з вовнистокучерявим волоссям, грубими видутими губами, широкими носами, гострими клинуватими, напричуд білими зубами.

Серед негрів є багато різних племен. Різняться вони між собою деколи виглядом, найбільше звичаями, а і мовними діалектами. Живуть вони поодинокими господарствами в круглих хатах, стіни яких городжені пруттям, а дахи криті багановим, пальмовим листям або слоною травою у вигляді стіжка. Вікон у них немає, двері з солом'яних мат або зовсім відкриті. Устаткування хати дуже просте. Мати, шкури до спання, дерев'яний посуд, мішки та коші для переховування овочів. Під стіною стоїть або лежить необхідна зброя: луки, стріли, панги, і дзіді (ратища). Є в них і музичні інструменти: бубни т. зв. ТАМ-ТАМ, при помочі яких дають знати від хати до хати про важливі розпорядження, перестороги перед небезпекою, а то й запросини в гостину на свіжу ПУМБУ, що її роблять з кукурудзяної муки й овочевого соку. Це в них найкращий напій, немов вино.

Де частіше падають дощі, там життєві умови кращі, зокрема для рільництва, вирощування кави, бананів та цукрової трощі. Негри сіють багато кукурудзи, проса, і садять багато земних горішків (пінатс), відцвілі голівки яких хиляться до землі і щойно там дозрівають овочі. Крім цього, вирощують МАНЬОК, кущову рослину з цибульковим корінням, з якого роблять муку на хліб-коржі. Млинів негри не мають. Зібране зерно кукурудзи чи проса розтирають у вижолобленому камені, або товчуть у кам'яних ступах дерев'яними ступирями. Деякі племена займаються годівлею худоби. Племена нижчої культури займаються збиранням лісових овочів, рибальством та полюванням. Харчування у них дуже погане. Їдять вони коріння, ягоди, листя, пташині яйця, часом рибу або кусок сирого м'яса. Ввесь час мандрують серед джунглів, а перед бурею ховаються в будах, зроблених на скору руку. Деякі, більш відлюднені племена, одягаються в звірячі шкури, а жінки таких племен носять шкури нашивані дрібними черепашками та бляшками.

Зовсім дике плем'я людодів, т. зв. МАСАІ, що живе далеко в лісах, ходить зовсім голе. Їхні тіла розмальовані білою фарбою, в носах проколені діри так, як і в вухах, а в діри повкладані дротинки, бляшки чи просто дерев'яні кілочки. Ці люди живуть виключно з полювання і є небезпечні для інших племен, часом кидаються на людей і вбивають своїми ратищами, а тоді розривають на шматки. Їдять все сире. Бувало, заходили вони на наш спільний ринок, але завжди під наглядом поліції. Високі ростом, озброєні ратищами, луками з отруєними стрілами, в головах, заліплених червоним болотом, мали пера диких птахів або кудлаті хвости звірят.

Негри ніколи не ходять одинцем або рядами, а завжди групами, і один за одним наставивши ратища перед себе, завжди насторожені, готові боронитися перед нападом диких звірів. Проходять вони обережно протоптаними стежками поміж кущі і слоновою травою.

Африканський ліс дуже різниться від нашого лісу. У ньому не знайдеш ні одної квітки, що не мала б бодай деякого запаху. Але на вигляд усі вони дуже гарні. Величезні дерева з буйним вічно зеленим листям творять зелене склепіння, не пропускаючи світла дня. Дерев а й кущі та пнучі рослини густо переплетені. Серед буйних трав виступають дрібнолисті, подібні до наших акацій дерева. Тут і там звисають великі ліяни, що перекидаються з дерева на дерево, і зв'язують його немов вірвовками в одну суцільну гущу. Подорожні користуються стежками, що їх витоптали слони або інші звірі, які залюбки там гніздяться. По звисаючих ліянах скачуть і гойдаються мавпи.

В таборі Макінду

Приїхавши до Макінду, ми замешкали в довгезелезних бараках, вкритих пальмовим листям, стіни до $\frac{3}{4}$ своєї висоти були оббиті мішковиною, а $\frac{1}{4}$ зовсім відкрита, лиш затягнена колючим дротом. Ці бараки були пристосовані колись для в'язнів або полонених. В бараках два ряди шнуркових ліжок, для старих і малих. На шнурах і волокнах сисольової рослини (подібною до колючих кактусових куштів) спалося нам погано. Після першої ночі в таборі ми прокинулися дуже рано, ще перед світанком: Розбудив нас дивний гамір, спів і музика бубнів. Гамір зростав та наближався. Ми з цікавості хотіли бігти на вулицю поглянути, але старенький дідусь Хрін зупинив: «Куди підете? Хіба знаєте, що це? Може, який бунт проти нас: ми білі, чужі. Чуєте? Вже йдуть до нас, вже близько, підождім, що буде. Може перейдуть та залишать нас.»

Так і сталося: перейшли й обминули нас чорні робітники, що працювали на залізничній лінії Макінду-Найрробі. Вони щоранку йшли туртом на роботу із співом та криком «А-ла-га, у-гу-гу, а-ла-ла, а-на-на», під такт бубну «там-там», відстрашуючи диких звірів, що могли на них нападати. Щось говорили, вимахували руками, сміялися. Ми дивились на них з побоксанням, чи часом не кинуться рубати наших дітей, своїми гострими панґами (ножі шириною 4-5 цалів, а довжиною два з половиною фута.) Без панги негр не піде з хати). Та ні, вони радісно вигукували й підскакували. Відходячи, вимахували чорними як вугілля руками.

Ми не розуміли їх, проте рішили бути обережними й не впускати їх до табору. На ніч поставили сторожу біля бараку на випадок нападу чорних, позав'язували шнурками й дротами двері (мати з слонової трави) й лягли спати. Ніч була холодна, чудова, чисте повітря, ритмічне цвіркання цвіркунів вколисало нас, всі поснули солодким сном, включно із сторожею при дверях. На другий день ранком повторився вчорашній марш зі співом. Залізничні робітники простували до нашого табору, ми посідали на наці ліжка, чекаючи неприємних гостей. А вони раді, що нас побачили, почали плескати в долоні й своїм звичаєм підскакувати на одній нозі.

В кошах на головах несли курей, яйця, овочі, та почали запрошувати нас до бананів, манґа, мандаринок, кокосів, ананасів та великих, як гарбузи, папаїв. Всі привітно схилялися й казали «ДЗЯМБУ» (добрий день). Ми не знали, що казати, що відповісти, аж один із чорних вирятував нас із клопоту, говорячи: «МАМА КУКУ», показуючи на курку «МАМА МАЯЯ», показуючи на яйця.

Ми зрозуміли, що він хоче продати курку й яйця. Та ба, купи, як не знаєш, скільки хоче. Ми відважилися поторгуватися, показуючи на пальцях. Поторгувалися й закупили товар. Вдоволені продавці склали руки, як до молитви, й казали «А САНТІ САНА» — А САН-ТІ САНА, БВАНА КУБВА (Дякую, дякую, добрий пане). Повторюючи своє «А санті сана», відійшли наші знайомі на роботу. Увечері прийшли знову до нас з роботи і ще раз дякували своїм «А санті сана». Ми їх вже не боялися і спокійно спали. З того дня наші знайомі частенько відвідували нас і щось нам продавали, найбільше курей і яєць.

Якось відвідав нас англійський командант, майор, з босим поліціантом-негром. Він висловив своє вдовolenня з нашої поведінки, та що за такий короткий час ми встигли урухомити свою шкільку і вчимо наших дітей і не дозволяємо їм надто сваволити в таборі. Він сказав нам, що під проводом цього поліціанта ми можемо поїхати на нічну прогулянку в ліс, до водопою, оглянути диких звірів, що приходять пити воду. На те, він обіцяв дати нам вантажні авта. Цю пропозицію ми радо прийняли, а через кілька днів по нас приїхало авто, під проводом того ж поліціанта ми вибралися до водопою.

Чудовий, вічно-зелений, прастарий ліс. Там з кришталево-чистою водою озерце, оточене високими, товстими папоротями, над якими звисали ліяни і лучили верхи дерев з землею. Довкруги дрібнолисті квітучі кущі, а на березі озерця різнокольорові водяні лілеї. Ми приїхали перед заходом сонця і повиходили на вежу, що була споруджена спеціально для спостережень. Вежа була зроблена з високих дерев'яних стовпів і прикріплена до найвищого дерева, недалеко водопою. Наш провідник казав, що можемо з'їсти підвечірок, але тут додав, що мусимо зберігати цілковитий спокій, не курити і не говорити голосно. Темніло щораз більше. Вечір зближався скоро, як це буває в тропічних країнах. Якийсь час було тихо. Раптом почувся шум дерев і трави, затріщали кущі. На витоптаній прогалині з'явився величезний клаповухий слон. Повагом підійшов до озера, підніс вгору хобот, немов даючи знак, що можна починати бенкет. З усіх сторін джунглів почали виходити всякі звірята, що жили в тій околиці. Прийшов і могутній носоріг, що без найменшого вагання зразу ж вліз у прибережне болото, яке спершу перемішав з чистою водою, а тоді занурився по самі вуха. Слон стояв, немов на сторожі, дожидаючи других звірят. Вони надходили з усіх боків. Прийшли зебри, леопарди, жирафи, антилопи, леви й багато інших. Деякі з них не купалися, а, напившись води, полягали на березі, на притолоченій траві, і відпочивали після цілоденної спеки. Прийшли сюди і малі левенята з мамою, напились води доєхочу, почали

бавитися, перекидатися одне через одного, тягати одно одного за вуха й за шкіру, немов кошенята. Зебри збилися в юрбу, головами до середини, наче нашіптували щось одна одній до вуха. Леопард, по довшій хвилині відпочинку, задер голову вгору, наче б зорі лічив. Нас огорнув страх, що може завважити нас, ми в душі просили Бога, щоб ті гості чим скоріш розійшлися, хоч які вони гарні, але краще з ними не зустрічатися, особливо там, де їх така маса.

Прийшла зебра, почуhalась об драбину нашої вежі. Нам аж дух заперло в грудях, ану ж вежа заскрипить або й розлетиться, що тоді? Жирафа, що прийшла з протилежної сторони озера витягнула свою довгу шию по свіжу воду. Напившись досхочу, почала обривати листя з верхів дерев. Задерла голову так високо, що, здається, зрівнялася з нашими, дивилася в нашу сторону, але так лагідно, так ласкаво, що ми її зовсім не боялися, навпаки, хотілось обняти її за шию й пригорнути до себе.

Наш провідник дав знак, що можемо спати, хто бажає. Ми посідали на підлозі попід городженими стінами вежі. Очі нам почали клеїтися, й за короткий час ми поснули. Прокинулись, як уже зоріло. Глянули вниз, а там, справді, як по бенкеті. Прибережний пісок вимішаний з болотом, а в ньому безліч слідів та логовиць там, де йшли або лежали носороги та слони. Їх уже не було, лише де-не-де довгошия симпатична жирафа поважно проходжувалась, зриваючи листочки на сніданок. Чиста водичка річки, що перетинала озерце, частенько залишала його береги і злизувала сліди вчорашніх відвідин лісових мешканців.

На знак провідника ми зійшли по драбині вниз і повсідали до авта. По дорозі ми ділилися пережитими вночі враженнями та захоплювалися красою природи.

Якось раз рознісся голос бубна «там-там», зовсім відмінного ритму. Як ми пізніше довідалися, це був весільний звук бубна, що запрошував усіх на весілля. Нас прийшли просити особисто. З бубнами й весільними піснями прийшов гурт муринів-негрів, молодих, старих, жінок і дітей, навіть худі наїжені собаки бігли слідом за ними. Прийшли, покійно поклонилися, склавши руки на грудях, і почали свою весільну пісню:

КВАГЕЙРІ, ГЕЙ, КВАГЕЙРІ ГЕЙ	(Здорові були, здорові були)
КИСЬО НА ЙСІО МА	(наші дорогі)
НАКВЕНДА НЮМБАНІ	(ходіть додому)
КВАПАПА НАМАМА	(покличте і маму)
МАМА НАСЮПЕТА	(мама найліпша)
МАМА НАСЮПЕТА	«-»
НАКВЕНДА НАМБАНІ	(ходіть додому)

В гурті відрізнялася молода пара. Молода вбрана у звірячі шкіри, на голові вінок з вужевої шкіри і струсячих пер, під пахвою нові маленькі ночви. Молодий, як і молода, в нових шкірах з новими ратищами в руках та звірячими, головно мавп'ячими, хвостами на голові. Всі вони прийшли просити нас на весілля, повторюючи свою пісню під ритм оплесків та під такий же ритм бубна «там-там». Ми запросини прийняли, дарували їх таборовим хлібом, блискучими кораликами та деякими речами з одержі, але на весілля не пішли, бо п'яні негри дуже небезпечні, і ми боялися. Наш комендант заборонив нам надто дружитися з ними.

По чотирох місяцях ми виїхали з МАКІНДУ до ТАНґАНАЙКИ. По дорозі туди ми мали змогу бачити багато звірят, а найбільше мавп, які то вискакували, то ховалися в траву, сідали на придорожніх пенях та пописувалися своїми штуками перекидалися одна понад одну, переверталися, скакали по деревах, гойдалися на своїх довгих хвостах, немов глузували з нас.

По двох днях нашої подорожі, ми побачили велику шопу перед нашої дороги, і нам треба було їхати крізь неї. Величезні двері шопи одразу замкнулися, як ми лиш вїхали до середини. Ми спочатку налякалися, думали, що, мабуть, якийсь новий підступ, новий арешт або ревізія. Розглянувшись навколо, побачили на обох сторонах чотири ряди полиць, одна над одною. При кінці кожної стояв мурин з прискалкою в руках. Всі вони почали обпорскувати нас, наше авто і всі наші клуночки говорячи: «модя, бірі, тату, іні» (раз, два, три, чотири). Вони зіскакували з полиць вниз, а тоді назад на полиці і знову обпорскували нас з голосним ритмічним, «модя, бірі, тату, іні». Це повторилося може 5-6 разів, нарешті, нас випустили на простору, ширшу дорогу. По дорозі наші конвоїри-негри розказали нам, що це звичайна державна опіка. Ми перед цим переїхали терен, де гніздиться небезпечна муха ЦЕ-ЦЕ, і тому треба було нас скроплювати отрутою, щоб не перенести цю муху в другі місця, де її ще немає. Щасливо без пригод ми доїхали до оселі ІФУНДАВ ТАНґАНАЙЦІ. Як всюди так і тут прийняв нас англійський комендант і віддав місцевому старшині і голові громади Іфунда П. Чарнецькому, такому ж скитальцеві, як ми, але вже працюючому в оселі.

По кількох днях відпочинку мене покликали на працю до таборової школи. Всі табори були польські і в таборах лиш польські школи, хоч дівора була трьох національностей: української, польської й жидівської. Табори були створені заходом армії Андерса для родин військових, між яких і ми попали чудом, хоч в армії нікого не мали і з ними виїхали з Советського Союзу, рятуючи життя.

При першій реєстрації, ще на терені Персії, всіх без винятку реєстрували як поляків, і хто чим займається. Мене зареєстрували вчителькою й зараз покликали вчителювати. Як в Персії, Індії, так і в Африці я працювала у польській школі. Якої національності були вчителі, інспектори й візитатори — ніхто не питав. Всі були щасливі, що вже при праці, без огляду на те, де працюють. Робили там, де казали й так, як казали.

В Африці було три табори. В Кідугалі, який мав більше трьох тисяч людей, було понад 20. вчителів, фахівців і нефахівців. Навчальною мовою була польська мова..

В нашому таборі, в місцевості ІФУНДА, була велика семирічна народня школа теж з польською мовою навчання, з 12-ма кваліфікованими силами, і хлоп'яча технічна гімназія, в якій навчання проводили ті самі вчителі, що й у народній. Я викладала географію.

У таборі ТЕНГЕРУ було понад 4000 осіб та 2 народні школи, дівоча й хлоп'яча. Крім них, були гуманістична й фахова гімназії (кравецька-дівоча, а технічна-хлоп'яча). В Тенгеру мав свій осідок інспектор П. Серафин, що був інспектором для всіх таборів і всіх шкіл. Серед вчителів було чимало українців, хоч про це ніхто не говорив, і ніхто не звертав на те уваги. Завдяки формуванню армії Андерса, ми якимсь чудом виїхали, вирятувалися із заслання.

Мій чоловік, як лісовий фахівець, зайнявся упорядкуванням диких доріжок в оселі. Дали йому 10 молодих негрів-робітників. Спочатку було дуже тяжко порозумітися з ними, але біда навчить усього.. Так і мій муж навчився негритянської мови «ІСФАХІЛІ». Показуючи на предмети, питав у негрів назви їх і вивчив спочатку 330 найпотрібніших слів, якими послуговувався і порозумівався з тубільцями. Їх словник дуже вбогий, так що ми скоро навчилися їхньої мови.

По 4-ох роках життя в оселі Іфунда ми переїхали до оселі Тенгеру, біля вигаслого вулкану Меру. Гарна оселя, було багато квітів в наших городчиках, де-не-де величезні дерева, а над потічком великі папороті, квітучі кущі, а в них безліч мавп, що реготалися від ранку до ночі, та робили всяку шкоду: крали білизну із шнурів (а ми посуджували бідних негрів) та ховали між ліанами у своїх гніздах, обривали овочі з дерев у городах, обривали зелений горох і. т. і. А хто лиш проходив через гайок, тому мавпи скидали сухе галуззя на голову та глузували з нього.

На фермі в Тенгеру

В Тенгеру була велика англійська ферма, яку віддали до вжитку поселенців. Вели її наші поселенці під наглядом власника коменданта, колишнього майора англійської армії. З огляду на довголітній рілний досвід мого чоловіка, йому дали становище керівника всіх праць на фермі. Він мав 200 робітників-негрів, що виконували всі роботи, окрім адміністрації, тобто мусіли доглянути садів, городів, корів та свиней. Кругом свинарні слонова трава, в якій ховалася річечка, що постачала воду на купіль свиней: вони мусіли обов'язково купатися два рази денно, бо Африка не для них. В таких травах над річкою між камінням гніздилися вужі, вужі-давуні. Їх можна було часом бачити під тином свинарні, або під маленьким будиночком, що був призначений на мешкання для дозорці, з маленькою кімнатою для канцелярської праці і комірчиною, де були підручні потрібні речі. Кімнатки були під одним накриттям і люди з однієї кімнати до другої переходили попід мішкові заслони, що були, замість дверей. Одні двері назовні були дерев'яні. Вгорі був ствір на 1 фут для продуву, бо віконця були без шиб, вони щільно замикалися дерев'яними віконницями на ніч і давали замало світла. В куті канцелярії стояло шнуркове ліжко для відпочинку. (Під стіною). Під віконцем стояв столик для канцелярської праці. Під столиком шнурковий стілець для працюючого. Крізь відчинене віконце виплачували неграм за їх працю, що два тижні, грішми по $\frac{1}{6}$ за відроблену годину, один фунт кукурудзяної муки на день, і 100-150 грам коров'ячого м'яса на день.

Одного дня по виплаті прийшлося довше працювати на фермі, а що свинарський відділ був дуже далеко від дому, мій чоловік мусів залишитися там ночувати. Всюди було тихо, спокійно, нараз почув якийсь рух за стіною в комірчині. Щось там товклося, щось дзвонило, тарахкало бляшанками. Мій чоловік з електричним ліхтарем в руках вийшов перевірити, хто підкрадається до комірчини, де було багато зерна і всякого корму для свиней. На велике здивування, побачив він у коморі змію-давуну, що скрутився у величезний звій на підлозі. Тіло його було грубе, як нога в дорослого чоловіка зипце коліна. Давун, піднісши високо голову, повертав нею на всі сторони, висував свій вилчастий язичок. Давун його напевно помітив і кожної хвилини міг кинутися на нього, а боротьба з таким противником тяжка, — страшна й небезпечна, навіть ризиковна, тому він мусів скоро рішатися, що робити, щоб не стати його жертвою. Одним скоком він був у своїй кімнаті і схопив ратище, яке

стояло в кутку, а тоді знову вернувся до шопи. Давун був на своєму місці, немов ждає на нього. Мій чоловік стояв за мішками з зерном, не спускаючи його з ока, та шукав чогось, чим можна було велетня вдарити та рушити з місця. В такому запалі не міг нічого знайти і не міг довго гаятися, бо давун був готовий до наскоку. Але випадково наступив ногою на шматок цегли, що валялася під ногами, схопив її скоро і з усієї сили кинув в могутні звої змії. Давун вмиг розкрутився і опустив голову вниз, але скоро знов підніс її і очима почав чогось немов шукати, але мабуть, не завважав супротивника, бо той осліпив його електричним ліхтарем. Та це не тривало довго, бо вуж опустив голову та свідомо чи не свідомо, почав повзти в сторону мого чоловіка. Тоді він скочив за скриню з осипкою і, не спускаючи з ока, далі світив на нього. Вуж зорієнтувався, підніс голову вище, похитав нею, оглянувся, опустив униз і знов підніс ще вище, неначе хотів бути певним, де знаходиться здобич, тоді знову опустив її в низ, і вже був біля скрині. Мій чоловік не стратив ні рівноваги, ані притомности, а скочив на бочку з кукурудзою, схопив черпак яким черпали корм і штурнув в голову противника. Давун знову скрутився і приліг на долівку. Цей удар, мабуть, був дуже сильний, бо давун так скоро не піднісся, а чоловік використав момент, скочив на другу скриню біля порога і, поки вуж вспів піднести голову, ще раз кинув у звій його тіла другу цеглу, що лежала поруч. Цей удар був кинений з такою силою, що противник скрутився, голосніше засичав та запаморочений поповз долівкою до найближчої стіни. Чоловік далі був приготований до боротьби, повернув світло на давуна, готуючись наскочити на нього. В цей час побачив, що давун опинився вже на стіні, прямуючи до отвору під стелею. Тоді чоловік з усієї сили вдарив ратищем в середину його тіла біля голови. Як міряв, так і прибив вужа міцно до стіни. Його тіло витяглось на всю довжину, біля 6 метрів, кидалося по всій комірчині, розкидаючи усе, що було навколо. Втомлений переможець сів на скрині, передихнув, обер пів з чола, дивлячись на хижого велетня, що ще кидався, ще своїм хвостом в різні боки. Лишивши прибитого давуна, чоловік пішов збудити дозорця, негра, що мав досвід у таких випадках та знав що даліше робити. І не помилився. Негр скоро прибіг із своєю дволезовою зброєю й без надуми одним махом відрубав давунові голову. Тіло ще довго пручалося, але вони були спокійні, що давун не зірветься з ратища. Пізніше негр розстав шкіру вздовж черева потягнув згори і зняв її немов панчохоу.

Пережиття тої ночі на довго вбилося в пам'ять. Після цього випадку ми часто бачили таких вужів, що підповзали під тин, під сви-

нюшник та під пороги комірчини й хати. Негри твердили, що всі ву-жі дуже мстиві і, коли забракне одного з гнізда, вони всі шукають й атакують людей. Тому негри ніколи не вбивають жодних вужів, уважають їх за богів нещастя. Від тої ночі на фермі стало небезпечно. Керівництво ферми змушене було збільшити нічну сторожу, хоч би лиш для того, щоб напасники не видушили так тяжко пле-каних свиней. Крім цього, дали наказ випалити траву, що мов лїс, оточувала всю ферму. На згарищі ми побачили довжелезні витяг-нені тілища попечених гадюк.

Говорячи про цю подію, не можу обминути і своїх зустрічей із тими небезпечними зміями.

День був вільний від навчання. Якось ми сиділи на призьбі під хатою. Я вишивала, діти бавилися біля мене. На наше маленьке подвір'ячко зайшов знайомий негр, ми дещо розпитували його, а він нам розказував, як то одної ночі тигр витяг з буди молоду жінку і поблизу на городі її й роздер. Розказуючи це, він побачив (треба сказати, що дуже характеристичне у негрів, вони ніколи не гово-рять спокійно, а все розглядають навколо себе, спираючись на ра-тище) крізь відчинені двері до нашої спальні великого, чудової зеленої краски вужа за нашою шафою. Переляканий, закричав не своїм голосом «НЬОГКА» і вхопив дітей з призьби, показуючи вужа. Коли він туди заліз і як довг він там ховався ніхто не знав. Негр кричав: МАМА АПАНА МІЗУРІ НЬОКА. МАМА КАПУТІ! повто-рив це із страхом. Я теж сильно налякалася, бо не знала, що роби-ти у такому випадку, і стала просити негра, щоб він вбив вужа. Але негр відмовився. В цей час з'явився мій чоловік, почувши крик на подвір'ї. Спершу теж не знав, що робити, але він все ж таки рішив-ся вигнати вужа з укриття. Зайшов з другої кімнати, й гострим ра-тищем, яке взяв від негра, поцілив вужа вістрям. За хвилю вуж розкрутився, почав повзти за поріг хати. Мій чоловік без вагання вхопив якусь ломаку, що лежала під хатою, і сильним ударом потягнув впоперек тіла вужа та зломив йому хребет. Тепер вуж не міг тікати, лише сичав з болю, як скажений. Удари посипались ще більше й посікли його гарне зелене тіло. Куски того вужа ще довго жили й кидалися. Негр звелів всі куски закопати. Як виявилось пізніше, це була дуже отруйна змія, а її укушення смертельне.

Наш знайомий негр розказував нам, що їм не можна вбивати ву-жів, бо вони дуже мстиві й можуть їх атакувати на кожному кроці. Не знаю скільки з тім правди, але вони в те дуже вірять і гадюк та даунів ніколи не вбивають. Тільки тепер я зрозуміла, чому то, як ми ще були в Макінду, всі негри покинули свої хатки і вибра-

лися на якийсь час у чисте поле під голе небо і сиділи там кілька днів.

Було це так: одної гарної зоряної ночі при світлі місяця, негри побачили величезного синього кольору вужа на блискучому дасі своєї крамнички. Перелякані тубільці не чіпали непрошеного гостя, але всі вийшли із своєї оселі на поле й ждали, поки він сам не злізе й піде собі геть. Два дні вуж спав на крамниці, і два дні бідні негри були на полі. До нас приходили, скаржилися, яке то нещастя їх стрінуло. Цього сильного вужа негри вважали за злого бога, який приносить нещастя. Після того 5 родин негрів перенеслось жити в друге місце, а крамницю зовсім зруйнували.

Якось на шкільній прогулянці ми побачили сплячого давуна, що спав у кущах папороті. Ми догадалися, що він спить по доброму обіді, бо тіло його десь на середині було дуже згрубіле. Ми вже знали, що він спатиме поки не стравить здобичі, і поволі таки із страхом пішли геть і вернули додому.

І не дивно, що негри вважають їх злими богами та втікають далеко від них, не відважившись вбивати. Їм, напевно, довелось більше зустрічатися із тими небезпечними тваринами, що навіть гніздилися під їхніми хатами та видушували їхніх курей. Були це вже дрібніші гадюки, що спеціально любили підкрадатися до курників. Оборонцями курей були не самі негри, а малі звичайні КОТИ, що спритно їх ловили й душили. Тому, що кури були одним із джерел прибутку негрів, вони любили котів («НЯВ-НЯВ») і тримали їх багато. Кіт для них просто божище, їх охорона, бо нищили найбільших шкідників, яких не могли вбивати самі негри. Гадюки найбільше гніздилися між камінням або в дуплах старих баобабів, де через велику слонову траву не можна було їх бачити.

Яка Африка гарна й просто чаруюча своєю природою, така й небезпечна через своїх гарних, а заразом і страшних звірів, — давунів та гадюк.

Анна Хрущевська

Аделаїда, 22. 11. 1963.

Соловейко України

(Пам'яті співачки Євгенії Павловської)

Співачка Євгенія Павловська

Усмішкою грало її лице, солодка мелодія линула з уст, ... дотик ангела смерти не змінив її. Залишилась великою артисткою до останніх хвилин життя.

Погасла зірка на землі, ... але на небі засяяла вона повною своєю красою. Мабуть, Всевишній покликав Євгенію до себе, щоб пошлювати хор мистців у небі.

Слабе миготіння свічок, придушений плач, запах в'янутих квітів, мармурове личко Покійної, творили разом атмосферу неминучого епілогу, що чекає нас всіх, одних раніше, других пізніше. Тримавши її холодну руку в своїй долоні, пригадала я чимало з останньої нашої зустрічі. Мабуть, відчувала, що дні її пораховані. Говорила перше про своїх найближчих і найдорожчих, потім перейшла на музику, зупиняючись довше на малюванні почувань — переживань артистки на сцені.

По бурливо — трагічних хвилях, що їх несе з собою життя, належно зрозуміла і високо оцінила доброту і любов свого життєвого друга — мужа. Ніжність променіла з її очей, коли говорила про дітей, маму, сестру і бабцю. Глибокою пошаною до вітчима віддячувала за його старання і допомогу у викристалізуванні її таланту.

Мистецький шлях Євгенії вкритий труднощами, але, з другого боку, Бог щедро обдарував її. Вміла всевладно чарувати, милим словом захопити, непересічною красою привабити, а, крім того, була втіленням непересічної енергії. Нерідко доводилось Євгенії пробиватись крізь життя, напружуючи всі сили. Як в кожного артиста, її шлях був встелений не лише рожами, але й терниною. Було сонце і веселка, дощ, буря і мороз, а слава і прикрощі мінялись з розчаруванням, як температура на термометрі. Як павук все лагодить своє павутиння, так і Євгенія не переставала змагатись, аж доки не досягнула повного мистецького рівня.

Співала всім, хто мав відкрите серце та бажання піднятись в царство краси. Публіка реагувала різно. Бурхливі овації справляли їй приємність, але особливу радість справляли їй ті, що із заплещени-

ми очима приймали в себе те, що чарівним голосом виливалось з її душі. Мило згадувала тих, що її любили, своїх земляків, що по виступах тихо стискали її долоню. З їхніх очей Євгенія читала: Ти знову нам дала частину батьківщини, до якої лине наша туга.

У виступах на сцені до Євгенії повертались події її минулих днів, і вона, поринувши в їх чар, переживала їх повторно. Вона не завжди втілювалась в героїню, яку персоніфікувала на сцені, а переживала свої щасливі чи трагічні моменти минулих днів. Ось приклади: «Наталка Полтавка». Це була її улюблена роля. Вона відтворює завжди одну і ту саму картину: повітря виповнене пахучим квітом вишень, молодь в народніх строях виводить гаївки і гагілки. Святочно прибрані, з щасливим виразом лиця, навколо церкви стоять жінки біля своїх кошиків, наповнених крашанками, пасками тощо. Сонцем опалені чоловіки з капелюхами в руках любуються багатством землі. Красу живої картини завершує жайворонок, що, піднісшись високо під небо, співає пісню весни, радості і молитви до Есвишнього. «Запорожець за Дунаєм».

Літо. Вітер морськими хвилями колише лани золотої пшениці. Над картопляним полем літають метелики. Розцвіла конюшина, пахне медом. Іван Босий, її перша любов, різьбить сопілку і співає: «Женя, ти будеш моя.» Бабця купила Жені вишивану сорочку, бо це ж вперше вона, Женя, виходить з дівчатами на кладки, щоби приготувитись до святкувань Івана Купала. Плетені вінки пахнуть польовими квітами, а гомін веселого співу молоді несеться ген аж до Дніпра.

Сьогодні Івана Купала, сьогодні рішається їх, дівчат, доля. Сплетений ними вінок попливе, — дівчина вийде заміж, а коли вінок залишиться при березі, надії дівчини не сповняться. «Євген Онегін».

Осінь. Небо покрите зорями, таємничо стогне Дніпро хвилями. Дві людські істоти наближаються до самотнього дерева. Як довго думає, журиться Женя, мусить вона ще вчитись, щоб із своїм співом вийти на мистецьку сцену. «Катерина».

Зима. Покровський монастир в Києві. З глибоким пієтизмом маленьке дівчатко, Женя, водить своїми очима по образах всіх святих і думає — питає — куди пішов її батько, чи вернеться коли він, чи прийде та хвилина, коли всі, вся її рідня, разом з батьком, засяде до святої вечері. Вітер завиває, лютує хуртовина, а в душі маленької дівчини розпачливий сум. «Богема»...

Картопляні лушпини. В сумних очах матері розпукою блищить питання: — «А що буде завтра?» Переможена, вичерпана голодом, Женя засинає... і здалека чує голос своєї першої вчительки: «Заспівай, Женічко, заспівай, соловейку!» «Пікова Дама».

Притулена до паркану, чекає на маму, що от-от має повернутися з праці. Женя дивиться у вікна освітленого салону. Пороша вкрила дорогу, веселими дзвінками наближається карета, блідо мерехтять перші зорі. З карети виступає Марія Антонівна, — Женина Пікова Дама, — вона завжди в чорному, смоляно-чорне волосся зачесане гладко, великі очі блищать добротою. Приємний дотих її довгих рук, чарівно звучить її мелодійний голос: — Май силу і терпеливість, вчися, Женю, ти маєш золото в горлі. «Фавст».

Бій між життям і смертю. Знахарка Хрізночка вже довго під обсервацією поліції, як підозріла у виконуванні недозволених забігів. В уяві Жені це персоніфікація диявола.

Женя смертельно захворіла на дифтерію. Лікарської допомоги не було. Покликали Хрізночку. «Покажи мені, дитинко, свої зубки», — сказала з усмішкою Хрізночка і скоро немилосердно запхала свої два брудні пальці в горло Жені. Чорна кров з матерією виприснула з горла, Женя почала легше віддихати. Криза минула. «Ватерфляй.»

Численні духові злети злагідніли. В руїні опинились палати на льоду. Особисте майно впало жертвою вогню. Залишилися лише партитури опер, дзвінкий голос і багато енергії для дальшого змагання. З Ватерфляй вона кожного разу дуже радо верталась додому, до дітей, до мужа, що був її найліпшим приятелем. «Віолета».

Коло лісу в Сушках луки вкрились жовтими квітами, а над ними бринять джмелі. В них Женя бачить своїх адораторів і питає сама себе: «Любов, ах любов, ти могутня володарко, як довго ти будеш ще володіти моїм серцем?»

Багато неказаного про українського соловейка зберігається в серці авторки. Повну красу її ніжної душі відчує тільки той, хто знав її зблизька.

Любила свій народ.. Мистецтво було для неї святим. Вміла надхнути і теплим словом підбадьорити кожного, в кого відчула Божу іскру. Згадуємо і не забуваємо. Якщо дійсно є небо, то в ньому її ніжна душа і добре серце знайшли нагороду за радість і піднесення, якими вона нас щедро обдаровувала.

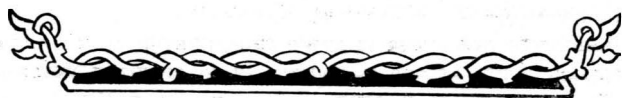

Український народний балет „Дніпро“ в Сіднеї під кер. Ніни Денисенко

Передній ряд, починаючи зліва: лежать: І. Петрик, Р. Нетлюх, Б. Андрущак, І. Бендина, Я. Нетлюх, С. Нетлюх, В. Перистий. Сидять: І. Вибач, І. Перистий, Л. Петрик, Г. Петриш, Л. Андрущак, М. Нетлюх, І. Тарнавська, Г. Селеп, Р. Величко, І. Федак. Другий ряд — сидять: Г. Величко, О. Ткачук, І. Андрущак, С. Селеп. Л. Денисенко — з бандурою-декоратор, М. Флюнт, Н. Денисенко — балет-майстер, П. Позажук, М. Поважук з бандурою, Н. Паславська, К. Захарчук, С. Вовк, О. Вовк. Стоять: Г. Дума, М. Дума, Надя Величко, І. Федак, Л. Паславська, Г. Марунчак, Л. Вибач, М. Кубик, О. Вербова, Р. Бендина, І. Флюнт, І. Марунчак, Г. Тарнавська, Л. Периста, М. Флюнт, Є. Пилат, М. Марунчак, Л. Марунчак, О. Баша, О. Ткачук. З задку — стоять: М. Кубик, М. Нетлюх, З. Нетлюх, Т. Поважук, М. Флюнт, Ю. Денисенко — асистент балетмайстер, М. Неделко, М. Бойчук, М. Чумак — адміністратор балету, В. Андрущак, Р. Баша.

Фото: Мілашова.

Тарас Шевченко -- поет світової слави

Від виходу з друку першого видання «Кобзаря» і до сьогодні про Тараса Шевченка, його життя, його геніальну творчість, її вплив на інших письменників та подальшу долю України надруковано стільки статей, розвідок не тільки в Україні, а й по всіх країнах світу, що їх тяжко навіть перерахувати. Для багатьох і досі мало відомо, що творчість нашого поета силою свого полум'яного і мистецького слова, силою своєї загальнолюдської правди відразу переступила кордони своєї батьківщини. Та досі обставини не дозволяли зібрати всі ті, особливо чужоземні відгуки і праці, і підсумувати та познайомити Україну, яка породила такого полум'яного поета-борця. Ще й досі не перевидано праць Чалого та Кониського, які ще по смерті поета зібрали безліч спогадів і видали друком, що було досі найголовнішим матеріалом для біографів та дослідників життя та творчості Шевченка.

Але боротьба за Шевченка невпинно тривала далі з непослабною силою, та правди не можна навіки скувати в кайдани, і протягом останнього десятиріччя, коли послабились кордони між Україною й іншим світом, коли в Україні з одного боку, а за кордоном — з другого, посилилась праця над Шевченком, частково зібрано як стародавні, так і найновіші праці науковців про нашого поета і його світову славу.

Які ж критерії потрібні для визначення місця письменника чи науковця у світовому масштабі і які умови сприяють появі таких видатних постатей? Траплялись письменники, які завойовували серця читачів відразу своїми першими творами, і їхня слава геніїв чи пророків лунала скрізь, незважаючи ні на які арешти, заборони чи заслання. Ці генії з'являлись на світ переважно в час великих історичних змін в житті їх народів або в час найбільшого внутрішнього піднесення. Іншим доводилось чекати довгі роки, доки світ визнав їхню всесвітню вартість.

Отже світова велич письменника визначається його місцем у світовому літературному процесі, впливами на читача і на хід історичних подій, внеском нових ідей і нових мистецьких засобів та скарбів у загальнолюдську скарбницю культури.

Поява Шевченка пов'язана із дуже своєрідними обставинами в Україні. З одного боку, перша половина 19-го століття позначена відкриттям Університетів у Харкові 1805 року та в Києві 1834-го року, поява таких талантів, як філософ Григорій Сковорода, Іван Кот-

ляревський, що попередили Тараса Шевченка, піднісши українські ідеї і мистецькі засоби на вищий ступінь. З другого боку героїчна боротьба Козаччини, а потім руйнування Запорозької Січі, знесення Гетьманщини, заборона козацьких полків і решток українства, що викликало навіть в колах українського свідомішого панства велике обурення і, нарешті, щасливі обставини для Шевченка: його вроджений талант, допитливість, незвичайна любов до всього рідного, до свого народу, до своєї культури, що перебували тоді в московському ярмі, а також освіта Шевченка, його начитаність, праця над собою — все це було ґрунтом для появи його геніальних творів. Навіть на підставі тих неповних відомостей, що досі зібрані, ми бачимо, яку силу-силенну корисної літератури він перечитав. Починаючи від літописців-істориків України Граб'янки та Самовидця Величина й Полетики, не поминувши, зрозуміло, кращих творів російської та польської клясичної літератури і, кінчаючи творами античної і взагалі західноєвропейської літератури, Шевченко збагатив себе не тільки життєвим досвідом, а й великими знаннями світової літератури й мистецтва.

Тож щоб творити великі твори, недосить уродженого таланту: поет мусив перевернути всю найголовнішу спадщину мислителів, не тільки сучасности, а й попередніх віків, сягаючи найдавніших часів.

Історичні перспективи, часове віддалення, дало ще більші можливості точніше окреслити діяльність і творчість Т. Шевченка. Проте, незважаючи на порівняно близьку відстань від часів коли жив і творив наш великий поет, наш великий каменярь Іван Франко та інші наші письменники й поети ще тоді вірно оцінили велич Шевченка.

Але одно діло, коли Шевченка високо оцінює своя критика, своя преса, свої фахівці літератури, а інша — коли про нього говорять весь світ. Погляньмо ж, як про нашого поета відгукувалась преса і знавці літератур в інших країнах.

Починаючи від 1843-го року, тобто за два роки після виходу з друку Шевченкового «Кобзаря», коли в Німеччині з'явились перші прихильні відгуки про творчість Шевченка, щороку все більше й більше по всіх країнах світу виходили з друку нові й нові розвідки, статті, окремі видання про неперевершену силу, мистецтво, красу, і загальнолюдське світове значення творчости нашого Кобзаря.

Видатний шведський славіст, референт нобелівського інституту Шведської Академії Наук, Альфред Енсен, що добре знав українську мову, написав дві книжки про творчість Тараса Шевченка, де зазначав:

«Велика сила прийшла з Правобережної України, справжній обно-

витель української літератури... в історії всесвітньої літератури мало таких прикладів, щоб 26-літній поет виступив з такими зрілими творами перед народом, як Шевченко... в історії світової літератури він поставив собі пам'ятник сильніший від бронзи.

Австрійський письменник, дослідник творчості Шевченка, Карл Еміль Францоз у своїй праці про нашого поета ще 1878-го року писав: «В особі Шевченка замучено найбільшого співця українського народу, геніяльного поета. Його талант не міг повністю розвинути, та вже одне те, що зміг написати поет, забезпечує йому безсмертну славу»... Особливо високо оцінює Францоз епічну поему «Гайдамаки»: «В цій поемі, — пише він, — яка досягає вершин яскравістю фарб і силою зображення і не знаходить собі рівних у слов'янських літературах, за винятком епіки Міцкевича, змальований останній криваво-багряний спалах повстання українського народу проти гнобителів — козацьке повстання 1770-го року». А про біографію Шевченка він каже: «Його біографія читається, як роман, в якому герой, замість вийти з темряви до світла, потрапляє з ночі в ніч.»

У Німеччині перші вістки про Шевченка з'явилися ще в 1843-му році, у Франції — 1847-го року. Велику допомогу в популяризації творчості Шевченка зробив наш емігрант Михайло Драгоманов, що 1873-го року опублікував статтю італійською мовою про українську літературу, де ґрунтовно написав і про Шевченка.

Багато користи для ознайомлення й популяризації західного читача зробила німецька поетеса Юлія Віргінія, що переклала вибрані твори нашого поета німецькою мовою, додавши прихильну статтю про творчість Шевченка. У тій передмові вона писала, що Шевченко має великий самобутній талант поета-лірика, і що він «має право займати в світовій літературі визначне місце». В іншій статті вона зазначає, що успіх Шевченка не мав собі рівних в історії літератури. За рік після видання «Кобзаря» пісні поета стали відомі по всій Україні. Вони проникли в найвіддаленіші куточки під бідні селянські стріхи і незабаром їх усюди співали із сльозами захоплення на очах.

Ці переклади й передмова викликали багато рецензій, де всі рецензенти дуже дякували Юлії Віргінії за це видання, яке познайомило читачів з оригінальним і цікавим письменником.

Французів найбільше познайомив із Шевченком відомий французький культурний діяч Еміль Дюран, що був викладачем у Петербурзькому Університеті. Він опублікував 1876-го року в одному журналі статтю, де писав:

«Поет, який помер 15 років тому і якого ми хочемо зараз «відкрити читачеві», є народним у найширшому розумінні цього слова. Всі

українські селяни знають напам'ять більшість його поезій і співають їх разом з піснями, почутими від своїх батьків або з уст народніх співців-кобзарів». Підкреслюючи глибокий філософський зміст поезій Шевченка, Дюран зазначає, що Шевченко такий великий поет, «що він має всі дані, щоб слава його перейшла кордони батьківщини і поширилася по Європі». Ця стаття була перекладена англійською мовою і того ж 1876-го року була надрукована в Нью-Йорку.

В Англії популяризаторами творчості Шевченка були проф. Оксфордського Університету Вільям Річард Морфіл. В Америці Кларенс Маннінг, проф. Колумбійського Університету, який переклав і випустив 1945-го р. друком «Еібрані твори» Шевченка, додавши ґрунтовну статтю про життя і творчість нашого поета.

Цікаве й те у всіх тих працях і розвідках, де майже кожен з авторів намагається співставити чи порівняти Шевченка з іншими велетнями літератури, зокрема з великими творцями літератури у власних країнах. Болгари порівнювали чи знаходили аналогії між Шевченком і їхніми Каравеловим та Ботевим. Маляри порівнювали з поетом Петєфі, інші з Пушкіном, Беранже, Вернсом, Гомером. Але майже всі на перше місце ставлять нашого Шевченка.

Велику увагу і високу оцінку Шевченкової творчості дають поляки. Польський поет Леонард Совінський ще в 1861-му році пише працю про Шевченка, додавши до книги і переклад «Гайдамаків». Він підкреслював: «Велика це людина — Тарас Шевченко, велика вже сама собою, ще вища величию дум мільйонів, що знайшли свій вияв у натхненній його пісні...» А далі говорить до сумління своїх земляків: «Шевченко є сином народу — справжнім сином, душею і тілом, піснею і життям. Подумаєм тільки, панове, скільки мук перенесли ці груди під нашою батьківською опікою! Подумаєм, яка незліченна маса йде за тим велетнем, якого щасливий випадок раніше за інших вивів на суспільну арену...»

Польський перекладач А. Гожалчинський в передмові до своїх перекладів творів Шевченка, що вийшли в 1862 та 1873-го роках, називає Шевченка пророком, що тримає людно і співає народові його власну рідну пісню. (Люття, це стародавній музичний інструмент).

Польський сучасний літературознавець проф. Вроцлавського Університету Мар'ян Якубец чи не найкраще окреслив значення творчості Шевченка у своїй праці «Шевченко і польська література» 1961-го року: «Небагато було на світі поетів, — пише він, — які відіграли б в житті власних народів більшу роль, ніж Шевченко на Україні», а далі зазначає, що найславніший польський поет і письменник Міцкевич мусив чекати цілі десятиліття, поки його твори завітали під стріхи, тобто до селян, а твори Шевченка пішли в народ

одразу, ставши його неподільною власністю. Сталось це тому, — пише проф. Якубец, — що Шевченко був найбільшим народнім поетом з усіх великих поетів світу.» З цього погляду підкреслює польський професор, — український поет був вищим за Міцкевича і Пушкіна. Він вийшов з народу, черпав з його художніх традицій, сягав в його минуле й майбутнє, свідомо брав на себе ролю його вчителя і духового наставника... Поезія Шевченка, — говорить Якубец, — була явищем єдиним і неповторним. Немає для неї відповідника в світовій літературі.

Ще далі в оцінці Шевченка пішов російський критик Аполон Григор'єв, який, ще 1861-го року відразу по смерті Шевченка писав у журналі «Время»: «Щодо краси і сили поезії багато хто ставить Шевченка врівень із Пушкіним і Міцкевичем. Ми підемо далі: у Шевченка сяє та гола краса поезії народної, якої у Пушкіна і в Міцкевича лише іскорки блищать...»

Російський письменник Антон Чехов, в якого мати була україною, в листі до нашого вченого й поета та мовознавця А. Кримського писав 1894-го року: «Я люблю український народ, який дав світові такого титана, як Тарас Шевченко».

Російський письменник, лікар, В. Вересасв захоплювався могутньою постаттю нашого поета. Він так відгукувався про нього: «Безстрашна революційність, запорізька жадоба волі, залізна впертість, зосереджений гнів і велика любов, славне минуле в боротьбі з гнобителями, лукавий гумор, незрівняна музика української мови, запах квітух вишневих садків, пірамідальні тополі над білими хатами — все це в поезії Шевченка.» «Любити Шевченка, — казав він, — любити Україну. Любити Україну — любити Шевченка». Та, на жаль, коли заходила мова про самостійність України, то більшість тих прихильних росіян були проти.

З великим теплом і пошаною до Шевченка ставились білоруси, яким творчість нашого поета була близька, зрозуміла і співзвучна. Творчість найвидатніших білоруських поетів Якуба Коласа та Янки Купали навіть зазнала деякого впливу Шевченка. Янка Купала, що був першим перекладачем творів нашого Кобзаря на білоруську мову, писав: «На нашій білоруській землі Тарасова пісня звучить на повний голос. Наші поети вчать на її образах, люблять її і шанують. Вони дали нашому народові можливість пізнати її силу і красу на білоруській мові.»

Білоруський поет Богдановіч написав кілька праць про творчість Шевченка, де пише, що в особі Шевченка всесвітня література має великого поета з надзвичайною поетичною майстерністю.

Багато чудових відгуків і праць про творчість нашого поета зу-

стрічаємо в чеській літературі, починаючи від 1860-го року. А в 1876-му році чехи випустили Шевченкового «Кобзаря», який був повніший від того, що був випущений перед смертю поета у 1860-му році. Один з чеських літературознавців Мілан Яріш писав у передмові до іншого видання «Кобзаря»: «У світовій поезії немає творів, які були б для чеського народу ближчими, ніж твори Тараса Шевченка. Так само важко знайти у світовій поезії поета, котрий для чеського народу, його історії і боротьби за свободу був би таким зрозумілим, як Тарас Шевченко.»

Шевченко добре знав чеську історію і свою поему «Сретик», про боротьбу чеського народу за свою волю присвятив великому вченому, й діячеві чеського відродження — проф. Празького Університету Павлові Шафарикові. Розповідають, що коли Шафарик дістав цю поему з присвятою від самого Тараса Шевченка, то він читаючи, плакав сльозами зворушення й радості.

У 1845-му році Шевченко написав свою геніяльну поему «Кавказ», яка зайняла поважне місце у світовій літературі. Цим твором були надзвичайно захоплені кавказькі народи, а в першу чергу грузини. Адже тридцять років царська Росія провадила варварську війну проти невеликого, але героїчного грузинського народу. Російські солдати спалювали врожаї, спалювали дотла грузинські саклі, цілі села, нещадно нищили населення кавказців, разом з жінками й дітьми. Росія кинула проти кавказьких повстанців тристатисячну армію. Але повстанський рух героїчних оборонців Кавказу очолив талановитий провідник Шаміль. Протягом 25-ти років Шаміль громив московських агресорів. Одно гірське укріплення московські війська три місяці безперестанку штурмували, били з гармат і, доки його взяли, то втратили 2919 солдат, 150 офіцерів та багато зброї. Але Шаміля не впіймали: він з горсткою оборонців кріпости втік на інше місце. У 1842-му році Шаміль розбив експедиційні війська генерала Галафеева, того ж року — розгромив 10-тисячну армію генерала Граббе, де загинуло 66 офіцерів і 1719 солдат, у 1843-му році царські війська втратили 12 раніше захоплених укріплень, 92 офіцери і 2528 солдат та багато зброї та харчів. Тоді цар посилав нові 40 тисяч солдат, призначає командувачем нову людину-генерала Воронцова, який знову приводить 27 батальйонів піхоти та багато кінноти й гармат. Але й ця експедиція зазнала поразки, втративши кілька тисяч солдат і 186 офіцерів. Шаміль бив росіян несподіваними нападами, вискакуючи із гірських засідок. До того ж було немало випадків, коли солдати — неросіяни, зокрема українці, білоруси, поляки — переходили на бік горців і давали їм ґрунтовну допомогу.

Ця боротьба загарбницької Росії тривала аж до 1859-го року, поки, зрештою, Московія захопила останнє укріплення.

І от у час цієї страшної загарбницької навали на Кавказ з'являється на світ 1845 року Шевченкова поема «Кавказ». Поема була прийнята з захопленням. З боку Шевченка це був сміливий героїчний братерський вчинок по відношенню до кавказців. Не даром у Грузії Шевченко користується нечуваною любов'ю й пошаною. Найбільший грузинський поет А. Церетелі, що познайомився з Шевченком у 1860 році в Петербурзі, до самої смерті зберігав у своїй бібліотеці як дорогоцінний скарб «Кобзар» Шевченка. Церетелі у сторіччя з дня народження Шевченка, тобто 1914-го року, в Грузії, не зважаючи на заборону, виголосив зворушливу промову, на пошану Шевченка. Він розповів про свої три зустрічі з нашим поетом, де згадував, що від Шевченка він навчився любови до своєї батьківщини. Церетелі зазначав: «Таких великих людей породжує тільки велика нація, але вони, крім своєї нації, належать і іншим.» Дякуючи Шевченкові в особі грузинів Україна має великих друзів, багато творів українських письменників перекладено грузинською мовою і, навпаки, грузинських творів — українською мовою.

Шевченко був надзвичайно великий і з того погляду, що він у час великої трагедії Грузії, в час військової навали кривавої Росії подав руку допомоги братній Грузії, а Росія і сьогодні в своїй енциклопедії говорить мовою царя Миколи Першого: «Приєднання Грузії до Росії, — пишуть вони, — було прогресивним явищем для Грузії».

Тяжко перелічити всі блискучі відгуки про творчість Шевченка у світі, проте, й подані зразки свідчать, що Шевченко своєю геніальною творчістю здобув заслужене місце в колі найбільших творців слова і мислителів світу. Досить сказати, що вплив творчості Шевченка на багатьох чужинців був такий великий, що вони відразу почали навіть вивчати українську мову. Серед них і згадуваний шведський професор Єнсен, і датський критик Георг Брандес, і японець Комаце Суосукі, який писав, що вивчив українську мову, щоб мати змогу читати Шевченка в оригіналі. Він уже переклав низку поезій нашого поета і має намір перекласти всього «Кобзаря».

Серед них і одна австралійка, з Вікторії, яка, зацікавившись творчістю Шевченка, звернулась до Київського Державного Університету з проханням прислати їй українсько-англійський та англійсько-українські словники. Ще інший — японець Фукуока Сайндзі — з острова Хоккайдо захопившись мовою та літературою батьківщини Шевченка, приїхав до Київського Університету, щоб вчитися в аспірантурі на кафедрі української мови.

Такі зворушливі відгуки і впливи творчости Шевченка зобов'язують і нас посилити цікавість як до творчости поета та до нашої рідної мови, так і до питання популяризації нашого поета і його серед австралійців та серед чужинців.

Відомо, як багато користи зробили і наші вчені та перекладачі в цій ділянці, зокрема проф. Володимир Дорошенко, проф. Смаль-Стоцький, проф. Юрій Бойко, Віра Річ, д-р Яр. Славутич та низка інших.

Тим то ми з неприхованою радістю й гордістю промовляємо ім'я свого пророка і поета-революціонера Тараса Шевченка, що став гордістю всього культурного світу. Підставою до цього є й те, що його твори перекладені на 52 мови світу, що тираж його видань тільки в Україні переступив одинадцять мільйонів примірників, що на рідних землях його твори видавані вже 368 разів, що в Україні йому побудовано вже понад 100 пам'ятників і кілька закордоном, зокрема в Канаді та в Америці.

Але всі успіхи не кажуть, що вже все зроблено. На жаль, московські окупанти, не маючи сили заборонити твори Шевченка, часто фальшують його творчість, замовчують його протимосковські твори й вислови, а його рідну мову, за яку він стільки поневірявся, намагаються вигнати з ужитку по всіх вищих школах та науковій і громадських установах. Все це змушує нас ще більше посилити боротьбу за Шевченка і за нашу рідну мову. Наше завдання показати Шевченка у правдивому світлі, ще більше піднести вивчення рідної мови, посилити працю над вихованням молоді в патріотичному дусі.

Тимто дуже жалюгідно виглядають ті наші люди, які й досі не мають у власній хаті невмирущого «Кобзаря», як мізерно виглядають ті люди, що не вчать своїх дітей рідної мови, не послугуються нею у власній хаті, або не посилають своїх дітей до рідної школи. У наших обставинах вчити дітей рідної мови — це святий обов'язок кожної людини. Той, хто не підтримує шкільництва, боїться витратити грошей на рідну книжку, на газету, на виховання рідної дитини, не має права гордитися Тарасом Шевченком, бо він не має нічого спільного з ідеями, за які борозся і страждав наш пророк.

Станьмо ж одностайно в боротьбі за чисті і святі ідеї Шевченка і за нашу мову, що сьогодні стала чотирнадцятою мовою світу.

Наша „Коломийка“

Танкова група «Коломийка» за вісім років свого існування вже десятки разів чарувала численних глядачів своїм майстерним українським народнім танком, а також здобула не одну перемогу перед багатотисячним австралійським глядачем. Зорганізована «Коломийка» була Управою Української Громади Південної Австралії (Аделаїда) в 1959-му році з ініціативи тодішнього голови Громади п. К.

Танкова група «Коломийка» при УГПА (Аделаїда).

Керівник: Олег Сенчук

На світліні, починаючи зліва: дівчата: Люба Негрук, Ірина Цвіх, Марія Возній, Софія Полістіук, Наталя Різниченко, Анна Каленюк, Ліда Гіпська та Ірина Мисак. Хлопці: Віктор Негрук, Стефан Кравчук, Василь Сабадаш, — **Олег Сенчук — керівник**, Юрко Чумак, та Славко Курко. Відсутні: Оріся Кміт, Марія Сіренко, Анна Юсків, Стефанія Івах, Марія Сенчук, Вол. Суходольський, Зенон Маскало, Мих. Сукмановський, Зенон Гадай, Петро Яровий, Богдан Шинкар, Віталій Вереznий.

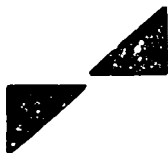
Фото: І. Святківський.

Фото: І. Святківський.

Каздоби та з допомогою пані Є. Андрухович, яка й стала першим керівником цієї групи. Поштоухом до створення цієї мистецької одиниці було бажання взяти участь у першому мистецькому фестивалі в Аделаїді, що відбувся заходами влади в 1960-му році. Наполеглива праця пані Є. Андрухович та підтримка з боку Громади дали корисні наслідки: і так 14-го березня 13-ть пар наших танцюристів вперше виступили назовні перед 30-ма тисячами глядачів. Серед інших чужонаціональних груп, що взяли участь на фестивалі, наші танцюристи здобули найбільше оплесків і призначень. Після того майже щороку «Коломийка» бере участь у щорічних фестивалях мистецтва, здобуваючи нові успіхи.

У березні 1963-го року через виїзд з Аделаїди пані Андрухович керівництво перебрав молодий і енергійний Олег Сенчук. З того часу до сьогодні 90% танцюристів з різних поважних причин змінилося — прийшли нові сили. Від 1963-го року «Коломийка» вже виступала перед австралійською та чужинецькою публікою 12-ть разів з великим успіхом, з чого тричі на телебаченні. Найбільшим успіхом «Коломийки» був виступ на 4-му фестивалі мистецтва перед 50-ма тисячами глядачів, де наші танцюристи здобули перше місце серед усіх іншонаціональних груп. Багато разів брала участь наша «Коломийка» і в програмах українських національних свят, а під час святкування 150-річчя з дня нар. Тараса Шевченка група виїздила й до Мельборну.

Сьогодні «Коломийка» має 25 танцюристів та три музиканти. Закінчуючи цю коротку інформацію, хочеться тільки пожалкувати, що, незважаючи на великі успіхи «Коломийки» і перед своїм, і перед чужим глядачем, про це дуже мало інформувала наша преса. Побажавши ж нашим танцюристам «Коломийки» на чолі з Олегом Сенчуком та всім, хто підтримує молодих пропагаторів нашого чудового мистецтва, ще більших успіхів.

Як я їхав до Австралії

Думка виїхати із Західньої Німеччини кудись далеко від кордонів СРСР виникла в мене відразу по закінченні війни. Про те, що являло собою тодішнє життя політичних утікачів у західніх зонах Німеччини, окупованих альянтами, говорити багато не доводиться. Шаліла репатріяційна акція, російсько-більшевицькі людолови полювали на нас з енергією, яка була мені знайома ще з дому, зокрема в час колективізації і «ліквідації куркульства, як кляси.» Тоді, на початку 1929 року, я, ще зовсім молода людина, був заарештований разом з своїм батьком і засланий на північ Росії, як спецпереселенець. Ще в 1924 році моя родина була позбавлена права голосу, бо мій батько, херсонський селянин, брав участь у повстанні проти совєтської влади в 1920 році.

Тут не місце говорити, що я пережив і побачив на засланні в похмурих північних пушах. Сказавши коротко, це було нищення нашого селянського стану, голодний і безоглядний сталінський геноцид. В моїх очах ще стояли наші хлібороби, замучені голодом, холодом і каторжною працею в цих безмежних і непривітних лісах. В моїх вухах ще звучали плач і стогін дітей і матерів, що їх червоний бандит теж завіз на загибель у північні пущі...

Минуло по війні три довгі роки перше, ніж моя мрія стала дійсністю. В липні 1948 року я підписав у таборі Венсдорф під Гамбургом робочий контракт: два перші роки я мав виконувати в Австралії працю, на яку мене пошлють. Це мене не турбувало, натомість, дуже журило мене та обставина, що я мав їхати сам, а моя родина покищо залишалася в Німеччині. А проживала вона в місті Любек, всього яких десять кілометрів від московських людоловів.

Австралійський консул поглянув на обох моїх дочок і весело щось сказав. Перекладач переклав: «Добрі будуть австралійки!»

Але нам не було весело: серце стискалось від думки про розлуку. Моя дружина стояла, похиливши голову, тримаючи за руку малу, Людмилу.

Ліда, моя старша дочка, сміливо підступила ближче до столу і звернулася до консула англійською мовою, прохаючи його дати дозвіл виїхати до Австралії всім нам разом. Я навіть здивувався, що мє дванадцятилітнє дівча може так добре аргументувати. Але ніщо не могло захитати консула. Відповідь була та сама: «Не можна!»

Ми повернулися в бараки пригноблені. Я просто лякався від думки про колосальну відстань, що відділить мене від моєї родини, яка, варту тут додати, зазнала зі мною багато гіркого за життя під большевиками. Дружина і менша дочка плакали. Тільки моя старша почувалась бадьоро і навіть потішала всіх нас: мовляв, усе буде добре; час мине швидко, і ми знову з'єднаємося.

Отже я їхав до Австралії, як звичайний робітник. Але я, як і всі ми, вважав себе політичним емігрантом і після того, як справа виїзду була остаточно оформлена, почав думати над тим, як я маю знайомити австралійців з російсько-большевицьким режимом, який хоче і їх порадувати своїми «досягненнями». Я шукав літератури англійською мовою, але безуспішно. І щойно передостаннього дня мені пощастило роздобути мапу концентраційних таборів в СРСР англійською мовою. Я довго стояв у бараці і розглядав горішню частину мапи, яка рясніла червоними квадратами. Мені здавалось, що з цих квадратиків на мене дивляться мільйони очей живих і мертвих моїх земляків, благаючи мене розповісти про їх муки вільному світові.

Я не був певний, чи дозволять мені повезти цю мапу до Австралії. Обережність наказувала рахуватись з усякими несподіванками. Отже я вирішив сховати її. Але де?

Мій погляд упав на невеличкий образ Спасителя, що його дружина дала мені на дорогу. Я вклав її в задню частину образу і заклеїв звичайним папером...

II.

Поїзд помчав нас, скитальців, до Італії. Прибули в Туріно, де нам виготовили папери для морської подорожі, і ми виїхали до Генуї. В порту на нас, дев'ятсот емігрантів, уже чекав великий пароплав.

Витягшись на березі довгезним хвостом, ми почали заповнювати корабель. Прийшла моя черга. Тримавши в руках відкритою саморобну валізку (образ Спасителя лежав зверху), я наблизився до останньої контролі вже перед самими сходами. Урядовці нашивку переглянули мої папери; один з них ввічливо сказав: «Заходьте на пароплав!» Закривавши на ходу валізку, я наблизився до трапу і почав підійматися.

Ледве мої ноги торкнулися покладу пароплава, як мене перестрів не менше ввічливий службовець і, згідно з моїм номером, показав мені, що я маю сходити вниз. Внизу на мене чекав ще один службовець, який показав мені моє місце: сніжнобіле ліжко. Я повісив у головах образ Спасителя і з полегкістю зідхнув.

Того самого дня пароплав відплив. Я стояв на покладі, коли про-

лунали два перші гудки. Очі мої були втуплені в далеку блакить. Рідний мій край, навіки дорога Херсонщина? Чи ще почую я шепіт твоїх трав, чи торкнуться ще раз мене гарячі подихи твого степового вітру? Великий Боже, дай мені, малій і недостойній Твоїй істоті, захити щастя і повернутись колись на мою вільну батьківщину!...

Пролунав третій гудок, могутній пароплав почав розрізати воду, а я ще довго стояв і вдивлявся в європейський суходіл, що віддалявся від нас щораз більше. А потім прийшла найтяжча хвилина, коли контури рідного материка затратились і перед моїми очима розляглась тільки безкрая блакить...

III.

Бігли дні за днями, минали тижні, а наш пароплав усе різав воду. Значну частину свого часу я проводив зверху на покладі. Тут лунали розмови чи не всіма європейськими мовами. Часто чулась і наша мова, і наша пісня.

Наприкінці четвертого тижня подорожі я почав пильніше вдивлятися в простір. Одного дня я побачив на обрії руді гори і моє серце стрепенулось. Навколо знявся різномовний гомін. Це були береги Західної Австралії. Але гори незабаром зникли, і наш пароплав знову плів серед водного безмежжя.

Поминуло ще декілька днів, і 6-го вересня надвечір, наш модерний ковчег наблизився до Сіднейського порту. Всі ми, скитальці, висипали на поклад і дивилися на яскраві вогні Сіднею. Матроси спустили якір, і наша місячна морська мандрівка скінчилась.

Того ж вечора, перед вивантаженням, ми пройшли комісію. Я знов почав хвилюватись за долю своєї мапи. Австралійський урядовець спокійно переглянув мої іміграційні папери і так само спокійно спитав мене, чи не маю я револьвера. Я здивовано відповів, що не маю. А на мою валізку ніхто з урядовців і оком не кинув.

Життя під большевиками навчило мене бути недовірливим і обережним. Тому я ще рахувався з солідною ревізією наших речей.

7-го вересня 1948 року, вранці, я піднявся з валізкою в руках на поклад корабля, щоб покинути його і вперше торкнутися ногою австралійської землі. На березі стояла сила людей; серед них були також колишні «діпісти», яким судилось прибути до Австралії раніше від нас. На людях була добра одежа, їх обличчя були свіжі і життєрадісні. Вони весело усміхались до нас і махали руками та хусточками.

Настала довгождана мить: я зійшов з трапу і став на австралійській землі! Ті з наших, які володіли англійською мовою, стояли

оточені австралійцями, мужчинами й жінками, і провадили з ними жваву розмову. Австралійці частували нас, прибулих, цигарками та овочами, розповідали про свою соняшну, вільну і багату країну. Запевняли нас, що нам буде теж добре на новій батьківщині.

Ніхто наших речей не переглядав, і того ж дня я вже сидів з своїми колегами на м'якому місці у вагоні. Наш поїзд весело помчав між горами, через тунелі, рівнинами і, нарешті, опинився на залізничній станції містечка Баттурст. Тут на нас чекало кілька автобусів. Вони повезли нашу партію в транзитний табір за сім миль від містечка і через годину ми вже сиділи в таборовій їдальні за столами, що вгиналися від багатой страви.

Советська дійсність з усіма її жахами залишилась десь далеко-далеко і здавалася мені кошмарним сном. Я опинився в країні, де люди визнають Бога і признають право кожному жити вільно, по своїй уподобі.

Ми, новоприбулі, почали відвідувати таборову школу і вивчати англійську мову. Одночасно провідники національних груп почали підготову до мистецької виставки, яка мала познайомити австралійців з нашими народами. Стало відомим, що на оглядини виставки прибудуть високі особи з австралійського уряду.

Було ясно, що виставка давала найкращу нагоду продемонструвати і мою мапу. Але перешкодою могла бути та обставина, що виставка мала характер культурної, не політичної імпрези.

Напередодні відкриття виставки, ввечері, я уийняв мапу з образу. Між іншим подумалось, що роблю я це сам один, а вкладав я її в присутності всієї родини.

Разом з мапою я попростував на велику таборову площу і підійшов до колишнього військового барака. Тут, в одній з кімнат жив з своєю родиною п. інж. І. Грушецький, провідник української національної групи.

Панство Грушецькі прийняли мене приязно і доброзичливо. Не без хвилювання я сказав: «Пане Грушецький, я прийшов до Вас, як до провідника нашої групи і хочу просити Вас, щоб Ви примістили на виставці і цю мапу.»

З цими словами я розгорнув свій експонат. При електричному світлі квадрати виглядали напоєними справжньою людською кров'ю.

Наш провідник вп'явся очима в горішню частину мапи і якийсь час мовчав. Потім, не відриваючи погляду від кривавих квадратів, мовив до мене: «Пане Каздоба! Нашим найпершим обов'язком, як політичних емігрантів, розповідати у вільному світі про злочинність російського комуністичного режиму. Те, що він собою уявляє, ваша мапа навітлює дуже вимовно... прошу залишити її в мене.»

IV.

Настав день відкриття виставки. Вже зранку на території табору почали з'їжджатись автами та автобусами австралійці. Гості належали до всіх соціальних шарів країни.

Наш блоковий зайшов до барака, попросив припилювати чистоти і повідомив, що до нас прибули з Канберри члени австралійського федерального уряду на чолі з міністром імміграції Калвелом.

Я подався до приміщення, де була влаштована виставка і пропхався до нашого відділу. Мапа, красномовне свідомство большевицького насильства, тиранії і геноциду, висіла на помітному місці. Перед нею стояв інж. Грушецький і товпились австралійці. Серед них були члени уряду і весь керівний персонал табору. Наш керівник енергійно водив паличкою від одного кінця табору до другого і одночасно давав пояснення англійською мовою. Присутні слухали його з великою увагою.

Схвильований, вийшов я на таборову площу і сів під розлогим екваліптом. Я думав про свого батька, що помер у Вологодській тюрмі, про свого старшого брата Михайла, що передчасно і трагічно загинув на заслання в холодному Сибіру. Я думав про мільйони замучених, загинувших і засланих моїх братів і сестер по нації. Але в мою скорботу впліталось і почуття морального задоволення, почуття, що я вже виконав частку, нехай і дуже дрібну, свого великого обов'язку перед ними. І в моїй душі зростала певність, що мені ще пощастить виконати в майбутньому чималу частину цього незмірного обов'язку, обов'язку українця, політичного емігранта і колишнього заслання...

На фото Хор Дружинників та танкова група при осередковій СУМу в Сіднеї. Починаючи зліва, в першому ряду: І. Шевчик, Оріся Борець, Христя Гут, диригент хору Тарас Фіголь, Євген Коцюмбас, Євгенія Пастух, Оля Іваницька, Оля Лютак. Другий ряд: Микола Смолинець, керівник танкової групи Стефанія Жук, Анна Процюк, І. Ковальська, Ждан Коломиєць, Христя Янчук, Соня Сушко, Галина Грабовенська, Соня Марусечко, Іван Калічинський. Третій ряд: Євген Гурбін, Олександр Чубатий — голова осередку, Михайло Данилюк, Мар'ян Ткачук, Карло Гарасим'юк, Володимир Гут, Юрій Менцінський, Михайло Василенко — заст. голови хору, Григорій Панасюк — голова хору і секретар Крайової Управи СУМу.

Фото: І. Святківський.

Оригінальна, досконала, цінна...

Докія Гуменна — «БЛАГОСЛОВИ МАТИ!»

Коли описувати враження, які лишаються після прочитання книги Докії Гуменної, «Благослови Мати!», не можна оминати таких слів: оригінальна, досконала, цінна.

Оригінальна ця книга своїм показом безлічі історичних деталей в серйозно-жартівливому тоні; у рамках казки, в піднесеному, цікавому та зовсім не буденному дусі для такої праці. Щоб передати тисячі літ в такій короткій книзі і рівночасно зуміти створити чітку та детальну картину життя кожного періоду, потрібно незвичайний талант, щоб окремі картини не виявлялися читачеві штучно зіпленими та уривчастими.

Праця авторки є досконалою, бо по прочитанню її лишається почуття викінченої картини, в якій відбувся вичерпний дослід вибраної теми. Про цінність книги буду згадувати окремо.

У відповідь на питання, про тему, чим відрізняється книжка від безлічі переказів про ці перед-Христові доби та що авторка пробує читачеві доказати, можна глянути на такі слова авторки на перших сторінках:

«...Київщина, Полтавщина, Гуманщина, Надпоріжжя, Побужжя, — ці так тільки легко заштриховані молодю археологією обриси майбутньої України, — що започаткували вони своє життя десь так 50 тисяч років тому, якщо не значно давніше. Ось із якого часу треба починати нашу історію, бо це звідти б'ють наші джерела.»

(Цікаво, між іншим, як її наступні слова ефективно і безперечно ставлять початки України на позицію безпосередньої незалежності від початків Московщини: «Ще Московщина вся стояла під двокілометровими горами криги, як на Україні вже буйно розвивало життя». При цьому лише зауваження, що авторка трохи нестримано каже «на Україні», коли в ті часи нашу землю ще не маємо права називати Україною.)

Авторка доводить, що Україна та українці походять з людей палеолітичної цивілізації, яка була в льодові часи на згаданій землі. Її способи різні. Стримано, переконливо, та, часами майже непомітно, авторка переплітає свою казку про примітивні цивілізації, нитками, які пов'язують людей тих часів з українцями та Україною останніх декількох століть. Авторка ніби веде за руку читача, розказуючи йому веселим тоном цікаві історії. Читач мимоволі сприй-

має кожну картину і вірить їй, коли нараз йому доказується, що, якщо він все попереднє повірив, тоді ще одна нитка доведена до кінця і зав'язана; доказаний ще один зв'язок «модерної» України з першими мешканцями на тій землі. І, таким способом, дійшовши до кінця розповіді, читачеві вже запізно не згоджуватися з висновками авторки.

Гляньмо спершу на початки одної з найважливіших характеристик рис нашого народу — на його релігійну спадщину. Бачимо, як у книзі «Благослови, Мати!», авторка подає початки багатьох наших релігійних обрядів та звичаїв. Вона пише: «Що закладено в мадлені, — іде до наших днів. Від того найдавшого часу печера — місце святости, там найбільш випадає жити богам і надприроднім істотам... Та й не забудьмо, що перші християни молилися в катакомбах... на Україні зразу приходять на думку печери київської Лаври.» ітд.

Релігійний принцип умирання та воскресіння бачимо також в цих давніх часах в універсальному міті спіралі, яка у видній формі по-являється на глечиках, малюнках. Тут ідуть ідеї переходу до другого по важкій та крученій дорозі, що нею йшли палеолітичні люди до «Захованого в надрах землі святилища-храму.» Та сама ідея виринає у хоровах та іграх у звичаях недавніх часів, наприклад, обряди свята Івана Купала та у багатьох сучасних забобонах та переконаннях. Дивлячись на фолклор скитів, бачимо багато релігійних чи просто народніх пісень, коляд та поезій, які мають сильні зв'язки з нашими.

Другим важливим пов'язанням між українським сучасним життям та людьми ще з часів орін'яку є мова. Словами авторки: «Очевидно, вже в часи орін'яку витворився той звук (чи слово), що в нас звучить як «жінка» (стара форма, «жена»).» Авторка далі доводить, що велика кількість наших слів має коріння в цих давніх часах, показуючи споріднення слів та звуків, в таких словах, як, наприклад, «жінка», «цар», «Діва», «літо», «люди», ітд. Беручи під увагу навіть ближчі до нас часи від орін'яку, тобто часи скитів, то виринає знову багато слів і звуків, в яких укорінені наші вирази. Прикладами є слова «скот», «шкіра».

Третя основна ідея, яку Гуменна показує, як спільну і дуже впливову від часів палеоліту до теперішнього українського часу, є ідея жінки. Авторка доказує, що, різниах від інших типів цивілізацій, українці високо ставлять образ жінки, надаючи їй самостійности та духової і практичної вартости вищого рівня. Починаючи з побожним ставленням людей орін'яку до образу жінки, це ставлення міняється лише у тому, що з часом підкреслюються різні прикмети жіночої постаті. Для людей орін'яку, наприклад, багато було підстав твори-

ти жіночий образ, як центральний образ своєї доби. Та вплив жінки на оточення, хоч і міняє свою форму з ростом свідомости людства, вона все ж таки й дотепер затримує його — часами в формі богині, часами в формі святої постаті, до якої звертаються війська по допомогу і охорону. Авторка пише. «Не за нас почалося, не за нас і кінчиться. «Благослови, Мати!», чуємо... Не «батьку!», не «патріярше!», а «мати!», як воно й до сьогоднішнього, ХХ-го століття ведеться.»

Окрім згаданих основних зв'язків між нами та людьми цих давніх часів, Гуменна показує багато інших доказів цього походження українців. Наприклад, геометрично стилізоване мистецтво ранніх періодів, виринає як підстава сучасних українських вишивок. Якщо глянути на характеристику пізніших народів, наприклад, скитів, то видно багато з них подібних до козацьких часів. І ті і ті носили лише одну сережку у вусі, ховали своїх людей у подібних могилах, і навіть слово «козак», як пише авторка, «не що інше, як одна з назв скитів — сак». І скити і козаки були славні воєводи, любили й погуляти, ставали побратимами. Скити шанували богиню Табіті, а козаки молили-ся до Матері Божої. Фізичні риси українців та скитів подібні, мають подібний похоронний обряд.

Глянувши на тему авторки, варто також згадати, що з мистецького боку, книгу збагачує чудова ілюстрація у формі оригінальних малюнків та взорів, виконаних тисячі століть тому і знайдених на стінах печер.

Можна сказати, що книга «Благослови, Мати!» має силу захопити і зачарувати не лише скарбом знання, а також тим, що це знання передане читачеві з духом переконання, якого має сама авторка. Її цікавий підхід до теми захоплює читача своїм інтимним тоном та атмосферою. Читач має почуття, що авторка розкриває цю картину лише для нього; вона уміє передати почуття, ніби вона сидить навпроти нього і, сама захоплена своєю казкою, розказує йому, підмор-гуючи час-від-часу, як наприклад, розказуючи про масагетів:

«Найщасливіша смерть, коли тебе зарубають сокирою, порубають на шматки, змішають до купи й влаштують бенкет. Вся рідня з'їла — от це щаслива смерть!»

Читач мимоволі уявляє стишений голос в цікавій розповіді про повзання археологів до далеких печер:

«Тунель не ширша за мої плечі, не вища. Я міг чути, що інші по-перед мене стогнали, і бачити, як дуже помалу їх лямки похилилися вперед. З руками притиснутими щільно до боків, ми повзли вперед на наших животах, як вужі. Прохід був місцями ледве чи

фут заввишки, так, що ви мусите класти лице просто на землю. Я мав відчуття, ніби я повзу через труну.»

Книгу «Благослови, Мати!», таки можна сміло назвати цінною, є не лише з причин вартісної історичної синтези, а також за її літературний стиль, багатий і захоплюючий, де вона передає читачеві сам дух індивідуальности авторки Дожії Гуменної.

from „Shores of Expectation“ by V. Symonenko

THE GATEWAY

As a wild, disturbing apparition
An illusive gateway marrs the sleep,
Where one hears the jangling of the keeper's keys
And the creaking of the gate; the walls are steep.

Apparitions armed with bloodstained sword,
Black apparel merging with the night,
Toy with formless-seeming, heavy balls
— Human heads, the eyes devoid of light.

Blood drips down those high phlegmatic walls,
Frozen cries on cold and bloodless lips, a nation
Cries out in outrage, turning in its grave —
Centuries of torture, pain and violation.

But on gloomy nights the city fails to notice
Horrid actions hid by clouded skies,
As the keeper adds another victim
With a dirty rag across his eyes.

ALONE

I am often quite alone, like Cruso,
Searching the horizon for a sign.
Then a thought is bogged, begins to sink
In the quicksand of the word and line.

Standing on my wild, uncharted island,
Clothed in skins of hopes now dead, dismayed,
I will raise my eyes and pierce the heavens:
— Where are you, my Friday, why delayed?

Tearing at my throat, despair, wrenched free
Echoes through a distance which will not unbend —
Oh God, send companion of a hostile sort
If you still begrudge to send a friend!

(translated into English by Halyna Nytczenko)

Бібліографічні нотатки про українських письменників в Австралії

Євген Гаран. Пише новелі, оповідання. Зрідка друкується в «Вільній Думці» (Сідней), «Нових Днях» (Канада), в альманасі «Новий Обрій» (Австралія). Член ОУП «Слово».

Лідія Гаєвська-Денес. Авторка двох збірок для дітей: «Любі малята», що вийшла ще в Німеччині, та «Казки та оповідання» — в Австралії. У Німеччині редагувала дитячий журнал «Сонечко». Досі друкувалась в газетах «Вільна Думка», «Українець в Австралії», в альманасі «Новий Обрій», в сіднейському жіночому журналі «Наше слово». В Америці в жіночому журналі «Наше життя». Готує до друку збірку новель та збірку казок.

Неван Грушецький. Друкувався в пластових журналах в Німеччині. В Австралії — в газетах «Єдність» та «Вільна Думка», в альманасі «Новий Обрій». На всесвітньому конкурсі СУСА на драматичні твори його п'єса «Незнані герої» була відзначена.

Кость Гіммельрейх. Пише оповідання, вірші. Друкується в газ. «Українські Вісті», «Вільна Думка», «Українець в Австралії», в альманасі «Новий Обрій». Має готові до друку спогади про події в Україні під час Другої Світової Війни.

Л. Далека. Звернула на себе увагу збіркою поезій «Легіт і бризи», що дістала гарні відгуки. Досі друкувалась в «Єдності» (Аделаїда), «Вільній Думці» (Сідней), «Українці в Австралії», в альманасі «Новий Обрій», «Нових Днях» (Канада), у «Збірнику» ОУП «Слово», «Сучасності» (Німеччина), «Соняшнику» (Канада), «Веселці» та «Нашому житті» (Америка), у різних збірниках для дітей. Її поезії вміщені в читанках «Волошки», «Рідний Край», «Євшан Зілля». Її поезії часто виконуються на шкільних сценах, також вміщені в читанках М. Дейко. Виготовила до друку дві збірки для дітей молодшого і старшого віку. Член ОУП «Слово».

Марія Дейко. Пише оповідання й п'єси для дітей. УЦНР (Австралія) в 1957-му році видала її збірку п'єс для школярів «Оля Перевізниківна». Вийшли друком її читанки «Волошки», «Рідний край», в друці читанка для 4-ої кл. «Євшан-Зілля». Друкується в газетах «Вільна Думка», «Українці в Австралії», альманасі «Новий Обрій».

Сергій Домазар. Автор повісті «Замок над Водаєм», що здобула добрі відгуки. Пише також рецензії, статті. Друкувався досі в газетах «Вільна Думка», «Сучасності» (Німеччина), «Українських Вістях», «Літературній газеті» (Мюнхен) та інших виданнях.

Павло Дубів. Автор статей, рецензій, поезій, розвідок на театральні теми. Досі друкувався в газетах «Неділя» (Німеччина), «Єдності», «Вільній Думці», «Українці в Австралії», «Наш Клич» (Аргентина), в альманасі «Новий Обрій». Окремі його вірші покладені на музику Гр. Китастих.

Орест Зибачинський. Публіцист. Досі вийшло його дві книжки «Свободарність» та «Інтегральна революція», що мають філософське освітлення проблем.

Зоя Когут. Авторка сміливих сатиричних поезій, оповідань, скетчів. Вперше захопила читача своїм сатиричним твором «Культурні арабески» («Новий Обрій» ч. 2.) Її сатиричні скетчі були поставлені на мейнборнській сцені. Друкується в газ. «Вільна Думка», «Нові Дні». Має готовий до друку роман. Працює над драм. творами.

Наталія Зібенко. (Літер. ім'я Н. Яхненко). Авторка оповідань, нарисів. Досі друкувалась в альманасі «Новий Обрій», в журналах «Визвольний шлях» (Лондон), «Київ» (Філадельфія), «Пороги» (Аргентина), газ. «Вільна Думка». Дістала другу нагороду на літературному конкурсі СУОА в 1954-му році.

Микола Лазорський. Автор численних нарисів, історичних оповідань, статей, спогадів. Вийшли друком його два великих і цікавих історичних романи: «Гетьман Кирило Розумовський» та «Степова квітка». Має готові до друку істор. роман про Пилипа Орлика «Патріот» та збірку приказок Полтавщини. Готує до друку монографію «Полтава 100 років тому». Друкується в альманасі «Новий Обрій», газетах «Вільна Думка» та «Єдність», у збірнику ОУП «Слово» та журналах і газетах поза Австралією.

Ольга Литвин. Головним чином набула популярності своїми успіхами в конкурсі СФУЖО для українських жінок-письменниць. У 1961-му році дістала 2-гу нагороду за оповідання «Дві відьми». Це оповідання передавалось також по радіо АВС в Перті (Зах. Австр.). У 1963-му році на 4-му конкурсі СФУЖО дістала 1-шу нагороду за оповідання «Мак і Ліза». У 1965-му р. знову здобула 2-гу нагороду за переклад з англійської мови опов. «Княгиня і ювелір» Вірджинії Вульф. Нагороджений твір «Мак і Ліза» та статтю про її творчість вмістив канадський журнал «Жіночий світ» в 1963-му р. Друкується в «Вільній Думці», альманасі «Новий обрій», у збірнику ОУП «Слово», в журналі «Наше слово» (Сідней). З успіхом пробує свої сили в творчості для дітей. Член ОУП «Слово».

Яр. Масляк. Автор оповідань та п'єс, знаний своїми короткими драматичними творами ще з рідних земель. Його твір «Аматори» йшов на сцені в Сант Албансі, Австралія Вік. Друкується в альманасі «Новий Обрій» та «Вільній Думці». Член ОУП «Слово».

Василь Онуфрієнко. Автор двох книжок: віршований твір «Сталін у пеклі» та поема «Симон Петлюра». Друкує вірші, статті, рецензії в газетах: «Єдність», «Вільна Думка», «Українець в Австралії», «Українські Вісті», в альманасі «Новий Обрій», в журналах «Нові Дні», «Молода Україна», «Пороги», у збірнику «Слово». Має готові до друку три збірки віршів: «Ровесник», «Україна моя» та «Полтава». Написав комедію «Заморські гості», яку ставили в Аделаїді. Має дві недокінчені повісті «Район над Дніпром» і «Гріх». Перекладає вірші австралійських поетів: Генрі Кендала, Генрі Ловсона, Мері Гільмор, Мері Ленг, Андрю Петерссона та інших. Перекладає друкував в газетах та журналах. Член ОУП «Слово».

Ірина Пеленська (І. Винницька). Пише новелі, повісті, оповідання. Друкувалась у «Вільній Думці», місячникові «Слово», альманасі «Новий Обрій», в жіночому журналі в Америці та багатьох інших. Вийшли друком окремі книжки: повість «Музика», «Кам'яна сокира», повість «Христіна» та новелі «Горіхове лушпиння». Писати почала ще на рідних землях, друкувалась в жін. журналі «Нова Хата». Видатна громадська діячка. Тепер живе в Америці.

Степан Радіон. Автор низки сповідань, новель, статей, рецензій, що друкувалися в «Вільній Думці», «Єдності», «Українці в Австралії», альманасі «Новий Обрій», збірникові «Літопис Волині» (Вінніпег), «Визвольному Шляху», «Українському самостійникові», «Шляху перемоги», «Києві» (Філадельфія). Окремими книжками вийшли дві збірки оповідань — «Новий Похід» та «Микола Береза». Член ОУП «Слово».

Іванна Сірко. Авторка двох книжок із життя тубільців Нової Гвінеї — збірки оповідань та легенд для дітей «Літаючі самоцвіти», що вийшла під псевдом Божена Сібо, та роману «Голос Крови». Також вийшла одна збірка в Римі чеською мовою «Повідки та казки з Нове Гвінеє». Досі друкувалась в альманасі «Новий Обрій», «Вільній Думці» та в чеському журналі «Глас дома» (Рим) 1963 р.

Іван Стаський. Автор збірки оповідань і нарисів «Потолочені Хліба». Досі друкувався в «Студентській Думці» (Німеччина), «Новому Шляху» (Вінніпег), «Українському слові» (Буенос Айрес), «Українцеві-Часі» (Париж), «Волосожарі» (Філадельфія), «Крилатих» (Нью-Йорк), «Вільній Думці», в альманасі «Новий Обрій». Підготував до друку повість «Клепацівський рейд».

Дмитро Чуб. Автор шістьох книжок: «Шевченко в житті», «На гадючому острові», «Вовчєня», «Це трапилося в Австралії», «В лісах під Вязьмою» та «Живий Шевченко». Свої вірші, оповідання, рецензії, нариси, статті друкував як в Австралії, так поза нею. В Ав-

стралії: в «Вільній Думці», «Єдності», «Українці в Австралії» та журналах: «Наш Вісник», «Наш голос» та альманасі «Новий Обрій». За кордоном друкувався в газетах: «Українські Вісті», «Час», «Свобода», «Новий шлях», «Наші Дні», «Прометей», «Літературна газета» (Мюнхен), «Америка» та журналах: «Новак», «Рідне слово» (Мюнхен), «Нові Дні», «Київ», «Український самостійник», «Пороги», «Соняшник», «Веселка», «Крилаті», «Юнацький світ» (Аргентина), «Учительське слово», «Наше життя», «Визвольний шлях» та інших.

Вірші та оповідання вміщені були досі в 9-х читанках. Дм. Чуб є співавтором скетчу «Золоте серце», що йшов свого часу у театрі «Веселий Львів». За його редакцією вийшло більше десяти різних видань, як «Голос крові» І. Сірко, «Літаючі самоцвіти» Б. Сібо, «Легіт і Бризи» Л. Далекої, «В джунглях Нової Гвінеї» П. Вакуленка, журнал «Наш Вісник», альманахи «Новий Обрій», читанки М. Дейко, «Інтегральна революція» О. Зибачинського та інші. Спогади «В лісах під Вязьмою» були відзначені на літературному конкурсі СУОА в 1954-му р. Дм. Чуб репрезентує в Австралії ОУП «Слово» (централь в Америці) та ОПДЛ (централь в Канаді). Очолює Літературно-Мистецький Клуб у Мельборні, та заступник голови Товариства Прихильників Творчості **М. Зерова** в Австралії.

— О —

Закінчуючи ці бібліографічні нотатки, звертаємо увагу читачів, що тут подали імена лише тих, хто активніше виявив себе в українському літературному житті Австралії. Крім згаданих осіб, з літературними творами виступали в пресі за останні роки також Тетяна Волошка, Вікторія Калькатино, В. Олійник, П. Вакуленко, В. Дубів, К. Каздоба, Т. Пасічинський, І. Брозницький, П. Міхрат, Гр. Бажул, Ярослав Булка, Остап Зірчастий, Р. Драган, Б. Подолянко, Євген Зозе, Ольга Катран, Г. Волокита, І. Наріжна, Ю. Олійник, Галя Нитченко, Галя Яськевич, Галина Глухова, Євгенія Дубів, Л. Гордієва, Т. Бабій, М. Покорська та інші.

Слово до читачів

Випускаємо третє число альманаха «Новий Обрій». Воно мало вийти ще два-три роки тому з нагоди 15-річчя нашого життя в Австралії, але за браком коштів значно забарилося.

Новиною цього числа буде збільшення ілюстративного матеріалу, світлин, що барвистіше показують наше образотворче та хореографічне мистецтво в Австралії, та взагалі культурно-мистецьке життя. Новиною також буде введення нового розділу «Трохи для дітей», а також поява низки нових авторів, у нашому альманасі, як І. Винницька, Іванна Сірко, Люба Куценко, А. Хрущевська, Д. Лагода та Б. Подолянко.

З приємністю хочеться відзначити, що значним поштовхом до видання цього числа альманаха спричинилась Управа Української Громади Вікторії, що перша дала допомогу в сумі 100 доларів, а доповнили наші фінансові можливості Висилкова Книгарня п. В. Фокшана, п. К. Каздоба та самі автори цього видання.

Одночасно належить велика подяка друкарні «Українських Вістей», що за дуже помірковану ціну погодилась надрукувати наш альманах.

Оскільки це видання, яке видаємо зменшеним тиражем, дефіцитне, то вихід наступного числа, що мало б вийти за два роки з нагоди 20-річчя нашого поселення в Австралії, залежатиме цілком від читачів, поширювачів та тих, що вічно підтримують нас фінансово. Наші альманахи — це клопоть історії нашого життя і творчости на цьому терені, зокрема на літературному, мистецькому та загально-культурному полі. Тож сподіваємось на якнайширшу підтримку нашого громадянства. Одночасно нагадуємо, що бажаючи можуть разом з цим числом придбати й попередні, яких ще лишилось у пана В. Фокшана певна кількість.

В-во «Ластівка»

**Коштами Союзу Українських Організацій Австралії
(СУОА)**

**за загальною редакцією
Наукового Товариства ім. Т. Шевченка в Австралії
у серії «Бібліотека українознавства» Головної ради
НТШ — ч. 15**

появилася книга

УКРАЇНЦІ В АВСТРАЛІЇ

(збірник матеріалів до історії поселення українців)

Авторами статей і нарисів є видатні працівники церковної, культурної та громадської ділянок українського життя в Австралії. На зміст книги складаються нариси про українські церкви, українське громадянство та культурне життя і про українське друковане слово.

Книга великого формату і багато ілюстрована, має 862 сторінки.

Ціна — 10,- австралійських доларів.

Замовлення і гроші надсилати на адресу фінансового керівника СУОА:

**Mr. J. HEWKO
34 Percy Str.
Newport, Vic., Australia**

З М І С Т

О. Олесь	
Яка краса: відродження країни!	5
І. Виннигька	
Зелена панна	6
О. Олесь	
Вільну Україну не скують кайдани..	12
Микола Лазорський	
Напередодні	14
Ольга Литвин	
Баляда про опанчину	22
У мистецькій студії	23
Василь Онуфрієнко	
Прийде час ..	27
З поезій Василя Онуфрієнка	28
Сестрі	30
Л. Гасвська-Денес	
Вірка	33
Євген Гаран	
Шляхи кохання	40
Павло Дубів	
Чорноморська пісня	45
Золота осінь	46
Алан Маршал	
Як мене мої приятелі лікували	48
Тетяна Волошко	
З осінніх настроїв	51
Іван Стоцький	
На Десні	52
Степан Радіон	
Джімі	60

К. Гіммельрейх	
Марійка	66
Заздрість	67
Іванна Сірко	
Умова	68
Дмитро Чуб	
Осінні мелодії	71
Романтична пісня	73
Тимофій Месак	75
Яреслав Масляк	
Стежа зв'язку	77
Л. Далека	
Смерть австралійського аборигена	88
Річка	88
Присвята	90
Богдан Подолянко	
Моя сповідь	92
Люба Куценко	
Морозиха	98

ГУМОР І САТИРА

Зоя Когут	
Чоловікам	113
Жінкам	114
Вас. Снуфрієнко	
З пародій на українських радянських поетів	
Максим Рильський — В тіні комарика	115
Максим Рильський — Пісня про Микиту Хрущова	116
Ігор Муратов — Пісня	117
Андрій Малишко — Розкопаю я кручу...	118
Остап Зірчастий	
Тривога в пластовому таборі	119
Мирославу Болюхові	120
Панні із Брізбену	120
На згадку	121
Експромти	121
Закоханому	121
П. Дібрівний	
«Всесоборний мур» у Сіднеї	123
Остап Зірчастий	
У міністра Діна Раска...	123

Зоя Когут

Історія Австралії, (і нас в ній...)	124
Великі наслідки	126

ТРОХИ ДЛЯ ДІТЕЙ**Д. Лагода**

Господь і квіти	133
-----------------	-----

Ольга Литвин

Три Петрики	137
-------------	-----

Дмитро Чуб

Минула осінь	137
--------------	-----

Тетяна Волошка

Моя ялинка	139
------------	-----

Л. Гаєвська-Денес

Птах із торбою	140
----------------	-----

СПОГАДИ, СТАТТІ, БІБЛІОГРАФІЯ**А. Хрущевська**

З африканських спогадів	144
В таборі Макінду	147
На фермі в Тенгеру	152

Іванна Сірко

Соловейко України	156
-------------------	-----

Дм. Чуб

Тарас Шевченко — поет світової слави	160
--------------------------------------	-----

Наша «Коломийка»

168

Кузьма Каздоба

Як я їхав до Австралії	170
------------------------	-----

Галя Нитченко

Оригінальна, досконала, цінна...	176
----------------------------------	-----

V. Symonenko

The Gateway	180
-------------	-----

Alone	180
-------	-----

Бібліографічні нотатки про українських письменників в Австралії	181
--	-----

Слово до читачів	185
------------------	-----